

Skoleledelse og utdanningspolitikk

Hvordan beskrives skoleledelse etter 1990?

Roald Valle

Avhandling for graden philosophiae doctor (ph.d.)
Universitetet i Bergen
2022

UNIVERSITETET I BERGEN

Skoleledelse og utdanningspolitikk

Hvordan beskrives skoleledelse etter 1990?

Roald Valle

Avhandling for graden philosophiae doctor (ph.d.)
ved Universitetet i Bergen

Disputasdato: 10.06.2022

© Copyright Roald Valle

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverkslovens bestemmelser.

År: 2022

Tittel: Skoleledelse og utdanningspolitikk

Navn: Roald Valle

Trykk: Skipnes Kommunikasjon / Universitetet i Bergen

Fagmiljø

Arbeidet med avhandlingen er gjennomført ved Det psykologiske fakultet, Institutt for pedagogikk (IPED) ved Universitetet i Bergen.

Forord og takk

Arbeidet med denne avhandlingen startet for seksten år siden. De to første artiklene ble publisert i 2006 og den siste er skrevet i løpet av de siste tre årene. Etter en lengre «dvaleperiode» tok jeg arbeidet opp igjen i 2018. Jeg fikk raskt en erkjennelse av at mye hadde skjedd, både på forskningsfronten og ikke minst innenfor vitenskapelig skriving. Arbeidet med avhandlingen hadde derfor blitt vanskelig, kanskje umulig, uten solide støttespillere som har bidratt på ulike måter.

Takk til professor emeritus Otto Laurits Fuglestad for veiledning i den tidlige fasen av prosjektet, i tillegg til gode samtaler i Oslo, Bergen og på Brusand.

Takk til professor emeritus Jorunn Møller for at jeg fikk delta i forskningsprosjektet *Successful school leadership project* og for å få bidra i boken *Ledelse i anerkjente skoler*.

Takk til gode støttespillere ved Det psykologiske fakultet ved Universitetet i Bergen. Ingen nevnt, ingen glemt.

Takk til Kristin Clemet i Civita, Bård Vegard Solhjell i Norad og Rolf Reikvam hjemme på kjøkkenet for uvurderlige bidrag til artikkel III og for at jeg fikk bruke litt av deres tid, selv om dere ikke lengre er aktive utdanningspolitikere.

Takk til mine tretti informanter på skolene som deltok i forskningsprosjektet og for at jeg fikk lov til å lytte til hva dere skoleledere og lærere kunne fortelle meg.

Takk til Erik Ruud ved Kunnskapssenter for utdanning i Norges Forskningsråd for god hjelp med forskningskartlegging og databaseforståelse.

Takk til vennekrets og familie for støtte og forståelse for mine periodevise teoretiske prioriteringer. Takk til Lars Winnerbäck for behagelig skrivemusikk.

Noen av dere skal ha en særlig takk:

Førsteamanuensis Helene Marie Kjærgård Eide for lesing og støtte.

Professor Kariane Gärtner Westrheim for ditt evige «mas», motiverende og hyggelige samtaler over en kopp kaffe, og ikke minst for den du er. Du gir aldri opp. Takk for det!

Professor emeritus Sølvi Lillejord. Du anbefalte meg i sin tid stipendiatstillingen ved UiB og har vært med hele veien siden den tid. Gjennom utallige epost-utvekslinger, telefonsamtaler i ukedager, helger og i ferier, har prosjektet stadig kommet nærmere en avslutning. Jeg er evig takknemlig for din hjelpsomhet, samtalene våre og dine særdeles solide tilbakemeldinger. Det hadde ikke gått uten deg!

Kjære Lene! Takk for at du alltid støtter meg i mine mer eller mindre gode påfunn, for kaffe og frokost på kontoret, og for at du gidder å høre på utdanningspolitisk fagstoff en lørdagskveld. Jeg skylder deg noen ferier.

Til deg som leser: Denne avhandlingen er et resultat av sterk motivasjon og til tider motløshet, ivrig pågangsmot kombinert med å gjentatte ganger stange hodet i veggen.

Avhandlingen er også et resultat av en nysgjerrighetsdrevne prosess. Samtidig er den et resultat av en erkjennelse, og tro på, at skolen er en av våre viktigste samfunnsinstitusjoner, og et ønske om å bidra til stadig å utvikle den.

Sammendrag

This study examines how school leadership has been described in educational policy documents, by politicians, school leaders and teachers after 1990 when Management by Objectives (MbO) was introduced in the Norwegian education sector. Several researchers have described school leaders as *crucial* for both students' learning outcomes results and school development. However, what 'crucial' means, has varied, over time and with shifting policy contexts.

The thesis builds on three articles that have investigated, from different angles, how school leaders are described in education policy documents after 1990 and how politicians, school leaders and teacher refer to school leadership in interviews. The following research questions are answered in the three articles: (1) How is school leaders described in two education policy documents? (2) How do teachers and school leaders describe school leadership within schools with an alternative leadership organization? (3) How are school leaders described, positioned and ascribed responsibility in Norwegian educational policy from 1990-2017?

The three research questions from the articles contribute to answering the overarching research question: *How are expectations of school leaders described after 1990?*

Historically, school leadership in Norway has been the principal as *primus inter pares*. A teacher with 'sufficient' seniority and the trust of the peer group was elected to take on the daily operational responsibility for the school. Today school leaders are trained, expected to update their competence on leadership, and responsible for improving school results, implement national education reforms and to regularly report on the status of their school.

The purpose of the first article was to gain a deeper understanding of how school leadership is described in two policy documents. The empirical data consisted of text extracts that contributed with perspectives on individual and collective/distributed school leadership models. The findings indicate blurry and sometimes incoherent descriptions and policy arguments. The documents use abstract language and argue

both descriptively and normatively for different perspectives on school leadership. In one document, the dichotomy *explicit* versus *docile* is strategically used to describe the kind of school leadership politicians favour and what kind of leadership they position as outdated and unwanted.

The second article draws on interviews with teachers and school leaders and analyses two different approaches to organizing school leadership. The study shows that how school leaders are organized profoundly impacts how teachers (and school leaders) think about the school organisation, such as recruitment, training and shared visions. However, the organization of leadership itself does not necessarily predict results.

The third article investigates and discusses how school leaders are described, positioned and ascribed responsibility in policy documents from 1990-2017. It also presents excerpts from interviews with former Norwegian top-level politicians. The study shows diverging descriptions of the school leaders' role, and how they are positioned in relation to teachers and the district level. The descriptions are generally normative, vague and shifting. The article finds that more recently, the school leader is perceived as part of the teaching profession, less as administrator and not as employer.

The thesis is theoretically anchored in research on school leadership and education policy. My findings indicate that descriptions of school leadership are generally vague and somewhat incoherent. In the early 1990s, school leaders were described as employers, around 2004, they were identified as responsible for the students' learning outcomes, and more recently they are positioned closer to the teaching profession. The thesis also shows that policy-descriptions around 2004 were based on selected research findings and policy-ideas internationally circulation that were borrowed and adapted to national purposes. Also, generic problems were fabricated (Ball, 2003), some coupled with 'magical solutions', for instance the binary between *docile* and *explicit* school leaders (White paper no. 30 (2003-2004)), and the 'cosy' versus the 'rote-learning' school. Throughout the period investigated, Norwegian education policy can be described as consensus-oriented and gradually more research informed.

My research contributes to the research on school leadership and education policy by expanding existing knowledge about how descriptions of school leadership change over time, and how the descriptions are influenced by internationally circulating ideas that are borrowed and introduced at the national policy level.

Publikasjonsliste

Artikkel I

Valle, R. (2006a). Tydelighet og føyelighet – Et diskursivt blikk på norsk skoleledelse i utdanningspolitiske dokumenter. *Nordic studies in Education*, 26(03), 243-257.

Artikkel II

Valle, R. (2006b). Organisering av ledelse i skolen. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 90(2), 145-157.

Artikkel III

Valle, R. & Lillejord, S. (2022). A new regime of understanding? School leadership in Norwegian educational policy discourse (1990-2017). [Manuscript submitted for publication]

Liste over figurer og tabeller

Figur 1, Avhandlingens fire funn og sammenheng med artiklene.

Tabell 1, Oversikt over forskningsspørsmål og metodisk tilnærming i artiklene.

Tabell 2, Oversikt over regjeringskonstellasjoner fra 1990 til 2022.

Tabell 3, Oversikt over informanter ved Fjellsiden og Bekketjern skole.

Tabell 4, Eksempel på transkripsjon, komprimering og engelsk oversettelse.

Innhold

Fagmiljø.....	3
Forord og takk.....	4
Sammendrag.....	6
Publikasjonsliste.....	9
Liste over figurer og tabeller.....	10
Innhold.....	11
1. Bakgrunn og avhandlingens forskningsspørsmål.....	13
1.1 Målstyring og offentlig sektor.....	17
1.2 Organisering av avhandlingen.....	19
1.3 Resultater fra artiklene.....	21
2. Utdanningspolitiske perspektiver på skoleledelse fra 1990 til 2017.....	25
2.1 1990-1997 Reformen og økt internasjonal påvirkning på norsk utdanningspolitikk.....	27
2.1.1 Fra “ <i>primus inter pares</i> ” til “ <i>manager</i> ”.....	29
2.2 1998-2005 ‘PISA-sjokket’ og en ny kultur for læring.....	31
2.3 2006-2017 Flertallsregjeringer både på venstre- og høyresiden i norsk politikk.....	36
2.4 Oppsummering.....	40
3. Teoretiske perspektiver og avhandlingens forskningsgjennomgang.....	42
3.1 Forholdet mellom forskningsgjennomgang og teoretiske perspektiver.....	45
3.2 1990-1997.....	46
3.3 1998-2005.....	48
3.4 2006-2017.....	51
3.5 Oppsummering.....	53
4. Metode og forskningsdesign.....	55
4.1 Studiens datagrunnlag.....	55
4.2 Utvalg.....	55
4.2.1 <i>Artikkel I og III, utvalg av offentlige dokumenter</i>	56
4.2.2 <i>Artikkel II, utvalg av informanter – lærere og skoleledere</i>	58
4.2.3 <i>Artikkel III, utvalg av informanter – tidligere politikere</i>	59
4.3 Gjennomføring av intervjuer for artikkel I og III.....	60
4.4 Analyse og tolkning.....	62
4.5 Informanters refleksjon i retrospekt.....	64
4.6 Refleksivitet, pålitelighet og gyldighet.....	65
4.7 Avhandlingens tidsspenn.....	66
4.8 Etikk.....	67
4.8.1 <i>Anonymisering av politikere</i>	68
5. Diskusjon.....	70
5.1 Individorienterte, kollektive og distribuerte perspektiver på skoleledelse.....	71
5.2 Oversettelse av internasjonale ideer.....	76
5.3 Uklare og skiftende beskrivelser av skoleledelse.....	79
5.4 Skoleledernes profesjonstilhørighet.....	81
5.5 Avsluttende kommentarer.....	84
Litteratur.....	86

Vedlegg

Artikkel I, *Tydelighet og føyelighet. Diskursivt blikk på norsk skoleledelse i utdanningspolitiske dokumenter*

Artikkel II, *Organisering av ledelse i skolen*

Artikkel III, *A new regime of understanding? School leadership in Norwegian education policy (1990-2017).*

Appendix

Appendix I, Søkestrenger

Appendix II, Eksempel på intervjuguide, utdanningspolitikere

Appendix III, Intervjuguide skoleleder

Appendix IV, Intervjuguide lærere

Appendix V, Eksempel på korrespondanse med tidligere utdanningspolitikere

Appendix VI, Eksempel på koding av transkribert intervju

Appendix VII, Kvittering fra personvernombudet

Appendix VIII, Oversikt over stortingsmeldinger fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet og Kunnskapsdepartementet til Stortinget etter 1990.

1. Bakgrunn og avhandlingens forskningsspørsmål

Denne avhandlingen har undersøkt hvordan utdanningspolitiske dokumenter, skoleledere, lærere og tre sentralt plasserte politikere beskriver skoleledelse etter at målstyring ble innført i norsk skole i 1990. Målstyring ble lansert som et moderne og framtidsrettet styringsprinsipp. Sentrale myndigheter skulle formulere overordnede mål som skulle formidles nedover i systemet, tolkes og operasjonaliseres av administrasjonen. Resultatene skulle i neste omgang rapporteres tilbake til overordnet myndighet. En legitimering for å innføre målstyring i utdanningssektoren var blant annet OECDs vurdering av norsk utdanningspolitikk (OECD/KUF, 1989) som ble videreført i St. meld. nr. 37 (1990-1991) *Om organisering og styring av utdanningssektoren*. Her ble det slått fast at den målstyringen som skulle brukes i utdanningssektoren måtte «ta hensyn til målenes kompleksitet», og at «en må finne fram til en god balanse mellom målstyring og den nødvendige regelstyringen» (St. meld. nr. 37 (1990-1991), s. 15). Samtidig skulle målstyring «tilpasses utdanningssektorens særlige behov» (St. meld. nr. 37 (1990-1991), s. 7), blant annet fordi utdanningssektoren har mange og til dels motstridende mål. Olsen (2005) mener imidlertid at man i praksis fikk to styringslogikker som levde side ved side, ettersom målstyring gjennom byråkratisering ofte har endt opp som en form for regelstyring. Friheten til å utforme praksis som lå i det opprinnelige målstyringskonseptet (Drucker, 1954) ble dermed satt til side.

Ansvar for arbeidet i skolen har alltid ligget på skolelederne (Lillejord, 2011), selv om forventningene til hva de skal bidra med har endret seg over tid (Møller mfl., 2005). Flere forskere har omtalt skolelederne som *avgjørende* for skolens resultater og utvikling i skolen (Day & Leithwood, 2007; Robinson mfl., 2009; Robinson, 2011). Leithwood, Harris & Hopkins (2008) mente til og med å ha dokumentert at nest etter lærerne er skolelederne den viktigste faktoren for elevenes læring. Bare et tiår tidligere fant imidlertid Hallinger & Heck (1998) i sin forskningsgjennomgang at det er vanskelig, kanskje umulig, å måle noen direkte effekt av skoleledelse når det gjelder elevens læringsutbytte.

Hvilke sider ved ledergjerningen som forskerne identifiserer som «avgjørende» varierer over tid og ser ut til å endre seg med skiftende utdanningspolitikk. Det er derfor grunn til å spørre om utdanningspolitiske beskrivelser både kan bidra til å styrke en ønsket praksis og, på den andre siden, kan komme til å stå i veien for ønsket praksis. Lillejord mfl. (2021) peker på at det i noen tilfeller synes som om forholdet mellom skoleeier og skoleleder mer er en form for arbeidsdeling enn et faktisk samarbeid. Dette til tross for at Meld. St. 28 (2015-2016) understreker at begge parter skal ta et overordnet ansvar for skoleutvikling.

I Norden har det vært en lang tradisjon for å beskrive skolelederen som 'primus inter pares', eller fremst blant likemenn (Møller, 2009). I etterkrigstiden var det ofte læreren med lengst ansiennitet som ble såkalt overlærer eller rektor, uavhengig av lederferdigheter eller erfaring. Skolelederne ble valgt av lærerkollegiet, særlig basert på faglig kunnskap og kollegial status. Oppgavene besto i all hovedsak av administrasjon, tilsyn og inspeksjon gjennom sentralt gitte detaljerte forskrifter og instruksjoner (Langfeldt, 2006).

De siste tiårene har imidlertid forventningene til skolelederne endret seg (Briseid, 2017). Hvilken funksjon skolelederne har blitt tillagt, henger sammen med både endringer i lovverk og hvilken rolle og innhold skolen er tiltenkt i samfunnet. Pont (2020) peker på at endringer i skoleledernes funksjon kan observeres i mange utdanningssystemer: fra en administrativ/byråkratisk funksjon til økt ansvar for å forbedre elevenes læringsresultater. Pont hevder også at hvordan disse endringene har utspilt seg varierer fra land til land, i lys av nasjonale reformer og politisk kontekst.

St. meld.nr. 30 (2003-2004), *Kultur for læring* formulerte en rekke forventninger til at skolelederne skal skape en kultur for læring. Hva dette rent praktisk innebærer illustrerer stortingsmeldingen gjennom beskrivelser av hvilken form for skoleledelse som ikke er ønsket i skolen, nemlig *føyelig ledelse*: «Føyelege ledere tar i liten grad ansvar for at skolen i fellesskap skal arbeide med å utvide skolens praksis» (St. meld.nr. 30 (2003-2004), s. 28). Stortingsmeldingen påpeker at årsakene til dette er

sammensatt, men fremhever som en viktig forklaring tradisjon for blant annet å «ikke legge seg opp i lærernes pedagogiske arbeid» (St. meld. nr. 30 (2003-2004), s. 28).

St. meld. nr. 30 (2003-2004) beskriver også hva som *fremmer* kultur for læring. For eksempel ble det foreslått å erstatte føyelige skoleledere med den ønskede ledelsestypen, *tydelige* skoleledere.

Min motivasjon for denne avhandlingen startet nettopp med disse formuleringene. Jeg ble interessert i å finne ut om utdanningspolitikerne på begynnelsen av 2000-tallet egentlig satte likhetstegn mellom føyelig ledelse og primus inter pares? Ville man med motsetningsparet tydelig og føyelig ledelse signalisere at skoleledernes tradisjonelle praksis hadde vært feilslått?

Skillet mellom tydelig og føyelig ledelse fikk meg derfor til å bli opptatt av forholdet mellom skoleledelse og gjeldende styringsform i utdanningssektoren. Det ble interessant å undersøke hvordan utdanningspolitikere beskriver skoleledelse, både når det gjaldt hva som var forventet av skolelederne i det daglige arbeidet, deres relasjon til lærerne og hvordan de bidrar til å utvikle skolens resultater.

I dag forventes skolelederne å kunne vise til gode resultater, og de holdes ansvarlige for både resultatrapportering og virksomhetsstyring. Bjørnset & Kindt (2019) påpeker at det i dag er vanskeligere å rekruttere kandidater til skolelederstillinger enn tidligere og antyder at høyt arbeidspress, for mange administrative oppgaver og mangel på nettverk kan være noen av årsakene til rekrutteringsproblemene. Disse utfordringene kommer til tross for en betydelig innsats i å heve eksisterende og framtidige skolelederes kompetanse og profesjonalitet gjennom de ulike rektorutdanningene som ble startet i 2009.

Etter 1990 har grunn- og videregående skoler måttet forholde seg til en mengde nasjonale strategier og reformer. For eksempel viste Biesta & Miron (2002) allerede på begynnelsen av 2000-tallet at skolelederne måtte forholde seg til langt mer komplekse problemstillinger enn for bare noen år tidligere. En viktig endring var, ifølge Biesta & Miron (2002), at de: “(...) simply have to implement and deliver”.

Bak dette, mener de, finnes en klar mistillit til lærerne og lærerprofesjonen. Samtidig viste også internasjonal forskning (f.eks.; Firestone & Shipps, 2003; Furman & Shields, 2003; Prestine & Nelson, 2003; Mulford & Johns, 2004; Leithwood, Jingping & Pollock, 2017) at skoleledelse hadde stor betydning for elevenes læringsutbytte.

Siden skolen er en politisert institusjon (Sharp, 2018) er det grunn til å anta at hvordan utdanningspolitikken utformes, hvilke funksjoner skolen forventes å ivareta og hvordan skolelederne beskrives og plasseres i organisasjonen, har betydning for skoleledernes handlingsrom. Ettersom innføring av målstyring representerer et markant skifte i utdanningspolitikken, fra regelstyring til målstyring og resultatvurdering, er det interessant å se på hvordan politikerne beskriver sine forventninger til ledere som skulle være «resultatansvarlige».

Avhandlingen undersøker derfor, ved hjelp av dokumentanalyse og intervjuer, hvordan skoleledelse beskrives etter at målstyring ble innført i 1990. Avhandlingens forskningsspørsmål er:

Hvordan beskrives skoleledernes funksjon etter 1990?

Avhandlingen viser for det første at utdanningspolitiske beskrivelser av skoleledelse i perioden etter 1990 skifter mellom individorienterte, kollektive og distribuerte perspektiver. For det andre finner avhandlingen at beskrivelsene er gjennomgående uklare og skiftende gjennom den tidsperioden arbeidet har konsentrert seg om. For det tredje finner avhandlingen at mellom 1990 og 2017 øker norske politikeres interesse for å «låne» policy-ideer som sirkulerer internasjonalt, både til å legitimere nasjonal utdanningspolitikk og som grunnlag for å posisjonere skolelederne. Avhandlingen dokumenterer at i perioden 1990-2017 posisjonere de utdanningspolitiske dokumentene både skoleledere som arbeidsgivere, hierarkisk over lærerne, og som del av lærerprofesjonen *sammen med lærerne*.

Avhandlingens overordnede forskningsspørsmål blir besvart gjennom tre artikler med følgende problemstillinger:

- 1) Hvilken framstillingsform benyttes ved beskrivelser av skoleledelse i to utdanningspolitiske dokumenter, og på hvilken måte gir disse dokumentene innhold til skoleledelse som praksisform?
- 2) På hvilken måte beskriver lærere og ledere skoleledelse ved skoler med ulik ledelsesorganisering?
- 3) Hvordan er skoleledere beskrevet, posisjonert og tillagt ansvar i norsk utdanningspolitikk i perioden 1990–2017?

1990 er valgt som startpunkt fordi St. meld. nr. 37 (1990-1991): *Om organisering og styring av utdanningssektoren* la grunnlaget for innføring av målstyring i utdanningssektoren, på lik linje med andre deler av offentlig sektor. Fra 1990 finner man lignende utvikling også i andre land (Fullan, 2009; Pont, 2020) hvor tilsyn og inspeksjon ble erstattet med desentralisering, større lokal frihet kombinert med økt oppmerksomhet på ansvarlighet og resultater.

Før jeg presenterer avhandlingens oppbygging redegjøres det kort om målstyringsprinsippet.

1.1 Målstyring og offentlig sektor

Drucker (1954), som først formulerte ideen om målstyring forutså en utvikling med økt diversifisering, hvor stadig større bedrifter og konsern ville få behov for én overordnet leder som hadde som primæroppgave å lede mange underenheter. Disse skulle bidra til konsernets overgripende mål. *New Public Management* (heretter kalt NPM) vokste fram som en samlebetegnelse for de ledelsesformene som ble ansett som tjenlige for målstyring i privat sektor. Ettersom det var en kobling mellom management-tenkningen i målstyring og teknisk rasjonalitet, ble generiske lederferdigheter viktigere enn solid faglig innsikt (Head & Alford, 2013).

Utgangspunktet til Drucker var at målstyring var et egnet styringsprinsipp, men kun dersom lederne hadde klare mål å forholde seg til, at det eksisterte en felles og delt enighet om disse målene, og hvordan man skulle nå dem. Meyer & Norman (2019) påpeker at det i offentlig sektor er en lang vei fra generelle beskrivelser av samfunnsoppdragene til utførelse av selve tjenestene. En av hovedforskjellene, påpeker de, er forholdet mellom ressurser og verdiskaping: I offentlig sektor skal

verdiskaping leveres direkte til innbyggerne (skattebetalerne) – ikke via priser og markeder. Samtidig er selve oppdraget utgangspunktet for det offentliges strategi, mens det i privat sektor som oftest er ressurser. Meyer & Norman (2019) peker videre på at når det dreier seg om velferdsordninger, som skolen, er selve oppdraget langt mer uklart enn både det målstyring og NPM forutsetter. De konkluderer med at offentlig sektor trenger andre styringsprinsipper enn privat sektor.

Statsviteren Christopher Hood kritiserte tidlig NPM, som han mente hadde *accountingization* som grunnbegrep (Hood 1991)¹. Han identifiserte følgende syv bestanddeler i NPM: ‘hands-on’ profesjonell ledelse, tydelige standarder og målbare prestasjoner, større vektlegging av resultatkontroll, oppdeling av avdelinger, mer konkurranse, ledelsesprinsipper hentet fra privat sektor og til slutt sparedisiplin (Hood, 1991; Christensen & Lægneid, 1999; Lægneid, 2015).

I Norge var ideen om målstyring i skolen i utgangspunktet enkel (Lillejord, Elstad & Kavli, 2018): politikerne skulle formulere overordnede mål og ellers holde seg på avstand. Administrasjonen skulle fortolke målene, splitte dem i mindre, operasjonaliserbare mål og forklare disse til skolene. En grunnleggende del av dette systemet, som ble underkommunisert i starten, var resultatvurdering og sammenligning av hvor godt enkelte enheter eller enkeltansatte presterte i forhold til standardene. Samtidig fikk OECD² en betydelig rolle i internasjonal utdanningspolitikk, også i Norden (Ball, 2003; Ydesen, 2019a). OECD utviklet komparative undersøkelser for å måle elevresultater i lesing, matematikk og naturfag. Når testene ble gjennomført i flere av medlemslandene, kunne de brukes til å sammenligne resultater på tvers av nasjoner. Slik har OECD blitt den mest sentrale premissleverandøren for europeisk utdanningspolitisk debatt (Telhaug, Mediås & Aasen, 2006) og en global utdanningspolitisk aktør med enorm gjennomslagskraft.

¹ Med over 6000 siteringer på Google Scholar er Hoods artikkel fra 1991 tidenes mest siterte i tidsskriftet *Public Administration* (Lægneid 2015).

² Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)

1.2 Organisering av avhandlingen

Avhandlingen er forankret i utdanningspolitisk forskning som beskrives nærmere i kapittel 3. Politikktutforming betraktes som kommunikative praksiser og produkt av interaksjon og konstruksjon av mening (Ball, 2000). Selv om det finnes svært mye forskning om skoleledelse, har det vært vanskelig å identifisere norsk og internasjonal forskning som har undersøkt hvordan skoleledelse beskrives i policydokumenter og av politikere, hvordan de posisjoneres i forhold til lærerne og hva de mer konkret forventes å gjøre. Denne avhandlingen bidrar til å fylle dette kunnskapshullet.

Med utgangspunkt i det overordnede forskningsspørsmålet er avhandlingen organisert slik:

Kapittel 2 gir en oversikt over utviklingstrekk i norsk utdanningspolitikk fra 1990 til 2017, med et særlig blikk på skoleledelse. Kapitlet peker på utdanningspolitiske forhold som kan ha påvirket beskrivelser, og hvordan utdanningspolitiske dokumenter i perioden omhandler skoleledelse. Etter 1990 leverte Kunnskapsdepartementet³ 75 meldinger til Stortinget. 25 av disse handler om ulike temaer knyttet til grunnskolen⁴. Kapitlet tar utgangspunkt i stortingsmeldingene som er valgt ut for analyse i artikkel I og III (se kap. 4) i tillegg til å beskrive den partipolitiske situasjonen som har vært rådende i perioden 1990-2017.

Kapittel 3 presenterer avhandlingens teoretiske perspektiver som inkluderer forskning om utdanningspolitikk og forskning på skoleledelse, som er relevant for avhandlingen. Sammen med deler av Stephen Balls begrepsapparat blir det teoretiske grunnlaget i forskningsgjennomgangen systematisert gjennom de samme tre periodene som kapittel 2. Forskningen er identifisert gjennom databasesøk i ERIC, ProQuest, Web of Science og SCOPUS samt manuelle søk med søkeord som

³ Nåværende *Kunnskapsdepartement* har skiftet navn 2 ganger etter 1990 og oversikten i appendix XIII inkluderer meldinger både fra tidligere *Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet*, *Utdannings- og forskningsdepartementet* og *Kunnskapsdepartementet*.

⁴ Se appendix VIII for oversikt over stortingsmeldingene.

reflekterer avhandlingens forskningsspørsmål. I tillegg ble det utført søk i de norske databasene Idunn og tidsskriftet Acta Didactica.

Kapittel 4 gjør rede avhandlingens metodiske og vitenskapelige fundament. Her beskrives også datagrunnlaget, hvordan dokumenter og informanter er valgt ut, analyser og forskningsetiske betraktninger.

Kapittel 5 diskuterer avhandlingens fire hovedfunn: 1) utdanningspolitiske beskrivelser skifter mellom individorienterte og kollektive/distribuerte perspektiver på skoleledelse, 2) internasjonalt sirkulerende ideer lånes og benyttes i økende grad i norsk utdanningspolitikk, 3) etter at målstyring ble innført som styringsprinsipp er beskrivelsene av skoleledelse uklare og skiftende og 4) i perioden etter 1990 blir skolelederne posisjonert både innenfor og utenfor lærerprofesjonen.

Tabell 1 gir en oversikt over avhandlingens tre artikler, hvordan de forholder seg til hverandre, og hvordan de til sammen bidrar til å besvare det overordnede forskningsspørsmålet.

Tabell 1, Oversikt over forskningsspørsmål og metodisk tilnærming i artiklene

Forskningsspørsmål	<i>Hvordan beskrives skoleledernes funksjon etter 1990?</i>		
	ARTIKKEL I	ARTIKKEL II	ARTIKKEL III
Tittel	Valle, R. (2006a). Tydelighet og føyelighet – Diskursivt blikk på norsk skoleledelse i utdanningspolitiske dokumenter. <i>Nordic Studies of Education</i> . 27(3), 243-257.	Valle, R. (2006b). Organisering av ledelse i skolen. <i>Norsk pedagogisk tidsskrift</i> . 90(2), 145–157.	Valle, R. & Lillejord, S. (2022). A new regime of understanding? School leadership in Norwegian education policy (1990-2017). [Manuscript submitted for publication].
Problemstilling	Hvilken framstillingsform benyttes ved beskrivelser av skoleledelse i to utdanningspolitiske dokumenter, og hvordan beskrives skoleledelse innholdsmessig?	Hvordan beskriver lærere og ledere skoleledelse ved skoler med ulik ledelsesorganisering?	How are school leaders described, positioned, and ascribed responsibility in Norwegian policy since Management by Objectives (MbO) was introduced in 1990?
Metode	Dokumentanalyse	Intervju med skoleledere og lærere. Individuelle og grupper	Dokumentanalyse og intervju med politikere
Utvalg	En stortingsmelding og én NOU	Seks skoleledere på to skoler med ulik ledelsesorganisering 24 lærere i grupper med 2–8 informanter i hver	Fem utdanningspolitiske dokumenter fra perioden 1990–2017. Intervju med tre tidligere sentrale utdanningspolitikere i 2018/2019
Analyse	Kategorisering/kondensering	Kategorisering/kondensering	Kategorisering/kondensering

Artikkel I og II er publisert og akseptert i fagfelleverderte tidsskrifter i 2006, mens artikkel III er under review i *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*.

1.3 Resultater fra artiklene

Artikkel 1

Valle, R. (2006a). Tydelighet og føyelighet. Diskursivt blikk på norsk skoleledelse i utdanningspolitiske dokumenter. *Nordic Studies in Education*, (3/26), s. 246–257.

Denne artikkelen besvarer forskningsspørsmålet: *Hvilken framstillingsform benyttes ved beskrivelser av skoleledelse i to utdanningspolitiske dokumenter, og hvordan beskrives skoleledelse innholdsmessig?* St. meld. nr. 30 (2003–2004) *Kultur for læring* og NOU 2003: 16 *I første rekke* ble analysert gjennom en diskursanalytisk tilnærming. Artikkelen konkluderte med at det skriftlige politiske språket kan påvirke praksis fordi skolens aktører tolker og forstår dokumentene forskjellig og iverksetter utdanningspolitiske intensjonene ulikt.

Artikkelen viser at *tydelig* ledelse blir posisjonert i dokumenter som en ideell og foretrukket ledelsesform. Ved å etablere *følgelig ledelse* som en motpol til *tydelig* ledelse ble det konstruert en form for generell mistillit til norske skoler og skoleledere. St. meld. nr. 30 (2003–2004) insinuerte at norsk skole hadde en tradisjon for at føyelige ledere overlot til lærerne å bestemme. Forventningen var nå at *tydelige* ledere skulle stake ut kursen og fortelle lærerne hva de skulle gjøre. Et nytt trekk tidlig på 2000-tallet er at policydokumentene refererer til internasjonal forskning og at de inneholder en spenning mellom et individorientert og et kollektivt perspektiv på ledelse. Artikkelen viser også at internasjonal forskning i økende grad brukes til å legitimere nasjonale beskrivelser av skoleledelse. Et eksempel på dette er at St. meld. nr. 30 (2003–2004) henviser til Ekholm mfl. (2000) for å legitimere kravet om tydelige, ikke føyelige ledere. Artikkelen viser at målstyring forutsetter én resultatansvarlig. Dermed må rektor posisjoneres som skolens leder, med ansvar for skolens resultater. Beskrivelsene av skoleledelse viser at politikerne antok en direkte sammenheng mellom tydelig ledelse og positiv resultatutvikling i skolen.

Artikkel 2

Valle, R. (2006b). Organisering av ledelse i skolen. *Norsk pedagogisk tidsskrift* 2, (90), s. 145–157.

Denne artikkelen analyserer hvordan skoleledere og lærere i skoler med ulik ledelsesorganisering beskriver skoleledelse. Den ene skolen praktiserte det som kalles alternativ styringsform (tredeling av lederansvaret), som ledere og lærere beskrev som vellykket. Skolen hadde fått dispensasjon fra Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova) § 9-1, til å innføre en slik organisering.

Etter å ha praktisert alternativ ledelsesorganisering i nærmere ti år fikk skolen i 2004 avslag på søknad om forlengelse. Begrunnelsen fra Fylkesmannen var at skolen trengte tydelig ledelse, i form av én rektor. Den andre skolen praktiserte en tradisjonell ledelsesform med rektor som skolens formelle leder.

Studien fant at de ulike formene for ledelsesorganisering kan gi ulike opplevelser av ledelse, eierskap og lojalitet. Dette handlet blant annet om at når ledere og medarbeidere sammen kjempet for en alternativ ledelsesmodell, måtte de samtidig identifisere og argumentere for fordeler og ulemper ved modellen. Ulik organisering førte også til ulik forståelse av lærerautonomi og hvordan man tolket og forstod begrepet tydelig ledelse. Selv om tydelig ledelse forankret hos én rektor er en uttrykt politisk forventning, viser imidlertid studien at *tydelig* ledelse kan tolkes og forstås ulikt på skolenivå og på politisk nivå.

Artikkel 3

Valle, R. & Lillejord, S. (2022). A new regime of understanding? School leadership in Norwegian educational policy (1990–2017). [Manuscript submitted for publication]

Denne artikkelen undersøker hvordan skoleledere blir beskrevet, posisjonert og tillagt ansvar i norsk utdanningspolitikk fra 1990 til 2017. Gjennom utvalgte stortingsmeldinger utgitt i perioden samt intervjuer med tre tidligere sentralt plasserte politikere analyserer artikkelen hvordan skoleledelse omtales og hvordan politikere på nasjonalt nivå reflekterer over den politiske debatten i perioden.

Studien finner at både beskrivelsene, posisjoneringen og vektleggingen av skolelederens betydning skifter gjennom perioden. Det handler både om hvordan skolelederen er posisjonert i forhold til lærerne og skoleeier, og hvilke oppgaver det er forventet at de skal utføre. De politiske dokumentene omtaler generelt skoleledelse som viktig for skoleutvikling, men beskrivelsene er vage og i noen tilfeller motstridende. Da målstyring ble innført, var forventningen at skolelederen skulle ta et arbeidsgiveransvar og distansere seg fra lærerprofesjonen. Det kan skyldes at mål- og resultatstyring forutsetter at noen må kunne stilles til ansvar for resultatene samt et

ønske om å styrke ledelse i skolen mer allment. Intervjuene med tidligere sentralt plasserte utdanningspolitikere viser at til tross for en retorisk uenighet mellom politiske partier, mener de selv at det er enighet om realpolitikken. Funnene gir grunnlag for å spørre om utdanningspolitikere mangler ambisjoner for skoleledelse, og om dette kan forklare uavklarte forventninger og skiftende posisjonering i stortingsmeldingene.

De tre artiklene drøfter ulike sider ved utdanningsfaglig og generisk ledelse, konsekvenser av målstyring for skoleledelse, internasjonal påvirkning på norsk utdanningspolitikk og et individorientert versus et kollektivt syn på skoleledelse. På tvers av artiklene identifiseres avhandlingens fire hovedfunn: 1) Individorienterte og kollektive/distribuerte perspektiver på skoleledelse, 2) oversettelse av internasjonale ideer, 3) uklare og skiftende beskrivelser av skoleledelse etter innføring av målstyring som styringsprinsipp, 4) skoleledernes profesjonstilhørighet

Artikkel I, II og III er vedlagt avhandlingen sammen med relevante appendix.

For å bedre kunne forstå avhandlingens kontekst i tidsspennet fra 1990 vil neste kapittel redegjøre for relevante utdanningspolitiske hendelser som har hatt konsekvenser for skoleledelsens funksjon. Kapittelet setter den tidsmessige rammen for artiklene og synliggjør sammenhenger mellom dem.

2. Utdanningspolitiske perspektiver på skoleledelse fra 1990 til 2017

I dette kapittelet presenteres trekk ved politikktutformingen fra 1990 til 2017. Målet er ikke å gi en uttømmende redegjørelse for *all* utdanningspolitikk i perioden, men å peke på utdanningspolitiske forhold (nasjonale og internasjonale) som kan ha påvirket beskrivelser av skoleledelse og som bidrar til å besvare forskningsspørsmålet.

Kapittelet er organisert i tre perioder: 1) 1990–1997, som preges av at målstyring ble innført⁵ som styringsprinsipp i utdanningssektoren. Med målstyring kom nye krav og forventninger til skolelederne, 2) 1998–2005, som i stor grad var preget av PISA-sjokket i 2001, med økt oppmerksomhet om resultater og 3) 2006–2017, da Kunnskapsløftet (Kunnskapsdepartementet, 2006), ble innført og avsluttes med innføring av ordningen om desentralisert kompetanseutvikling i skolen (Kunnskapsdepartementet, 2017). Som en politisk kontekst viser tabell 2 de ulike regjeringskonstellasjonene fra 1990 til 2022, selv om avhandlingen har en tidsramme fra 1990-2017 2017:

Tabell 2, Oversikt over regjeringskonstellasjoner fra 1990 til 2022

Regjering	Regjeringspartier	Flertall/mindretall	Statsråd
3.11.1990–25.10.1996 Gro Harlem Brundtlands tredje regjering	Arbeiderpartiet	Mindretall	Gudmund Hernes (Ap) Reidar Sandal (Ap)
25.10.1996–17.10.1997 Thorbjørn Jaglands regjering	Arbeiderpartiet	Mindretall	Reidar Sandal (Ap)
17.10.1997–17.03.2000 Kjell Magne Bondeviks første regjering	Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Venstre	Mindretall	Jon Lilletun (KrF)
17.03.2000–19.10.2001 Jens Stoltenbergs første regjering	Arbeiderpartiet	Mindretall	Trond Giske (Ap)

⁵ Selv om målstyring ble innført i utdanningssektoren ved St.meld.nr. 37 (1990-1991) startet debatten tidligere. Karlson (2006) mener at 1978 var et vendepunkt for norsk politikk med stadige politiske utspill for å effektivisere offentlig sektor, som var et resultat av moderniseringsdebatten på 1960-tallet.

19.10.2001–17.10.2005 Kjell Magne Bondeviks andre regjering	Kristelig Folkeparti, Høyre, Venstre	Mindretall	Kristin Clemet (H)
17.10.2005–16.10.2013 Jens Stoltenbergs andre regjering	Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet	Flertall	Øystein Djupedal (SV), Bård Vegar Solhjell (SV), Kristin Halvorsen (SV)
16.10.2013–14.10.2021 Erna Solbergs regjering	Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre (fra 17.01.2018) Kristelig Folkeparti (fra 22.01.2019) Fremskrittspartiet gikk ut av regjering 20.01.2020	Mindretall med parlamentarisk støtte fra Kristelig Folkeparti og Venstre. Flertall fra 22.01.2019 til 20.01.2020. Deretter mindretall med Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre	Torbjørn Røe Isaksen (H), Jan Tore Sanner (H), Trine Skei Grande (V) Guri Melby (V)
14.10.2021- Jonas Gahr Støres regjering	Arbeiderpartiet, Senterpartiet	Mindretall	Tonje Brenna (AP)

Oversikten viser at det i første periode fra 1990 til 1997 var to regjeringer styrt av Arbeiderpartiet. Den andre perioden, 1998 til 2005, er i all hovedsak preget av sentrum-høyre-koalisjoner med unntak av perioden 2000–2001 da Kjell Magne Bondeviks første regjering søkte om avskjed etter gasskraftsaken⁶ og Arbeiderpartiet overtok (Stoltenberg I). Etter at Arbeiderpartiet tapte valget året etter, gikk regjeringen Stoltenberg I av og ble erstattet av regjeringen Bondevik II. Etter 2005 overtok Stoltenbergs andre regjering, som var en flertallsregjering bestående av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti. Denne regjeringen satt i to valgperioder (åtte år), og det var første gang Senterpartiet var del av en regjering på venstresiden i norsk politikk. I 2013 dannet Erna Solberg først en mindretallsregjering med Fremskrittspartiet. Regjeringen hadde parlamentarisk støtte fra Kristelig Folkeparti og Venstre, som gikk inn i regjeringen i henholdsvis 2018 og 2019. I januar 2020 gikk Fremskrittspartiet ut av regjering grunnet manglende gjennomslag for partiets politikk. Det førte til at de tre regjeringspartiene Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti måtte søke støtte i Stortinget for regjeringens politikk.

⁶ Bondevik I regjeringen valgte å gå av i 2001 fordi den nektet å godta bygging av gasskraftverk på allerede eksisterende teknologi for CO₂-rensing (Tjernshaugen 2007).

2.1 1990-1997 Reformen og økt internasjonal påvirkning på norsk utdanningspolitikk

Etter 2. verdenskrig og fram til 1990 var norsk utdanningspolitikk preget av nasjonale læreplaner, standardisert lærerutdanning og en omfattende lovgivning med forskrifter. I denne perioden valgte lærerkollegiet på hver skole sin leder, etter prinsippet 'primus inter pares' eller 'fremst blant likemenn' (Møller, 2009). Ledelse gikk altså på omgang mellom lærere som ville ha en lederfunksjon.

Da St. meld. nr. 37 (1990–1991) *Om organisering og styring av utdanningssektoren* lanserte målstyring i skolen var det overordnede målet å etablere en «rasjonell og formålstjenlig utdanningsadministrasjon med best mulig sammenheng mellom styringsnivåene og mellom de forskjellige utdanningsområdene» (St. meld. nr. 37 (1990–1991), s. 5). Stortingsmeldingen hevdet at fordi ansvars- og oppgavefordelingen var uklar, ble en del oppgaver ikke tilstrekkelig ivaretatt. Samtidig er det gamle styringssystemet lite 'bruker- og ressursvennlig' (St. meld. nr. 37 (1990-1991), s. 6). På samme tid ble ny lov om kommuner og fylkeskommuner utredet gjennom NOU 1990: 13 *Forslag til ny lov om kommuner og fylkeskommuner*, som blant annet resulterte i kommuneloven fra 1992. Ledelsespraksisen primus inter pares ble endret som et resultat av disse policyprosessene (Møller, 2009). Mens betegnelsen rektor ble beholdt, ble lederoppgavene mer inspirert av prinsipper for generell ledelse, blant annet fra privat sektor.

St. meld. nr. 37 (1990–1991) formulerte en ny forståelse av styring av utdanning, noe som fikk betydning for skolelederne. Meldingen slo fast at utdanningsadministrasjonen måtte være oversiktlig og brukervennlig (St. meld. nr. 37 (1990–1991), s. 7). Økt brukerfokus innebar blant annet at skolen måtte legge til rette for innflytelse og medvirkning fra både elever og foreldre (St. meld. nr. 37 (1990-1991), s. 11). Dette ga seg konkret utslag i større valgfrihet, servicegarantier, individuelle rettighetsprinsipper, stykkprisfinansiering, brukerundersøkelser og folkeavstemninger.

I St. meld. nr. 37 (1990–1991) omtales skolelederen som et av statens viktigste styringsinstrumenter for å realisere den nye politikken: «Større grad av mål- og rammestyling (...) setter skolelederne i en viktigere rolle enn tidligere. (...) I denne sammenhengen er det særlig to forhold som må understrekes: Skoleledernes formelle arbeidsgiverrolle må bevisstgjøres og styrkes. (...) For det andre må opplæringen av skolelederne styrkes» (St. meld. nr. 37 (1990–1991), s. 27). Innføring av målstyring medførte altså at skoleledernes arbeidsgiverrolle måtte styrkes og deres kompetanse heves.

Reformene på 1990-tallet gjaldt hele utdanningsløpet, fra grunnskole til høyere utdanning. For grunnskolens del munnet det ut i ny læreplan, L-97 (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, 1997). Bæk mfl. (2018) kaller reformene R-94 i videregående opplæring og L-97 for *systemiske skolereformer*. I videregående opplæring ble det innført lovfestet rett til opplæring for 16–19-åringer. Universiteter og høyskoler fikk ny felles lov, og Lærerutdanningsrådet ble nedlagt. Reformene tok utgangspunkt i en mye sitert formulering fra Gudmund Hernes: «Utfordringen for norsk kunnskapspolitikk er at landet ikke får nok kompetanse ut av befolkningens talent. De resultater som nås, er ikke på høyde med de ferdigheter som kan utvikles» (NOU 1988: 28, s. 7). Formuleringen er trolig inspirert av rapporten *A nation at Risk* fra National Commission on Excellence in Education (US) (1983, s. 14), som formulerte følgende:

Our goal must be to develop the talents of all to their fullest. Attaining that goal requires that we expect and assist all students to work to the limits of their capabilities. We should expect schools to have genuinely high standards rather than minimum ones, and parents to support and encourage their children to make the most of their talents and abilities.

At Norge fikk skolestart for 6-åringer og 10-årig grunnskole med Reform 97 (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, 1997) kan være en naturlig konsekvens av policyanalysene i NOU 1988: 28 og St. meld. nr. 37 (1990–1991). Hovedbudskapet var at norsk skole ikke realiserte elevenes potensial i tilstrekkelig grad og dermed ikke i utløste befolkningens potensial av humankapital.

Til tross for at internasjonale storskalastudier i skolen har røtter tilbake til 1960-tallet, regnes året 1995 som et naturlig startpunkt for Norges deltakelse, først i TIMMS⁷, 1995 og PISA⁸ fra 2000 (Björnsson & Olsen, 2018). Studier som TIMMS og PISA må forstås som resultat av økt globalisering og medlemslandenes ønske om mer kunnskap om hva man fikk igjen for sine investeringer i utdanning (Ydesen, 2019b). Mens UNESCO hadde et bredt perspektiv på utdanning, var OECD mer interessert i utdanning som en investering i humankapital. Gjennom TIMSS og PISA ble det mulig å sammenligne elevprestasjoner på tvers av land, og slik kunne medlemslandene dokumentere hvordan de lå an i den globale konkurransen. Argumentene for innføringen av PISA var overordnede økonomisk-politiske mål og utviklingen av det globale frie markedet (Ydesen, 2019b). PISA påvirket utdanningspolitikken i alle OECDs medlemsland, også i Norge. Nå skulle skolelederne ikke lenger bare ta utgangspunkt i nasjonale mål for skolen, men også ta hensyn til hvordan norsk skole lå an sammenlignet med andre land.

Målformuleringene fikk mye oppmerksomhet ved innføringen av målstyring og resultatvurderingen ble underkommunisert (Lillejord, Elstad & Kavli, 2018). Det var derfor ikke tydelig at innføring av målstyring til syvende og sist handlet om å legge til rette for et rapporteringssystem som kunne vurdere og evaluere resultatene, som igjen kunne føre til justering av politikk (Telhaug, Mediås & Aasen, 2006). Den politiske erkjennelsen av at skolelederne trengte økt kompetanse for å fungere i et målstyringssystem, ble ikke fulgt opp før det ble etablert en ordning med nasjonal skolelederutdanning i 2009. Tilgang til relevant kompetanse, eksempelvis lederutdanning på masternivå, anbefalte Søgneutvalget først i NOU 2003: 16, *I første rekke*.

2.1.1 Fra “primus inter pares” til “manager”

I løpet av 1980-årene fikk partiet Høyre en sterkere posisjon blant norske velgere. Telhaug (1997) hevder at det henger sammen med at Fremskrittspartiet brakte en del

⁷ Third International Mathematics and Science Study (TIMSS).

⁸ Programme for International Student Assessment (PISA).

av thatcherismes skolepolitiske ideer inn i norsk debatt. Et sentralt trekk ved disse utdanningspolitiske ideene var at skolens fremste oppgave skulle være kunnskapsformidling og ferdighetsutvikling. Som en internasjonal utdanningspolitisk aktør forsterket OECD neoliberale ideer og bidro til at utdanningspolitikken ble mindre nasjonal og mer internasjonal. Skolen ble sett på som en ressurs, først og fremst for den nasjonale konkurranseevnen der elevene som humankapital var av særlig interesse (Telhaug, 1997, s. 61).

Newman & Clarke (1997) har påpekt at den konservative restruktureringen av velferdsstaten var et forsøk på å innføre “a new managerial regime” og representerte et angrep på “bureau professionalism”. Bureau professionalism (fram til 80-tallet) er kjennetegnet av et rasjonelt syn på organisasjoner og velferdsstaten, mens i “new managerial regime” (fra slutten av 1980- årene og til og med 1990-årene) står markedstenkningen sentralt. Et slikt skifte gav behov for nye ledertyper i retning av generiske ledelsesmodeller som minimerte forskjellene mellom privat og offentlig sektor (Harris, 1998). Yeatman (1993) beskrev skolelederne i bureau professionalism som en tjener for det offentlige som en viktig del av oppbyggingen av velferdsstaten. I motsetning til bureau professionalism handler new managerialism om å motivere ansatte til å *produsere kvalitet*. Da skolelederne ble skilt fra lærerprofesjonen og deres generiske lederoppgave ble å produsere kvalitet, ble det forventet at de inspirerte og motiverte lærerne, ga retning i form av visjoner for skolen som skulle stimulere en felles forpliktelse til å bli best (Newman & Clarke, 1997; Gewirtz & Ball, 2000). Slik beskriver Gewirtz & Ball (2000, s. 255f) denne utviklingen:

For the new manager in education, good management involves the smooth and efficient implementation of aims set outside the school (...) It is not the job of the new manager to question or criticize these aims and constraints. The new management discourse in education emphasizes the instrumental purposes of schooling – raising standards and performance as measured by examination, results, levels of attendance and school-leaver destinations – and is frequently articulated within a lexicon of enterprise, excellence, quality and effectiveness.

Innføring av målstyring i skolen fikk altså store konsekvenser for skolelederne i perioden 1990-1997. De fikk flere krav, forventninger og arbeidsoppgaver. Kommuneloven fra 1992 gav rom for lokal frihet til å organisere skolen på ulike måter. Likevel var rektor lederen som også skulle være aktiv og reformerende (Lotsberg, 1997). Ledelse i offentlig sektor fikk generelt økt oppmerksomhet i perioden og for skolelederne betydde dette blant annet at fokuset gikk fra fag og profesjon til økt administrasjon og management (Homme, 2008).

2.2 1998-2005 'PISA-sjokket' og en ny kultur for læring

Telhaug (2005) hevder at både Jon Lilletun (Kristelig Folkeparti) og Trond Giske (Arbeiderpartiet) i henholdsvis Bondevik I-regjeringen og Stoltenberg I-regjeringen hadde et felles mål om å svekke det statlige grepet om utdanningssektoren og gi skolene større frihet. Han påpeker at det likevel var ulikheter mellom de to regjeringene: Jon Lilletun identifiserte seg sterkt med foreldreretten og hadde et helhjertet engasjement for privatskolene. Giske forsvarte enhetsskolen, som ble omdøpt til «fellesskolen», og mente at godkjenning av private skoler var i strid med den offentlige skolens ideologi. I interpellasjon med Rolf Reikvam i Stortingets spørretime 16. mars 1999⁹ sa Lilletun: «OECD-rapporten om europeisk utdanning seier at vi har den mest sentralstyrte skulen i Europa med unntak av Tyrkia. Då er min intensjon at vi skal prøve å initiere det fyrst og fremst lokalt.» Telhaug (2005) pekte på at mens sentrumpartiene mente at skolen var en forlengelse av foreldreretten, mente Arbeiderpartiet at den var en forlengelse av samfunnet og staten. Koritzinsky (2000) hevder at man fikk en høyrevridning av politikken med Jon Lilletun som statsråd, noe som først og fremst handlet om større aksept for private skoler. Eksempelet fra interpellasjonen i Stortinget viser at OECD var en premisseleverandør i norsk politisk debatt, også før Norge fikk sitt PISA-sjokk i 2001.

Rundt år 2000 ble det et tverrpolitisk mål å samle mest mulig kunnskap om hvordan det sto til med norsk skole (Bæk mfl., 2018). Dette kan både sees i lys av reformene

⁹ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/1998-1999/990316/4/>

på 1990-tallet og en økt erkjennelse av at også politikktutforming trenger et kunnskapsgrunnlag. Da resultatene fra PISA 2000 ble offentliggjort i 2001 fikk de en enorm oppmerksomhet i media, og resultatene ble tolket som at norsk skole hadde sviktet (Imsen, Blossing & Moos, 2017). På kort tid førte erkjennelsen av svakheter i norsk skole til ulike tverrpolitiske initiativer: Jon Lilletun (Kristelig Folkeparti) åpnet for mer forsøksvirksomhet, Trond Giske (Arbeiderpartiet) nedsatte Kvalitetsutvalget (Søgnenutvalget), Kristin Clemet (Høyre) videreførte arbeidet med Kunnskapsløftet gjennom St. meld. nr. 30 (2003-2004), og statsrådene Øystein Djupedal, Bård Vegar Solhjell og Kristin Halvorsen fra Sosialistisk Venstreparti reviderte og fulgte opp de nasjonale prøvene og de nye læreplanene (Tønnessen, 2011).

Etter PISA-sjokket i 2001 kom kravet om økt kunnskap, mer testing av elevenes kunnskap og styrking av grunnleggende ferdigheter. Dette var i utgangspunktet ikke noe nytt ettersom Gudmund Hernes allerede i 1988 hadde påpekt at Norge burde få mer ut av befolkningens talent. De første PISA-resultatene bekreftet at det var mer å hente, og det ble forholdsvis enkelt for Høyre tidlig på 2000-tallet å få gehør for en tradisjonell konservativ utdanningspolitikk (Lundgren, 2011). Mange land vendte tilbake til tradisjonelle metoder (back to basic) som økt drilling i fag, stram ledelse av arbeidet i klassen, mer hjemmearbeid samtidig som tydelig ledelse ble framhevet som avgjørende for å bedre skolens resultater (Valle, 2006a). Politiske visjoner for norsk utdanningspolitikk ble i stor grad redusert til diskusjoner om skolens resultater, og om disse skulle offentliggjøres eller ikke. I denne perioden fant Wiborg (2013) en bemerkelsesverdig konsensus i norsk utdanningspolitikk.

St. meld. nr. 30 (2003–2004) *Kultur for læring* er et av grunnlagsdokumentene for reformen *Kunnskapsløftet (K06)*. Stortingsmeldingen tok utgangspunkt i at PISA viste at norske elever hadde for dårlig lese-, matematikk- og naturfagskompetanse. Finland kom svært godt ut, men også Sverige gjorde det bedre enn Norge (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2004, s. 13). PISA-undersøkelsen fastslo at norske elever i for liten grad mestret *det å lære*.

Som grunnlag for St. meld. nr. 30 (2003-2004) leverte kvalitetsutvalget to rapporter (NOU 2002: 10 og NOU 2003: 16). I hovedrapporten støttet Kvalitetsutvalget seg på OECD da de argumenterte for *effektive lederteam* som en nøkkelfaktor i vellykket skoleledelse (NOU 2003: 16, s. 247). De understreket at endringer har større gjennomslagskraft og varighet hvis det står et team bak enn om endringene er avhengig av bare en person. Denne utviklingen kan henge sammen med det distribuerte perspektivet på skoleledelse som stadig ble mer populært tidlig på 2000-tallet (Spillane, 2005; Lillejord & Børte, 2018). Samtidig la utvalget vekt på at rektor måtte være tydelig og synlig som inspirator, innovatør og veileder på sin skole. Rektor skulle ivareta *alle sider* ved lederrollen, både den strategiske, den faglige, den innovative og den administrative, og dessuten ha et sterkt grep om arbeidsgiverrollen. Rektor skulle i tillegg «finne sin plass» i den kommunale eller den fylkeskommunale organisasjonen (NOU 2003: 16). I NOU 2003:16 kan man dermed tydelig se en forskyvning av skoleledernes posisjonering.

Mens 90-tallsreformene rettet seg mot enhetsskolen og fellesskapstenkningen, stod elevenes målbare læringsutbytte sentralt i Kunnskapsløftet. Møller, Ottesen & Hertzberg (2010) hevder at man med Kunnskapsløftet gikk fra et system med innsatsstyring til et system med resultatorientering, noe som igjen betydde andre forventninger til både lærere og ledere i skolen. Aasen & Sandberg (2010) påpeker at grunnopplæringen etter Kunnskapsløftet på den ene siden var preget av desentralisering av ansvar og på den andre siden av tilsyn, kontroll og revisjon. Her fulgte Norge den internasjonale utviklingen med stor frihet til skolene, men økt ekstern kontroll. Et viktig element i Kunnskapsløftet er nettopp *ledelse*, som i flere sammenhenger i perioden 1998-2005 omtales som «avgjørende» for skolens resultater (Valle, 2006a; Karseth & Møller, 2014).

Tidlig på 2000-tallet ble norsk utdanningspolitikk stadig mer internasjonalt orientert, og samtidig stadig mer forskningsinformert, noe følgende sitat fra St. meld. nr. 30 (2003-2004) viser:

Det foreligger også en rekke internasjonale studier som belyser hva som kjennetegner skoleledelsen ved utviklingsorienterte skoler som kan dokumentere godt læringsutbytte. (...) Skoleledere ved slike skoler evner å bygge opp skolen som en lærende organisasjon. (St. meld. nr. 30 (2003-2004), s. 29).

Samtidig ble det viktigere å få tydeliggjort skoleeiers og skoleleders ansvar for ulike oppgaver i skolen:

Det er skoleeier og skoleledelse som har ansvaret for å rekruttere den kompetansen som er nødvendig ved den enkelte skole. (St. meld. nr. 30 (2003-2004), s.29).

Kvalitetsutvalget foreslo også endringer i lov- og regelverk slik at det kunne åpnes for åremålstilsetninger for skoleledere. Skoleledere og lærere skulle gis tilbud om lederutdanning på masternivå (NOU 2003: 16, s. 24) og i 2002 åpnet statsråd Kristin Clemet for at kommunene kunne tilsette rektorer uten pedagogisk kompetanse. I forslaget lå det at det var tilstrekkelig om noen andre i skolens administrasjon hadde denne kompetansen. Forslaget ble behandlet i Innst. O. nr. 126 (2002–2003), og det ble, i overensstemmelse med samtidens desentraliseringspolitikk, opp til kommunene selv å vurdere dette. Komiteens flertall, medlemmer fra Høyre, Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Venstre, ønsket imidlertid å opprettholde kravet om at skoleledere skulle ha pedagogisk kompetanse. Et mindretall i komiteen bestående av representanter fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Venstre ønsket å åpne opp for skoleledere uten pedagogisk kompetanse (Innst. O. nr. 126 (2002–2003)). Mindretallet i komiteen kan ha vært inspirert av George Kennings perspektiver om ledelse: «Faglig dyktighet er ingen lederkvalitet. En leder kan, som leder, lede hva som helst (Schjander, 1995, s. 39). Vedtaket kan også indikere at skillelinjene i norsk utdanningspolitikk i denne perioden var uklare, ettersom både Høyre og Sosialistisk Venstreparti var delt i saken. Mens Verger, Fontdevial & Zancajo (2016) hevder at det er tydelige skillelinjer mellom konservative og sosialdemokratiske partier i Norge, viser eksempelet ovenfor at skillelinjene i noen tilfeller kunne være uklare.

St. meld. nr. 30 (2003–2004) refererer til internasjonal forskning som beskriver *vellykket skoleledelse* og argumenterer for at vellykkede skoleledere evner å bygge

opp skolen som en lærende organisasjon (St. meld. nr. 30 (2003–2004), s. 29). Stortingsmeldingens språk er deskriptivt og budskapet klart normativt. Et eksempel på dette er beskrivelsen av lærende organisasjoner: «Skolen må selv være en lærende organisasjon (...) Lærende organisasjoner stiller særlig store krav til et tydelig og kraftfullt lederskap» (St. meld. nr. 30 (2003-2004), s. 3 og 99). Meldingen etablerer også et skille mellom vellykket skoleledelse og mindre formålstjenlig skoleledelse. For å få frem distinksjonene, lanserer stortingsmeldingen begrepet *føyelig ledelse* som beskriver den formen for ledelse politikerne *ikke* ønsker. Det skinner igjennom at føyelige ledere ikke klarer å bedre skolens resultater. Føyelige ledere overlater i for stor grad ansvaret for opplæringen til lærerne og årsaken til dette kan være tradisjoner for å ikke legge seg opp i lærernes pedagogiske arbeid. Andre forklaringer kan være mangel på nødvendige virkemidler eller mangel på støtte fra skoleeierne (St. meld. nr. 30 (2003-2004), s. 28). Føyelig ledelse kobles også til svake tradisjoner for skoleledelse i Norge (Valle, 2006a). I dokumentet beskrives *tydelig* skoleledelse som *god skoleledelse*, og fremhever et individorientert perspektiv på skoleledelse framfor et kollektivt/distribuert perspektiv.

Parallelt med nye formuleringer om hva som var skoleleders ansvar, gikk også diskusjonen om skoleledernes kompetanse både nasjonalt og internasjonalt (Hallinger, 2003; Hargreaves & Fink, 2006; Møller, 2015; Abrahamsen & Aas, 2016). Elstad (2009) mener at det i stor grad var skoleeiere og ikke skolelederne som formelt fikk ansvaret for kvaliteten på skolene. Aas, Helstad & Vennebo (2017) finner at når rektor har blitt gjort ansvarlig for å lede utviklingsarbeidet og bygge skolen som en profesjonell organisasjon, har skoleledernes kunnskapsgrunnlag blitt utfordret.

Perioden 1998-2005 preges altså av at skolelederne løftes fram som *avgjørende* for elevenes læringsresultat. Bortsett fra at lederne må være tydelige og ikke føyelige forklares det ikke hva «det avgjørende» innebærer. Tydelig ledelse blir en politisk løsning på problemet med de svake PISA-resultatene. Tydelige ledere som utvikler skolen til en lærende organisasjon, slik stortingsmeldingen anbefaler, skal klare å innfri målstyringskravene ved å formulere visjoner, motivere lærerne til å forplikte

seg til disse, og i tillegg sørge for bedre resultater. I denne perioden ble også utdanningspolitikken mer forskningsinformert. At begreper som teamledelse og distribuert ledelse ble framhevet i ledelsesforskningen (se kap. 3), endret likevel ikke behovet for å ha én ansvarlig rektor. Formuleringer som tydelig ledelse (i motsetning til føyelige ledere) og skolen som lærende organisasjon brukes politisk for å vise hva Norge må gjøre for ikke å sakke akterut i den internasjonale konkurransen. Ball (2010) kaller dette «magiske» løsninger og gir flere eksempler fra denne perioden på at utdanningspolitikere grep til «magi» når de sto overfor komplekse problemer. Han refererer blant annet til England der en slik politikk har åpnet opp for et betydelig marked for utdanningsløsninger via «edu-business», for eksempel gjennom rapportene fra McKinsey om tilstanden i utdanningssystemet (Coffield, 2012). Troen på at tydelige skoleledere skulle utvikle skolen til lærende organisasjoner som igjen skulle føre til bedre PISA-resultater er også et slikt eksempel.

2.3 2006-2017 Flertallsregjeringer både på venstre- og høyresiden i norsk politikk

Perioden etter 2006 kan deles i to epoker: Stoltenberg II-regjeringen, fra 2006-2013 og Solberg-regjeringen som overtok fra 2013. Stoltenberg II-regjeringen var en flertallsregjering bestående av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti. Solberg-regjeringen besto først av Høyre og Fremskrittspartiet med parlamentarisk støtte fra Venstre og Kristelig folkeparti som gikk inn i regjeringen Solberg i henholdsvis 2018 og 2019. I januar 2020 gikk FrP ut av regjeringen Solberg. Jonas Gahr Støres regjering bestående av Arbeiderpartiet og Senterpartiet tiltrådte 14.10.2021 og behandles ikke i denne avhandlingen.

Perioden preges av generell politisk stabilitet, også på det utdanningspolitiske området. Flertallsregjeringene gav mulighet for å utforme politikken uten stadige forhandlinger med øvrige partier på Stortinget.

«Høyres skolepolitikk har langt på vei blitt landets nye skolepolitikk», sa statssekretær Helge Ole Bergesen i forbindelse med boken *Kampen om*

kunnskapsskolen (Bergesen, 2006). En annen virkelighetsforståelse hadde Øystein Djupedal da han på Sosialistisk Venstrepartis landsmøte i 2007 sa: «Vi har endelig kvittet oss med Høyreskolen!»¹⁰ Ransedokken & Karlsen (2007) mener at spørsmålet om kursendringen er interessant, blant annet fordi utdanning, i alle fall retorisk, framsto som et viktig politikkområde, i valgkampene i 2001 og 2005. De spør om det var Bergesen eller Djupedal som hadde rett og konkluderer blant annet med at Sosialistisk Venstreparti i det store og hele videreførte den utdanningspolitikken som var utviklet de siste tiårene.

Djupedal fra Sosialistisk Venstreparti ble ny kunnskapsminister etter Høyres Kristin Clemet, som bygde argumentene for sin utdanningspolitikk på de dårlige PISA-resultatene. Karlsen (2006) mente at Stoltenberg II-regjeringen videreførte den nyliberale utdanningspolitikken i en litt modifisert form. Han mener også at regjeringen bidro til å av-ideologisere utdanningspolitikken gjennom et ensidig fokus på sammenhengen mellom tiltak og dokumentert effekt. Den rødgrønne regjeringen foreslo endringer i friskoleloven fra 2003 (Ot. prp. nr. 37 (2006–2007)) og større oppmerksomhet om tidlig innsats gjennom St. meld. nr. 16 (2006–2007) ... *Og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring.*

Regjeringsskiftet i 2005¹¹ representerte også noen andre historiske hendelser: Sosialistisk Venstreparti var for første gang i regjering, og Senterpartiet hadde skiftet side fra sentrum/høyre til venstresiden i norsk politikk. Tradisjonelt hadde Sosialistisk Venstreparti hatt skole- og utdanningspolitikk høyt oppe på sin politiske dagsorden og fikk også statsrådsposten i Kunnskapsdepartementet. Karlsen (2006) påpeker at *kunnskap* ble et nøkkelbegrep for den nye regjeringen, blant annet ved at Utdannings- og forskningsdepartementet skiftet navn til Kunnskapsdepartementet. Den rød-grønne regjeringen videreførte mye av Høyres utdanningspolitikk og gjennomførte reformen Kunnskapsløftet. Det er dermed ikke umiddelbart enkelt å

¹⁰ Sosialistisk Venstrepartis landsmøte 23. Mars 2007.

¹¹ Etter stortingsvalget i 2005 overtok Jens Soltenbergs andre regjering som var en koalisjons- og flertallsregjering bestående av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

finne de store utdanningspolitiske forskjellene mellom Bondevik II-regjeringen og Stoltenberg II-regjeringen.

I sin analyse av politikken som ble ført under regjeringene Bondevik II og Stoltenberg II konkluderer Solhaug (2011) med at begge regjeringer i all hovedsak fulgte opp NPM. Samtidig kan man se at regjeringene hadde ulike syn på privatskoler og markedsretting av utdanning, samt hvilke mulige negative konsekvenser det å betrakte elever og foreldre i et *konsumentperspektiv* kan ha for likeverdig utdanning (Solhaug, 2011, s. 276). Slike utviklingstrekk kalles, med en samlebetegnelse neo-liberale perspektiver på utdanning. De handler i stor grad om at markedsdrevne logikker innføres i offentlig sektor, for eksempel forbrukerdrevne skoler, frie skolevalg og markedstilnærming, noe Ball (2010) kaller den utdanningspolitiske profittmuligheten. Telhaug (2007) spør om Sosialistisk Venstreparti i regjeringsposisjon måtte gi opp sitt utdanningspolitiske særpreg til fordel for slike neo-liberale utviklingstrekk. Dette var på grunn av at Djupedal som kunnskapsminister i all hovedsak fortsatte Clemets effektivitets- og nyttetenkning. Selv om Sosialistisk Venstreparti hadde et skolepolitisk manifest fra 2004 som sa at de skulle fjerne karakterene i ungdomsskolen og i videregående opplæring, samt avvikle eksamen og fjerne de nasjonale prøvene, ble alt dette videreført med partiet i regjering. Sosialistisk Venstreparti fikk imidlertid gjennomslag for å endre praksis rundt offentliggjøring av nasjonale prøver og begrenset muligheten til å sammenligne skoler. I tillegg klarte de å stoppe frislippet av private skoler, flytte og justere de nasjonale prøvene, slik at lærerne kunne (formativt) bruke resultatet som utgangspunkt for videre arbeid, ikke som kontroll.

Helgøy & Homme (2016) spør om Norge i denne perioden gikk fra NPM til post-NPM-styrte initiativer. Som artikkel III viser, kan det identifiseres en lignende utvikling i spørsmål om skoleledelse. Skolelederen, som ble beskrevet som arbeidsgiver på 1990-tallet, ble i 2017 tydeligere posisjonert *innenfor* lærernes profesjonsfelleskap – altså en klar reposisjonering.

Erna Solbergs regjering¹² tiltrådte i 2013, og i *Sundvolden-plattformen*¹³ ble formuleringer om internasjonal konkurransekraft gjentatt i den utdanningspolitiske retorikken:

I en globalisert verden blir kunnskap et stadig viktigere verktøy i den internasjonale konkurransen mellom landene. Regjeringen vil vektlegge en stor satsing på kunnskap som avgjørende for å styrke norsk konkurransekraft og bygge landet for fremtiden. (Sundvolden-plattformen, 2013, s. 54)

Plattformen posisjonerte læreren som «skolens viktigste ressurs», som regjeringen ville satse på ved å gjøre fireårig grunnskolelærerutdanning til femårig masterutdanning¹⁴ og innføre karakterkrav i norsk, matematikk og engelsk for opptak til studiet. Partiene var enige om flere friskoler, der godkjenningen skulle være mer innholdsturt enn kun som et pedagogisk eller religiøst alternativ, som daværende lovkrav tilsa. Hva en slik innholdsstyring betyr i praksis, sa ikke regjeringsplattformen noe om, men det begrenset markedspektivet til at friskolene ikke skulle kunne betale utbytte til eierne (Sundvolden-plattformen, 2013, s. 56).

Meld. St. nr. 28 (2015–2016) *Fag – Fordypning – Forståelse – En fornyelse av Kunnskapsløftet* omtaler skoleledelse slik: «Utvikling av en god skole med et godt og inkluderende læringsmiljø, er avhengig av at alle lærere deltar aktivt i arbeidet og at skoleeier og skoleledelsen tar det overordnede ansvaret for utviklingen av skolens organisasjonskultur og pedagogiske praksis» (Meld. St. nr. 28 (2015–2016), s. 24). Skolelederne får ansvar for at skolen utvikler seg som en lærende organisasjon hvor lærerkollegiet samarbeider om å nå felles mål (Meld. St. nr. 28 (2015–2016), s. 28). Skolelederne har det overordnede ansvaret og forventes å samarbeide med skoleeier.

¹² Etter borgerlig flertall i stortingsvalget 2013 dannet Erna Solberg regjering med Høyre og Fremskrittspartiet. Venstre ble med i regjeringen i 2018 etterfulgt av Kristelig Folkeparti i 2019. Med disse partiene har regjeringen flertall på Stortinget.

¹³ Sundvolden-plattformen var Solberg regjeringens politiske plattform mellom Høyre og Fremskrittspartiet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politisk-plattform/id743014/#kunnskap>

¹⁴ Forslaget om masterkrav i grunnskolelærerutdanningen ble fremmet av statsråd Tora Aasland i St. meld. nr. 11 (2008–2009).

Videre understreker meldingen at rektor er skolens ubestridte leder med et omfattende ansvarsområde:

Opplæringslova § 9-1 fastslår at hver skole skal ha en forsvarlig faglig, pedagogisk og administrativ ledelse, og at opplæringen i skolen skal ledes av rektor (...). Skoleledelsens ansvar er omfattende. Det er mange hensyn som skal ivaretas, tiden skal disponeres mellom faglig og pedagogisk støtte på den ene siden og resultatoppfølging, tilsyn og kontroll på den andre siden. (Meld. St. nr. 28 (2015–2016), s. 68).

En viktig kompetanse i arbeidet med Fagfornyelsen,¹⁵ som blant annet viderefører grunnleggende ferdigheter, men innfører tre tverrfaglige tema, er skoleledernes evne til å *gjennomføre politikk*. Fagfornyelsen stiller store krav til å omsette politiske føringer til praksis, og endringene vil ha konkret betydning for alle lærere. Skal Fagfornyelsen lykkes, kreves et *tolknings- og oversettelsesarbeid* på den enkelte skole, både av didaktisk og organisasjonsmessig karakter. Skolelederens kunnskapsbaserte kompetanseutvikling stod sentralt da Utdanningsdirektoratet våren 2019 inviterte universiteter og høyskoler til å konkurrere om å tilby kompetansehevende tiltak med tittelen *Ledelse av lærings- og læreplanarbeid* (Utdanningsdirektoratet, 2019a). Målet var at høyskoler og universiteter skulle tilby skolelederutdanning som kunne sette skolelederne bedre i stand til å implementere Fagfornyelsen på egen skole. Oppsummert er sentrale kompetanseområder for de som skal lede skolens lærings- og læreplanarbeid formulert slik: å kunne tolke og forstå læreplanverket, bruke læreplanverket til å lede ansattes lærings- og utviklingsarbeid, skape en felles forståelse på skolen av sentrale begreper og prinsipper i læreplanverket og utvikle profesjonsfellesskapet ved skolen (Utdanningsdirektoratet, 2019b, s. 5).

2.4 Oppsummering

Gjennomgangen av den utdanningspolitiske utviklingen med henblikk på skoleledelse fra 1990 til 2017, viser en utvikling fra at skolelederen betraktes som arbeidsgiver –

¹⁵ <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/fagfornyelsen>

utenfor og over – lærerprofesjonen til at skolelederen blir plassert som ansvarlig for at arbeidet i lærernes profesjonsfelleskap lykkes.

Kapitlet har gitt eksempler på hvordan utdanningspolitiske forhold har influert beskrivelser av skoleledelse i norske policy-dokumenter i tidsperioden. Fra 1990-1997 var det en uttalt forventning at skolelederne skulle ta et reelt arbeidsgiveransvar. På denne tiden var politikerne også opptatt av at det var nødvendig med kompetanseheving i forbindelse med innføring av målstyring. Det har vært en bevegelse fra at skoleledere var *fremst blant likemenn* til at de fikk en reell posisjon som *arbeidsgiver* i målstyringssystemet. I perioden 1998-2005 handlet beskrivelsene om hvilken type ledelse som var ønskelig og ikke ønskelig i skolen, blant annet ved bruk av dikotomien *tydelig* og *føyelig* ledelse. Rektor ble, litt uklart, omtalt som skolens virkelige leder, i noe som kunne oppfattes som en egen skolelederprofesjon som skulle sikre at skolen ble en lærende organisasjon. Tydelig ledelse av lærende skoler skulle gjøre norsk skole internasjonalt konkurransedyktig i OECD-sammenheng. Etter 2005 var det politisk stabilitet gjennom flertallsregjeringer. Perioden preges av at skolelederne posisjoneres nærmere lærerprofesjonen, samtidig som de er ansvarlige for elevenes og skolens resultater. Selv om det tok lang tid fra tydelig ledelse ble framhevet til de nasjonale rektorskolene kom på plass, viser dette at troen på kompetansehevende tiltak i regi av UH-sektoren var stor for å sikre en form for tydelig og resultatorientert ledelse, som de politiske dokumentene krever.

Artiklene i denne avhandlingen har ulike problemstillinger og ulik teori. Neste kapittel ser nærmere på avhandlingens teoretiske perspektiver. Siden avhandlingen dekker et tidsspenn på 15 år, er det nødvendig å både se på konteksten for hver artikkel og relevant forskning publisert i tidsrommet *mellom* artiklene.

3. Teoretiske perspektiver og avhandlingens forskningsgjennomgang

Kapittel 2 har gjort rede for den utdanningspolitiske utviklingen og hvordan utdanningspolitiske dokumenter har beskrevet skoleledelse gjennom tre perioder: 1) 1990–1997, 2) 1998–2005 og 3) 2006–2017. Kapittel 3 bruker samme periodisering til å presentere avhandlingens teoretiske perspektiver. Periodene er valgt fordi de markerer skifter i norsk utdanningspolitikk. Den første perioden var preget av at målstyring ble innført som nytt styringssystem i utdanningssektoren i 1990. Det nye styringssystemet medførte nye forventninger til skoleledere, og rektor ble posisjonert som arbeidsgiver. Den andre perioden ble preget av at Norge, sammen med flere andre land, fikk PISA-sjokk i 2001. Det ble stor politisk oppmerksomhet om elevresultater, tydelig ledelse og kvalitetsvurdering, og noe som kunne ligne et paradigmeskifte. I den tredje perioden ble oppmerksomheten gradvis rettet mer mot å styrke skolenes profesjonsfellesskap, med skolelederne som deltakere i dette fellesskapet.

Vekselforholdet mellom empiri og teori kan forstås dialektisk. Alvesson & Sköldberg (2017) skisserer et ideal der forskning er en refleksiv, dialektisk og empirisk prosess der man tar på alvor hvordan ulike språklige, sosiale, politiske og teoretiske element er sammenvevde i kunnskapsutviklingsprosessen. Enkeltstudiene er både påvirket av utdanningspolitiske spørsmål i den tiden de ble gjennomført og perspektiver som preget samtidens forskning om utdanningspolitikk og skoleledelse. Dette preger både valg av teoretiske perspektiv og avhandlingens forskningsgjennomgang. Hvilke spørsmål forskere har vært opptatt av når det gjelder skoleledelse i utdanningspolitikken har endret seg etter 1990, parallelt med de faktiske endringene i utdanningspolitikken. Dette er en av de sentrale sammenhengene mellom utdanningspolitisk forskning og forskning på skoleledelse som avhandlingen benytter.

Forskere har hevdet at Stephen Balls forskning tilbyr en verktøykasse for analyse av utdanningspolitikk på ulike nivå og felt (Mainardes & Gandin, 2013). Lingard (1996) mener sågar at Stephen Ball har utviklet det mest betydningsfulle bidraget til det som

kan kalles 'policy sociology' i utdanning. Avhandlingen henter inspirasjon fra nettopp Stephen Balls forskningsarbeider, som er orientert mot internasjonale trender. Ball har forsket på utdanningspolitikk i samme periode som avhandlingen dekker, og hans begreper og epokeanalyser brukes som strukturerende grep i dette kapitlet. Sammen med de teoretiske perspektivene som artiklene bygger på og nyere forskning identifisert gjennom forskningskartleggingen, gir dette en relevant bakgrunn for avhandlingens helhetlige bidrag til forskningsfeltet.

Artikkel I har en diskursanalytisk tilnærming som antar at språkstrukturer er kunnskapskonstruerende (Foucault, 1974; 1993). En grunnleggende antakelse er at språket er strukturert i ulike mønstre som påvirker våre handlinger i sosiale sammenhenger. I denne avhandlingen brukes utdanningspolitiske tekster og intervjuer for å illustrere hvordan det etableres strukturer som kan påvirke skoleledernes funksjon og handlinger. Artikkel I støttet seg på Laclau & Mouffe (1985), som tar utgangspunkt i strukturalistisk og post-strukturalistisk tenkning. Det innebærer en forståelse av at vår adgang til virkeligheten alltid går gjennom språket, og ved hjelp av språket skapes representasjoner av virkeligheten. Et eksempel på denne innsikten er hvordan St. meld. nr. 30 (2002-2003) tok i bruk begrepene tydelig og føyelig ledelse, for å illustrere ledelsesformer som er ønsket og uønsket. Føyelig ledelse kunne assosieres med tradisjonen *primus inter pares*, som ble posisjonert som svak skoleledelse.

Artikkel II viste at det finnes et mangfold av studier om ledelse i skolen. Den etablerte et skille mellom individorienterte og kollektivt orienterte teoriretninger om ledelse fordi det empiriske materialet var hentet fra skoler som hadde organisert ledelsen på ulike måter. Analysen anlegger et kollektivt ledelsesperspektiv, i vid forstand, som har dekning i forskning publisert av blant andre Conger & Pearce (2003), Gronn (2002), Hargreaves & Fink (2003) og Fuglestad & Lillejord (1997). Utgangspunktet for kollektivt orienterte ledelsesperspektiver er at ledelse utøves i relasjon til andre og innenfor gjeldende strukturelle og kontekstuelle betingelser.

Artikkel III tar utgangspunkt i utdanningspolitisk teori (Ball, 2008). Den anlegger et historiserende perspektiv og bruker de analytiske begrepene stabile (*residual*) og

fremvoksende (emerging) trekk (Clarke, 2007; Diem, 2017; Williams, 1977).

Antakelsen er at i alle epoker vil det finnes rester av ideer og praksiser fra tidligere epoker og samtidig tegn på nye utviklingstrekk. Hvilke mønstre og fenomener som består, og hvilke som er framvoksende, gir muligheter til å forstå skoleledelse i et lengre tidsperspektiv.

Felles for alle artiklene er at de er opptatt av mønstre, utviklingstrekk og hvordan politiske beskrivelser bidrar til å konstituere ønskede og uønskede ledelsespraksiser.

Politikk er i stadig forandring, og utdanningspolitisk forskning spenner over mange og ulike forskningstradisjoner, med temaer og perspektiver som skifter over tid. En fellesnevner i utdanningspolitikken er at utdanning må forstås i relasjon til andre samfunnsmessige forhold (Dale, 1993). Avhandlingen er inspirert av Stephen Balls tilnærming *critical policy analysis* (Ball, 1994). Hans kritisk-analytiske tilnærming bygger på et vidt politikkbegrep (Ball, 2008), som handler om å identifisere og forstå mønstre av mellommenneskelige relasjoner. At utdanningspolitikk både kan være intensjon og praksis, formulerer Ball (1994, s. 10) slik: “Policy is both text and action, words and deeds, it is what is enacted as well as what is intended”.

I et perspektiv på utdanningspolitikk som både intensjonal og praksisrettet, fremstår også utdanningspolitikk som et verdiladet og normativt felt (Bjordal, 2016). I dette ligger at beskrivelser av ulike politikkområder bidrar til å legitimere politiske beslutninger (Rizvi & Lingard, 2010). Perspektivet på politiske beskrivelser av skoleledelse i avhandlingen antar ikke at de er deskriptive og verdinøytrale, men at de har innebygde forventninger om å forandre eller forbedre praksis. I en kritisk tilnærming blir politikk forstått som komplekse og dynamiske prosesser der ulike elementer påvirker hverandre (Ball, 1994). Som det ble redegjort for i kapittel 2 er det derfor viktig å forstå den politiske konteksten som beskrivelsene er utviklet i. Når den kontekstuelle og fortolkende dimensjonen tas med i betraktningen, bidrar det til å forklare hvorfor politikk kan få ulike uttrykk i praksis (Rizvi & Lingard, 2010).

3.1 Forholdet mellom forskningsgjennomgang og teoretiske perspektiver

Ettersom det var vanskelig å finne forskning som har undersøkt hvordan skoleledelse beskrives i policydokumenter, ble det gjennomført en *forskningsskartlegging* som både omfattet utdanningspolitisk forskning og forskning på skoleledelse i den tidsperioden avhandlingen dekker. Formålet med kartleggingen var å identifisere studier som kunne bidra til å besvare forskningsspørsmålet. I arbeidet med avhandlingen ble det gjort flere systematiske søk i ERIC, ProQuest, Web of Science og SCOPUS (se søkestrenger i appendix I). I tillegg er det søkt etter norskspråklig forskning gjennom Idunn og Acta Didactica. En dekkende beskrivelse av prosedyren for å identifisere relevant forskning for denne avhandlingen er *snowball searches* (Hazelkorn, Coates & McCormick, 2018). Det innebærer blant annet å gjennomgå litteraturlister i artiklene som arbeidet viser til, for å identifisere artikler som selve søket ikke har fanget opp. En viktig kvalitetssikring i søk etter litteratur er råd og tips fra veiledere og øvrige fagfeller. Det totale resultatet fra søkene var 684 treff, inkludert dubletter. I den videre sorteringsprosessen ble duplikater fjernet, sammen med andre lite relevante treff som nett- og avisartikler. I den første screeningen ble 116 publikasjoner valgt ut og sammendraget lest. De ble deretter kategorisert på en skala fra 1 til 4 i forhold til relevans, der 4 ble definert som mest relevant og 1 ble definert som minst relevant. 77 av artiklene ble definert i kategorien 1 eller 2. 29 av artiklene ble vurdert til å ha direkte relevans for avhandlingens forskningsspørsmål. Disse ble valgt ut som et hensiktsmessig utvalg (purposive sample) av studier som utfylte hverandre, noe som er i henhold til kriterier for systematisk oppsummering av kvalitativ forskning (Ames, Glenton & Lewin, 2019).

Sammen med den teoretiske innrammingen hentet fra Stephen Ball, utgjør publikasjonene fra forskningsskartleggingen og teorigrunnlaget i artiklene avhandlingens teoretiske perspektiver.

I det følgende beskrives de tre periodene som ble presentert i kapittel 2, med utgangspunkt i deler av Stephen Balls forskning, supplert med artikler som ble identifisert i forskningsskartleggingen.

3.2 1990-1997

Tidlig på 1990-tallet fulgte Ball (1990) implementeringen av utdanningsreformer i England. Han var opptatt av å studere det han kalte mikropolitikk, altså hva som skjer «bak scenen» og på de uformelle arenaene hvor politikk skapes. I et mikropolitisk perspektiv blir ledelse i skolen, ifølge Ball, et spørsmål om *politisk dyktighet*.

Skoleledere kan regnes som strateger som tar i bruk spesielle lederstiler eller utfører lederjobben på måter som kan hjelpe organisasjonen til å nå utdanningspolitiske målsettingene. Donn (1991) mener at Ball, på møysommelig vis, har avdekket ulike lag av mening og nivåer av diskurser som ellers ville ha forblitt skjulte. Slike mikropolitiske analyser er også gjennomført i Norge. For eksempel viser Gunnulfsen & Møller (2017) at skoleledernes opplevelse av ansvar for egen skole (intern accountability) kan ha større betydning enn sanksjoner utenfra. I et målstyringsperspektiv er dette interessant – at ytre insentiver og sanksjoner ikke nødvendigvis gir intendert effekt, men at forhandling og bruk av ulike former for ledelse kan være like styrende.

Slike sammenhenger mellom reformideer og skolenes praksis ble analysert i boken *Reforming Education and Changing Schools* (Bowe, Ball & Gold, 1992). Den understreker betydningen av kontekst, tekstproduksjon og praksis samtidig som forskerne avviste en lineær top-down styring av utdanning og implementering av utdanningsreformer. Begge studiene (Ball, 1990; Bowe, Ball & Gold, 1992) var opptatt av den restrukturerte postmoderne staten, men med ulike tilnærminger. I den postmoderne staten var det introdusert et konkurranseelement som gjorde at staten nærmest fungerte som *markedsaktør* i en global økonomi. Den postmoderne staten innførte nye idealer for politisk styring der styring skjer på avstand («steering from a distance») og gjennom ansvarliggjørende mekanismer (Kickert, 1991; Yeatman, 1993).

Harris (2005) har kartlagt de siste tiårenes forskning om skoleledelse, og kategoriserer den første perioden (1990-1997) som *managerial*. Oversatt til norsk handler dette om administrativ ledelse som antar at organisasjoner er hierarkiske systemer som ledere kan bruke for å realisere mål. Dette perspektivet på ledelse

preger også beskrivelsene i St. meld. nr. 37 (1990-91), som introduserte målstyring i norsk skole.

Ball (1994) understreker at ledelsesdiskursen i utdanning ikke er en enhetlig størrelse. Den er derimot flerstemmig og foranderlig og består av en blanding av profesjonelle, økonomiske og enterprenørielle diskurser. På samme tid hevdet Newman & Clarke (1997) at i denne tidsperioden må minst to ideologiske retninger sees i sammenheng for å forstå ledelse i offentlig sektor: 1) *Neo-taylorisme*, som manifesterte seg i et krav om å yte mer med færre ressurser, og 2) *New-managerialism*, som støtter dynamisk ledelse, verdsetter menneskelige ressurser, mindre hierarki og løst koblede systemer. Engeland mfl. (2008) har vist at norske skoleledere i denne perioden fikk stadig flere oppgaver på kommunalt og fylkeskommunalt nivå. Leithwood & Louis (1999) fant økt interesse for sammenhengen mellom ledelse og organisasjonskultur på 1990-tallet, og ifølge Harris (2005) beveget man seg i denne perioden fra transaksjonsledelse til transformasjonsledelse – fra en tro på organisasjoner som hierarkiske systemer som ledere bruker for å realisere mål, til en ledelsestilmærning som er mer opptatt av mennesker enn strukturell endring.

I Norge har Briseid (2017) studert hvordan sentrale myndigheter har definert rektor som pedagogisk leder i grunnskolen fra 1959 til 2006. Fra et styringsperspektiv analyserer han hvordan forventninger til skolelederne uttrykkes gjennom lover og forskrifter. Han finner at det skjedde en forskyvning fra fag/profesjon mot administrasjon/management og at det oppsto en «romantisk heltedyrking» av skolelederrollen. Tranøy & Østerud (2001) har på sin side vist at mange av reformene på 90-tallet og utover var preget av ideer fra NPM hvor markedsorientering, som Ball viser til, både satte dagsorden for reformene og foreskrev modellene for løsningene. De mener at NPM må betraktes som noe mye mer enn privatisering av statlig forretningsvirksomhet, nemlig ambisiøse programmer for strammere målstyring av virksomheter som i utgangspunktet har og bør ha mange mål.

I perioden 1990-1997 er det overlappende tematiske interesser mellom forskning på utdanningspolitikk og forskning på skoleledelse, særlig i spørsmål om skolen som

organisasjon. Stephen Ball var tidlig ute med å påpeke økt markedstenkning og en posisjonering av skolelederne som politiske aktører i det han kaller mikropolitikk.

3.3 1998-2005

I 1998 publiserte Stephen Ball *Big policies, small world: an introduction to international perspectives in educational policy* (Ball, 1998). I tillegg til at Ball på dette tidspunktet var opptatt av internasjonale perspektiver på utdanning hevdet han, med referanse til blant andre Levin (1998), at utdanningspolitiske reformer har spredt seg som en *politisk epidemi*, en ustoppelig flom av sammenvevde reformideer med høyst ulikt opphav (Ball, 2003). I England var de konservatives strategi å de-profesjonalisere lærerne og deres interesseorganisasjoner (Ball, 1990; Beck, 2008). Reformene var, ifølge Ball, en blanding av neoliberalisme, en ny økonomisk teori, *performativitet* og NPM som skulle gi ideologiske og ‘magiske’ løsninger på generiske utfordringer (Ball, 1998). I Norge, mener Verger, Fontdevial & Zancajo (2016), at det er tydelige skillelinjer mellom konservative og sosialdemokratiske partier, men at det ser ut til å være en tverrpolitisk enighet om NPM-initiativer. Det samme påpekte Wiborg (2013), som etter å ha studert innslag av neoliberal utdanningspolitikk i Danmark, Sverige og Norge viste at de skandinaviske landene de siste 20 årene har adoptert markedsstyrte reformer i utdanningssektoren.

Balls begrep om performativitet har sine røtter i språkvitenskapen og kan oversettes som handlingsaspekter ved språklige uttrykk eller andre symbolske uttrykksformer. Ball mfl. (2012) understreker at politikk som diskursiv praksis eller -prosess handler om hvordan forståelse av utdanningsrelaterte spørsmål blir styrende for hva som til enhver tid er legitimt.

Gumus mfl. (2018) viser at forskning på skoleledelse tok seg opp etter år 2000 og mener at dette kan skyldes økt globalisering, internasjonal oppmerksomhet om ansvarliggjøring (accountability) av skoler og tilgang på mer avanserte statistiske metoder. Samtidig viser Bæk mfl. (2018) at det rundt år 2000 ble et tverrpolitisk mål å få mer kunnskap om hvordan det sto til med norsk skole. Et sentralt tema i forskningen var koblingen mellom skoleledelse og effektive skoler (Gumus mfl.,

2018). Slik oppsummerte Huber (2004, s. 669) denne forskningen: “School leaders matter, they are educationally significant, school leaders do make a difference”. Ved årtusenskiftet var det stor interesse for forskning på sammenhenger mellom skoleledelse og elevresultater, særlig etter PISA-sjokket i 2001. Waldow & Steiner-Khamsi (2019) hevder at utdanningspolitikere oftere bør stille kritiske spørsmål ved PISA. Resultatene blir ofte overforenklet, og det er i historiefortellingen *rundt* resultatene at den reelle makten ligger. Fortellingen om at nasjonen ligger under gjennomsnitt tilslører den store variasjonen som faktisk finnes mellom skoler og distrikter i hvert enkelt land. Møller (2011) mener at økt vekt på accountability tidlig på 2000-tallet kan forklare ulike og varierende beskrivelser av skoleledelse, fordi skolelederne ble tillagt nye og andre oppgaver. Engeland mfl. (2008) fant at stadig flere oppgaver på kommunalt og fylkeskommunalt nivå ble delegert til skolelederne, som dermed fikk flere byråkratiske oppgaver.

Den økte interessen for forskning på skoleledelse mener Ball (1998) har å gjøre med økt markedstenkning i offentlig sektor, der velstand ble assosiert med evnen til å *handle* ferdigheter, kunnskap og entreprenørskap. Interessen for markedspåvirkning i offentlig sektor, internasjonal konkurranse og fleksible systemer økte både i utdanningspolitisk forskning og i forskning på skoleledelse. I denne perioden ble skolelederne posisjonert i et landskap preget av markedstransaksjoner og det har internasjonalt vært stor interesse for å finne ut *hva som virker*. Moos (2013) argumenterte imidlertid for at forskning på skoleledelse bør ta hensyn til historiske prosesser som påvirker ledelse og den konteksten ledelse utøves i. Han kaller ord som accountability, equity, standards “global ‘fluid signifiers’ that are given content and meaning in context” (Moos, 2013, s. 284). Slik får han frem at de-kontekstualiserte begreper som flyter rundt, blir plukket opp og introdusert i land etter land. Også Ball (1998) anlegger slike perspektiver, og får frem at denne typen endringer i bunn og grunn handler om at den internasjonale økonomien er premissleverandør og at det ikke nødvendigvis handler om en «naiv» måte å «låne ideer» og begreper fra andre land, det Halpin & Troyna (1995) kaller policy borrowing, og Popkewitz (2000) har omtalt som globalt sirkulerende ideer. Harris & Jones (2018) mener at det å låne ideer fra andre land kan ha utilsiktede konsekvenser og uheldige bieffekter. De påpeker at

kontekst har stor betydning for om man skal lykkes med å iverksette utdanningspolitiske reformer. De argumenterer for at selve prosessen med å iverksette politikk krever stor innsats om den skal lykkes.

Briseid (2017) mener at året 2003 representerte et avgjørende skille i tenkningen om skole i Norge, og viser til at St. meld. nr. 30 (2003-2004) løftet fram noen elementer fra utdanningens helhet, nemlig det som kunne måles. Dette grepet bidro til at skolelederens funksjon ble å øke skolens målbare læringsresultater. En konklusjon i Briseids analyse er at myndighetene gradvis har trappet opp den nasjonale og kommunale styringen av rektors pedagogiske ledelsesarbeid. Fra å være en inspirator og miljøbygger har skoleledelse mer og mer handlet om å være aktive pådrivere for best mulig læringsresultater hos elevene. Ifølge Lillejord (2011) utsatte dette mangfoldet av forventninger til skolen skolelederne for et så stort forventningspress at jobben sto i fare for å bli overbelastet.

Etter årtusenskiftet fikk mer kollektivt orienterte ledelsesteorier fotfeste i forskningen om skoleledelse. Tidlig på 2000-tallet ble begreper som distribuert ledelse (Gronn, 2002) og heroisk ledelse gjerne posisjonert som motpoler (Crawford, 2012). Spillane (2005) hevdet at ledelse ikke bare handlet om enkeltpersoners aktiviteter, men om kollektive forestillinger. Abrahamsen & Aas (2016) har spurt om skoleledelse bør studeres som heroisk eller distribuert? De konkluderte med at skoleledere i dokumentene omtales med et heroisk individuelt perspektiv på ledelse, samtidig som diskursen er distribuert og demokratisk. I en oppsummering av forskning om skoleledelse konkluderte Harris (2005) at perioden etter år 2000 kan beskrives i *fortolkende* eller *transformerende* mønstre. Fortolkende ledelse, mener hun, kan knyttes til forskningstradisjonen distribuert ledelse. Transformasjonsledelse beskrives som en ledelsestilnærming som er mer opptatt av mennesker enn strukturell endring. Slik kan transformasjonsledelse også koples til interessen for lærende organisasjoner (March & Olsen, 1975; Senge, 1990).

Vie (2012) spør om det er mulig å identifisere noen spesifikt norske kjennetegn ved ledelse. Han mener at norsk ledelse (i vid forstand) har beveget seg mellom *faglig ledelse* på den ene siden og *profesjonell ledelse* på den andre. Mens faglig ledelse

viser til et ideal der lederen skal være den fremste fagpersonen i et kollegium, betrakter de som er opptatt av profesjonell ledelse, ledelse som en egen profesjon og et eget fag.

I forskning om utdanningspolitikk, påpekte Ball (2008) at reformene tok sikte på å fabrikkere ideologiske og *magiske løsninger* på generiske utfordringer. Et relevant eksempel her er dikotomien mellom individorientert- og kollektivt orientert ledelse, og forholdet mellom faglig- og profesjonell ledelse. Avhandlingens artikkel II drøfter ulike former for ledelsesorganisering og hvordan politiske dokumenter beskrev ønsket og uønsket organiseringsform. Et eksempel på ideologiske, magiske løsninger finnes i artikkel I, som drøfter forholdet mellom ønsket, *tydelig* ledelse og uønsket *føyelig* ledelse. Begge disse eksemplene faller inn under det Ball (2000) beskriver som en blanding mellom neoliberalisme, ny økonomisk teori, fabrikking og performativitet. Tydelig og føyelig ledelse kan leses som performative begreper som er valgt for å oppnå en bestemt målsetting, på magisk vis.

3.4 2006-2017

Etter en periode med stort fokus på internasjonale undersøkelser og nasjonale reformer beskrev Ball (2009a) politiske endringsforsøk som både fantasifulle og eksperimentelle. Endringsforsøkene er ofte preget av at man gjør tabber og gjør feilvurderinger, mener han. Ball mener at globalisering og nye, komplekse styringsformer har gitt utdanningspolitikere nye utfordringer. Politikktutforming trenger en mer nettverksorientert tilnærming enn den man kunne bruke på 1990 tallet. Med referanse til Ozga (2008) hevder Ball (2010) at i spørsmål om skoleledelse, er kunnskap *om*, performativ kunnskap og kunnskap *for* ledelse, avgjørende fasetter i en ny måte å styre på. Performativitet oppfordrer til økt effektivitet. Ettersom vi hele tiden skal forbedre oss, skal vi også helst føle oss ukomfortable om vi ikke gjør det. Performativitet er knyttet til en stor mengde av tiltak og mål, som man forventes å orientere seg imot. Ofte medfører imidlertid dette usikkerhet om hvordan man bør organisere seg, og usikkerhet gjør oss mer mottakelig for ledelse, inkludert selvledelse.

Utdanningspolitikk kan ikke lenger forstås innenfor rammene av nasjonalstaten. Økende bruk av målformuleringer, målinger og sammenligninger produserer nye «aktive subjekter»: den reflekssive lærer, den enteprenørielle leder, og et livslangt perspektiv på læring. Ball (2017) mener at den viktigste endringen i utdanningspolitisk forskning er skiftet fra *government* til *governance*. Mens utdanningspolitikken har vært opptatt av aktørene i utdanningspolitikken, retter *governance* oppmerksomheten til hvordan saker *identifiseres* som politiske problemer og hvordan noen løsninger er åpenbare og andre ignoreres. Med referanse til britisk og amerikansk forskning viser Ball (2009b, s. 86) til brosjyrer og nettsted for britiske utdanningsinstitusjoner som tilbyr “conultancy, coaching and innovation”. Språket og metodene er markedsinspirerte. Reklametekstene er entusiastiske, energiske og skrevet med uthevet skrift. Produktet som selges er selve *behovet for endring*. Ball viser til Foucault (1979, s. 139), som har beskrevet lignende utviklingstrekk som “apparently innocent, but profoundly suspicious” – tilsynelatende uskyldige, men dypt problematiske. Selv om privatiseringen var tydeligst i USA og Storbritannia, var den internasjonal og preget av det Ball (2009b) kalte «policy transfer», konvergerende politikkkutforming på tvers av landegrenser.

I Norge ble Fagfornyelsen (Kunnskapsdepartementet, 2016) lansert i 2017 som en prosess for fornyelse av Kunnskapsløftet (Kunnskapsdepartementet, 2006). Fagfornyelsen preges av oppmerksomhet om lærerprofesjonen og de profesjonelle læringsfellesskapene, med en politisk ambisjon om å danne «et lag rundt eleven» bestående av lærere og andre yrkes- og profesjonsgrupper (Saltkjel mfl., 2018). På samme tid ble et annet politisk initiativ lansert, som handler om å gå bort fra sentralt initierte forsøk på å øke kvaliteten i skolen og erstatte disse med desentralisert kompetanseutvikling (Meld. St. 21 (2016-2017)). Her er forventningen at skoleeiere og skolene, i partnerskap med universiteter og høyskoler, skal arbeide skolebasert med å heve utviklingskvaliteten. Ball (2021) omtaler slike nyere politiske initiativ som *governance*. Nye aktører blir premissleverandører for utdanningspolitikken og i neste omgang skolelederne.

Interesse for skiftet fra “government” til “governance” finner man også blant forskere som mener at den reelle makten i internasjonale komparative undersøkelser, for eksempel PISA, ligger mer i historiefortellingen rundt undersøkelsene (Waldow & Steiner-Khamsi, 2019), enn i resultatene. Fortellingen om at nasjonen ligger under gjennomsnitt tilslører den store variasjonen som faktisk finnes mellom skoler og distrikter i hvert enkelt land.

Torrance & Hume (2014) har påpekt at manglende tydelighet i beskrivelser av skoleledelse, som for eksempel hva som er minimumsforventninger til lederkompetanse, skaper uklarhet i spørsmål om forventet kompetanse, ferdigheter og kunnskap, samt lederegenskaper. Fra et litt annet perspektiv har Harris & Jones (2018) spurt om politiske aktører er mer opptatt av å identifisere «den rette politikken» enn å ta utgangspunkt i faktiske, lokale forhold. Artikkel I og II i avhandlingen gir eksempler på dette ved å drøfte forventninger om sterkere, mer tydelig ledelse og forholdet mellom individorienterte og kollektivt orienterte perspektiver på skoleledelse. Greany (2020) argumenterer for at mer desentralisert ledelsesansvar krever nye lederferdigheter. Han etterspør kreative systemtenkere som kan engasjere og fasilitetere bidrag fra en rekke premissleverandører på tvers av et komplekst adaptivt system.

3.5 Oppsummering

Opprinnelig var planen å gjennomføre en tradisjonell forskningskartlegging (Petticrew & Roberts, 2006) som kunne bidra til å svare på avhandlingens forskningsspørsmål. Det viste seg imidlertid vanskelig å identifisere forskning som hadde undersøkt utdanningspolitiske beskrivelser av skoleledelse. Årsakene til dette kan dels handle om at de ulike forskningstradisjonene er opptatt av ulike fenomener og nivåer og dels fordi de to forskningsfeltene sjelden kombineres. Ved å bruke Stephen Balls forskning som en overbygning for periodene, ble det mulig å skrive inn utdanningspolitiske artikler og artikler om skoleledelse fra forskningskartleggingen i teksten.

Ball (1998, 2021) problematiserer en lineær, rasjonell måte å forstå politikkkutforming på. Den antar at man har en politisk agenda, formulerer politiske mål som iverksettes og evalueres. I stedet for en slik teknisk forståelse, mener Ball, kan politikkkutforming betraktes som tekster og diskurser som aldri *bare* blir implementert. Politikk blir alltid tolket, oversatt og gjenskapt gjennom politiske sykluser. Hans forskning har bidratt til at forskere har blitt mer opptatt av å granske politiske tekster kritisk (Mainardes & Gandin, 2013, s. 259).

I den perioden avhandlingen dekker har forskning på skoleledelse handlet om at *primus inter pares* gradvis ble oppfattet som en utilstrekkelig ledelsespraksis for skolen. Markedstenkningen rundt årtusenskiftet gjorde skoleledere til «resultatansvarlige», og utdanningspolitikken etterlyste sterke og tydelige ledere. Det siste utviklingstrekket er at skolelederne skal støtte lærernes arbeid i skolenes profesjonsfelleskap (Leithwood, Hopkins & Harris, 2020).

Forskning om utdanningspolitikk bidrar til å forklare politiske beveggrunner som ligger bak ønsket om nye former for skoleledelse. Stephen Balls teoretiske bidrag gir økt forståelse av den utdanningspolitiske utviklingen og hvordan skoleledernes funksjon blir beskrevet. Slik kan den utdanningspolitiske forskningen informere forskning om skoleledelse og bygge bro mellom de to forskningsfeltene.

Før avhandlingens funn drøftes mer inngående, presenteres de metodiske valgene som er lagt til grunn i forskningsarbeidet.

4. Metode og forskningsdesign

Avhandlingen er forankret i en kvalitativ forskningstradisjon (Patton, 2002; Given, 2008; Lune & Berg, 2017; Hennink, Hutter & Bailey, 2020). For å besvare problemstillingene i de tre artiklene er det gjort ulike metodevalg innenfor denne forskningstradisjonen oppsummert i dokumentanalyse og kvalitative forskningsintervjuer. Avhandlingen tar utgangspunkt i et *konstruktivistisk forskningsparadigme* der multiple virkeligheter blir konstruert (Giddens, 1984; Hatch, 2002). Forståelsen av forskningsprosessen er at kunnskap konstrueres av aktører i en kontekst, og at forskere rekonstruerer aktørenes ulike forståelser (Giddens, 1984; Hatch, 2002; Stewart, 2010). At funn og teorier fra samfunnsvitenskapene ikke kan forstås isolert fra den konteksten de er produsert i kalles også et sosialkonstruktivistisk vitenskapssyn (Berger & Luckmann, 1967). Det vil si at kunnskap er noe som mennesker konstruerer som en del av arbeidet med å forstå verden. I et slikt forskningsparadigme er det ikke et mål for forskeren å være distansert eller objektiv, ettersom det å forske på tolkende subjekter er noe annet enn å forske på objekter (Giddens, 1984). Forskeren går dermed inn i et forskningsfelt med sin egen forståelse av gitte problemstillinger, med mål om økt og bedre innsikt.

4.1 Studiens datagrunnlag

Avhandlingens datamateriale er hentet fra utdanningspolitiske dokumenter og semistrukturerte intervjuer med lærere, skoleledere og politikere. I dette kapittelet blir de metodiske valgene beskrevet og diskutert i form av utvalgsprosedyre, hvordan intervjuene ble gjennomført, analyse av utdanningspolitiske dokumenter og transkriberte intervjuer, forskerens refleksivitet og etiske overveielser.

4.2 Utvalg

Den første dokumentanalysen og intervjuer med lærere og skoleledere ble gjennomført i perioden 2005–2006 (artikkel I og II). Dokumentanalysen i artikkel III og intervjuene med tidligere utdanningspolitikere ble gjennomført i 2018–2019. Selv

om dokumentene som legges til grunn er fra to ulike tiår har politiske dokumenter en egenart og sjanger som er relativt stabil og i liten grad forandrer seg over tid. Dokumentene skal beskrive et politikkområde fra sittende regjering til videre stortingsbehandling. Ben-Peretz (1995) hevder at utdanningspolitiske dokumenter må forstås som en kompleks interaksjon mellom faktorer som ikke kan analyseres isolert fra hverandre. De oppstår i en kontekst og bidrar til å forme kontekst. Berg (1999) understreker at utdanningspolitiske tekster inneholder informasjon om både formell og uformell styring. De må også forstås som resultat av *politiske prosesser*. Hall (1995) argumenterer for nytten av et konstruktivistisk perspektiv i dokumentanalyse ettersom slike dokumenter alltid er produkter av individuelle og kollektive konstruksjoner. Et annet relevant perspektiv er å analysere utdanningspolitiske dokumenter som et *resultat av kompromisser*. Behovet for å få til kompromisser mellom ulike posisjoner kan være tjenlig for mange politiske formål, men kan også føre til uklarheter i implementeringsprosesser i utdanningssektoren (Lillejord, Elstad & Kavli, 2018). Ideen om at utdanningspolitiske dokumenter er resultat av kompromisser mellom ulike grupper, er beskrevet i flere studier om reformer (Ball, 1994; Cibulka, 1995).

4.2.1 Artikkel I og III, utvalg av offentlige dokumenter

Når en dokumentanalyse skal bidra til å finne kjennetegn ved politiske epoker/perioder (Ball, 1994) starter analysen med å identifisere dokumenter som er relevante datakilder for å kunne besvare forskningsspørsmålet (Mills, Durepos & Wiebe, 2010).

Artikkel I (Valle 2006a) bygger på en analyse av to utdanningspolitiske dokumenter og besvarer forskningsspørsmålet *Hvilken framstillingsform benyttes ved beskrivelser av skoleledelse i to utdanningspolitiske dokumenter, og hvordan beskrives skoleledelse innholdsmessig?* Dokumentene som ble analysert i artikkel I, er St. meld. nr. 30 (2003–2004) *Kultur for læring* og NOU 2003: 16 *I første rekke*. Disse ble valgt fordi de var sentrale grunnlagsdokumenter for reformen Kunnskapsløftet (Kunnskapsdepartementet, 2006).

Også artikkel III har analysert utdanningspolitiske dokumenter, i tillegg til intervjuer med tidligere utdanningspolitikere. Problemstillingen *How are school leaders described, positioned and ascribed responsibility in Norwegian education policy since Management by Objectives was introduced in 1990?* ble besvart ved å analysere fem stortingsmeldinger fra perioden 1990–2017. Meldingene ble valgt ut på bakgrunn av bredden i de politiske ambisjonene de signaliserte, at de tok opp spørsmål om ledelse, organisering og styring og ut fra den betydningen de har hatt for videre utvikling av utdanningssektoren eller utdanningspolitikk. Meldinger om spesifikke tema og som ikke inneholdt tema med relevans for ledelse og styring ble derfor ikke valgt ut for analyse. Artikkel III favner om hele tidsperioden som avhandlingen tar for seg.

Etter 1990 ble det levert 75 meldinger¹⁶ fra Kunnskapsdepartementet¹⁷ til Stortinget. Av disse handlet 16 om temaer som for eksempel tidlig innsats i barnehagen, skole og SFO, ungdomstrinnet og kvalitet i lærerutdanningen. I fem av disse meldingene sto spørsmål om styring, organisering og ledelse mer sentralt, og disse ble valgt ut for videre analyse sammen med den offentlige utredningen i forkant av Kunnskapsløftet (NOU 2003: 16).

Dokumentanalysen i artikkel I identifiserte noen sentrale utdanningspolitiske tema. Et tema var spenningen mellom et individorientert og et kollektivt perspektiv på skoleledelse. Organisering av ledelse og ulike tilsettingsmodeller for skoleledere ble drøftet i både NOU 2003: 16 *I første rekke* og St. meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring*. Med utgangspunkt i disse drøftingene ble følgende forskningsspørsmål formulert for artikkel II: *Hvordan beskriver lærere og ledere skoleledelse ved skoler med ulik ledelsesorganisering?*

¹⁶ Appendix VIII gir en oversikt over de 75 politiske dokumentene, og hvilke som er lagt til grunn i denne avhandlingen.

¹⁷ Nåværende *Kunnskapsdepartementet* har skiftet navn to ganger etter 1990 og oversikten i appendix VIII inkluderer meldinger både fra tidligere *Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet*, *Utdannings- og forskningsdepartementet* og *Kunnskapsdepartementet*.

4.2.2 Artikkel II, utvalg av informanter – lærere og skoleledere

Studien baserer seg på intervjuer med skoleledere og lærere i to ungdomsskoler med ulik ledelsesorganisering. Fylkesmannen (nå Statsforvalteren) ble kontaktet for råd om hvilke skoler som kunne være aktuelle for studien. I artikkelen er fylket og skolene anonymisert, og Bekketjern og Fjellsiden er fiktive navn. Det fantes få skoler med alternativ ledelsesorganisering, og Bekketjern skole var den eneste i det valgte fylket som hadde fått dispensasjon fra opplæringslova til å praktisere en alternativ ledelsesorganisering. Her var skolelederfunksjonen delt mellom tre sidestilte ledere (pedagogisk leder, personalleder og økonomisk leder) i fireårige åremålsstillinger. Fjellsiden skole ble valgt i samråd med daværende Fylkesmannen fordi de betraktet den som en skole som representerte et tverrsnitt i kommunen, både når det gjaldt størrelse, elevgrunnlag og sosioøkonomiske forhold.

Det ble deretter sendt brev om deltakelse til skoleledelsen, og begge skolene svarte positivt. Utvalg av informanter skjedde på samme måte ved de to skolene. Alle skolelederne ble intervjuet, totalt seks intervjuer. Ved Fjellsiden skole besto skoleledelsen av rektor og to undervisningsinspektører. Ved Bekketjern skole var det på åremål ansatt tre sidestilte ledere som til sammen skulle fylle rektorrollen. Disse var pedagogisk leder, økonomisk leder og personalleder. I tillegg ble lærergrupper på samtlige trinn (8.–10. trinn) intervjuet i grupper. Deltakelse var frivillig, og gruppene besto av 2–8 lærere. Totalt ble 11 av 42 lærere intervjuet ved Fjellsiden skole og 13 av 37 lærere ved Bekketjern skole. Mens utvalget av ledere var strukturert, kan utvalget av lærere karakteriseres som et tilfeldig utvalg (Kvale & Brinkmann, 2009).

Tabell 3, Oversikt over informanter ved Fjellsiden og Bekketjern skole

Rolle	Fjellsiden skole	Bekketjern skole
Skoleleder	Rektor (mann)	Pedagogisk leder (kvinne, åremål 4 år)
Skoleleder	Undervisningsinspektør (kvinne)	Økonomisk leder (mann, åremål 4 år)
Skoleleder	Undervisningsinspektør (mann)	Personalleder (mann, åremål 4 år)
Lærerteam 8. trinn	3 lærere (1 mann og 2 kvinner)	7 lærere (4 menn og 3 kvinner)
Lærerteam 9. trinn	7 lærere (4 menn og 3 kvinner)	2 lærere (1 mann og 1 kvinne)
Lærerteam 10. trinn	3 lærere (2 menn og 1 kvinne)	2 lærere (1 mann og 1 kvinne)

I en hektisk lærerhverdag er forskeren ofte prisgitt tiden informantene har til rådighet. Det ble derfor satt opp ulike tidspunkt for gruppeintervjuer der lærerne kunne melde sin interesse. Antall lærerinformanter og hvem av lærerne som skulle delta, var altså ikke bestemt i forkant. Det er imidlertid ingen umiddelbar fasit på hvor mange informanter som trengs i intervjustudier, og forskningsspørsmålet er i bunn og grunn styrende. Mason (2010) hevder at metning (saturation) av informasjon bør styre utvalgsstørrelsen. Metning betyr i denne sammenhengen det øyeblikket et nytt intervju ikke lenger gir nye eller relevante data (Dworkin, 2012). I tillegg til informasjonsstyrken i datamaterialet vil rammene for studien i form av tid og ressurser også være viktige utvalgsriterier. Antallet informanter i denne studien ble vurdert som tilstrekkelig ut fra avhandlingens overordnede forskningsspørsmål og mengden informasjon informantene bidro med.

4.2.3 Artikkel III, utvalg av informanter – tidligere politikere

Avhandlingens tredje artikkel tar utgangspunkt i to typer datamateriale: utvalgte utdanningspolitiske dokumenter publisert i perioden 1990 til 2017 og intervjuer med sentrale utdanningspolitikere i Norge. I 2018/19 ble tre tidligere utdanningspolitikere kontaktet og bedt om å beskrive, i tilbakeblikk, arbeidet med å utforme norsk utdanningspolitikk og hvilken vekt de la på skoleledelse i perioden fra 2001 og framover. De tre var Kristin Clemet (tidligere kunnskapsminister i Bondevik-II regjeringen), Bård Vegar Solhjell (tidligere kunnskapsminister i Stoltenberg-II regjeringen) og Rolf Reikvam (leder av Kirke-, utdanning- og forskningskomiteen fra 2001 til 2005). Begrunnelsen for å velge akkurat disse tre var at de på hver sin måte, og i ulike regjeringer, hadde vært sentrale i utviklingen av norsk utdanningspolitikk og særlig i perioden etter det såkalte PISA-sjokket i 2001. Deres perspektiv på ledelsens betydning i innføringen av utdanningspolitikk var derfor av interesse. Følgende to utvalgsriterier ble lagt til grunn: (1) Informanten måtte ha sittet i en sentral utdanningspolitisk posisjon i perioden 2001–2010 (f.eks. minister eller komitéleder). (2) Informantene måtte representere ulike politiske partier. Mulige kandidater på ministernivå var Trond Giske, Kristin Clemet, Øystein Djupedal, Bård Vegar Solhjell og Kristin Halvorsen. Komitélederne fra 2001 til 2010 var Rolf Reikvam (SV) og Ine Marie Eriksen Søreide (H). Av disse var to fortsatt aktive

politikere (Giske og Søreide) og ble derfor utelukket som informanter. På utvalgstidspunktet var Kristin Clemet leder av tankesmien Civita, Øystein Djupedal var seniorrådgiver ved Universitetet i Agder, Bård Vegar Solhjell var generalsekretær i WWF, Kristin Halvorsen var direktør ved Cicero – Senter for klimaforskning, og Rolf Reikvam hadde gått av med pensjon. Clemet, Solhjell og Reikvam ble kontaktet og sa ja til å stille opp til intervju. Clemet var en viktig arkitekt bak reformen Kunnskapsløftet, Solhjell arbeidet med innføringen av Kunnskapsløftet og etableringen av skolelederutdanningen i Norge, og Reikvam var leder av kirke- utdannings- og forskningskomiteen denne perioden. Utvalget besto dermed av to tidligere kunnskapsministre fra henholdsvis Høyre og Sosialistisk Venstreparti og fra to ulike regjeringer, og en leder av Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen fra 2001–2005.

4.3 Gjennomføring av intervjuer for artikkel I og III

Kvalitative forskningsintervjuer gir tilgang til *muntlige* beskrivelser, utdypinger og nyanser som skriftlige dokumenter ikke gir. Alle intervjuene var semistrukturerte (Given, 2008; Kvale & Brinkmann, 2009; Salkind, 2010), en vanlig intervjuform som beskrives som en fokusert samtale mellom forsker og informanter. Det ble laget intervjuguider¹⁸ til alle gruppene av informanter.

Samtlige intervjuer baserte seg på åpne, tematiske spørsmål. Det var viktig å berøre alle temaer i intervjuguiden, men det var ulikt hvordan temaene ble vektlagt og i hvilken rekkefølge. Jeg brukte oppfølgingsspørsmål underveis, både for å la informantene konkretisere og eksemplifisere informasjonen som ble presentert, og for å sikre at viktige spørsmål ble besvart. Dersom informanten kom inn på et tema som var lite relevant for forskningsspørsmålet, formulerte jeg et mer presist spørsmål. Et viktig grep i intervjuene var å gjenta det informanten sa: «Du sier at det er utfordrende å ...», «Kan du si litt mer om ...». Slike spørsmål kan få informanten til å bruke konkrete eksempler og dermed gi bedre beskrivelser som bidrar til å besvare

¹⁸ Se appendix II-IV, Eksempler på intervjuguider.

forskningsspørsmålet. Denne formen for ‘speiling’ av informantens utsagn er også med på å sikre intern validitet i den forstand at jeg fikk bekreftet eller avkreftet om jeg som forsker hadde forstått informanten på riktig måte. Informanten fikk også mulighet til å korrigere eller utdype tidligere informasjon.

Mens intervjuene med skolelederne ble gjennomført på ledernes kontorer, ble gruppeintervjuene med lærere utført i ledige klasserom. Samtlige intervjuer hadde en varighet på mellom 50 og 90 minutter og ble tatt opp med digitalt opptaksstyr. Intervjuene ble transkribert så snart det var mulig i etterkant av intervjuene. Transkripsjonen¹⁹ ble gjort ordrett og deretter skrevet ut til hele setninger uten tenkepauser og gjentakelser, slik at meningsinnholdet kom tydelig fram. I artikkel III måtte transkripsjonen skrives ut, komprimeres og så oversettes til engelsk. En utfordring i denne typen oversettelsesarbeid er å sikre at meningsinnholdet ikke forsvinner eller forandres. Nedenfor vises et eksempel på slik oversettelse:

Tabell 4, Eksempel på transkripsjon, komprimering og engelsk oversettelse

1. transkripsjon	Komprimering	Engelsk oversettelse
... ja ... dette henta vi nok internasjonalt, var ikkje det en del av dette ... ideene om at skoleledelse var viktig og ... fryktelig viktig, veldig viktig ... nettopp i forhold til ... eh ... å ansvarliggjøre. Altså, noen må stå til ansvar for ... kan man jo også lese det som.	Dette hentet vi nok internasjonalt. Det var en del av ideen om at skoleledelse var veldig viktig. At noen må ansvarliggjøres.	We probably picked up the importance of school leadership from abroad (...), it was identified as something important. It was a result of the belief in leaders as crucial, and to hold someone responsible.

Intervjuene med tidligere sentrale utdanningspolitikere ble gjennomført etter deres egne ønsker, to av dem på arbeidsplassen og et av dem hjemme hos informanten.

Kvalitative intervjuer vil alltid påvirkes av forskeren. Det er viktig å vise interesse for det informanten sier, ha en profesjonell tilnærming til forskningstemaet og skape en form for tillit. For mine informanter på skolene var det særlig viktig at jeg som

¹⁹ Se appendix VI, Eksempel koding av transkribert intervju.

forsker hadde god kunnskap om skolen som praksisfelt, om ledelse og om læreres og ledes utfordringer. For politikerne var det viktig at jeg som forsker både hadde kunnskap om og var interessert i utdanningspolitikk. I avhandlingen legges det til grunn at forskerens faglige kompetanse på feltet styrker prosessen – fra formulering av forskningsspørsmål til utvalg av relevant teori – og sikrer at materialet analyseres på en adekvat måte.

En god intervjuguide er også nyttig som en korleksjon av egne ‘bias’, noe som viste seg i intervjuene med politikerne, fordi den som forsker på utdanningspolitikk, også har egne politiske oppfatninger om temaet. Som i intervjuene med lærerne og skolelederne var det også i intervjuene med politikerne viktig å anerkjenne deres beskrivelser underveis i intervjuene. Det ble hyppig stilt oppfølgingsspørsmål som: «Har jeg forstått det riktig når du sier at ...», «Andre politikere vil kanskje beskrive dette temaet på en annen måte ... hva tenker du om deres beskrivelser?»

4.4 Analyse og tolkning

Ifølge Hennink, Hutter & Bailey (2020) og Hatch (2002) er enhver analyse av data systematiske søk etter mening. Krippendorff (2004, s. 18) beskriver innholdsanalyse slik: “a research technique for making replicable and valid inferences from texts (or other meaningful matter) to the contexts of their use.” Analyse av kvalitative data handler derfor om å tolke, kategorisere og fortette meningsinnhold. I denne avhandlingen er data tekstlige framstillinger av utdanningspolitiske temaer. Data er tolket og organisert på måter som gjør det mulig å identifisere mønstre og temaer som besvarer forskningsspørsmålet.

I avhandlingen er beskrivelser om skoleledelse kategorisert ved å sammenligne informasjon om temaet fra alle informantene, slik at det blir mulig å gå i dybden og frembringe økt forståelse. Ved å isolere utsnitt av tekster fra informantene kan utsagnene bli løsevet fra sin opprinnelige sammenheng. For å sikre at utsagn ikke får en helt annen betydning enn de var intendert fra informantene, er det viktig at

forskeren arbeider systematisk og transparent og sikrer at kategoriseringen står i forhold til både data, intervjuguiden og studiens overordnede forskningsspørsmål.

Intervjutekstene og dokumentene har blitt behandlet som tekst, og analysene er utført som dokument- og tekstanalyse (Asdal & Reinertsen, 2020). En viktig forskjell mellom mine datakilder er at dokumentene allerede var publisert som tekst, mens intervjuene måtte transkriberes. Først ble intervjuene skrevet ut ordrett slik informanten hadde formulert seg. Etterpå ble transkripsjonen omdannet til meningsbærende setninger, uten at budskapet forsvant. Eksempelet under er hentet fra et av intervjuene med politikerne:

Transkript 1

Jeg tror at perioden vi snakker om her begynner en gang på siste del av 90 tallet, kanskje mer 98-99 enn 95-96, men liksom ... ja der ... Og på en måte går til ... en gang rundt og litt forbi 2010, men med et kjernepunkt fra gjerne 2002-2003 til 2006-07 eller noe sånt. Det kom et nytt forståelsesregime ... i mangel på et bedre ord ... kanskje dårlig ord, men altså ... Forståelsen vår av hva utdanning og det sentrale ved utdanning var, hvordan vi så på den norske skolen endret seg i den perioden mener jeg.

Transkript 2

Jeg tror at perioden vi snakker om her begynner i siste del av 90-tallet og går til rundt 2010. Det kom et nytt forståelsesregime, i mangel på et bedre ord. Forståelsen vår av hva utdanning og det sentrale ved utdanning var, hvordan vi så på skolen endret seg i den perioden mener jeg.

Slik fortettes og forberedes intervjuutsagn for tematisk analyse. Etter at intervjuene var transkribert, ble teksten kodet og kategorisert. For å finne mønstre ble tema og emner fargekodet.

Analysen av de utdanningspolitiske dokumentene fulgte tilsvarende prosedyre. Som andre kvalitative forskningsmetoder har dokumentanalyse både fordeler og begrensninger. Bowen (2017) fremhever både dokumentenes tilgjengelighet, kostnadseffektivitet og stabilitet som fordeler. Dokumenter kan derfor fremstå som mer robuste datakilder enn for eksempel forskerens subjektive observasjoner. Sammenlignet med observasjon som metode er heller ikke forskerens reflekssive påvirkningskraft i møte med datakilden en problemstilling. På den andre siden er

dokumenter som regel skrevet for andre formål enn forskning, noe forskeren må ta i betraktning i analysen av dem.

En dokumentanalyse består av «skimming» av dokumenter, nærlæsning og tolkning (Bowen, 2017). Det handler om en gjentakende prosess som kombinerer elementer både fra innholdsanalyse og tematisk analyse. Formålet er å bekrefte framvoksende mønstre som danner kategoriene for analyse (Fereday & Muir-Cochrane, 2006). I mitt arbeid ble først alle tekstutdragene som handlet om skoleledelse, ledelse eller rektor organisert i en tabell. Deretter ble tekstutdragene kategorisert slik at samme tema kunne analyseres på tvers av dokumenter.

4.5 Informanters refleksjon i retrospekt

I artikkel II og III består datamaterialet av intervjuer med henholdsvis lærere og skoleledere og tidligere sentrale utdanningspolitikere. I artikkel II er hovedfokuset hvordan skoleledere og lærere opplever og beskriver ledelse på intervjutidspunktet. Intervjumaterialet preges dermed av hva som opptar informantene på det gitte tidspunktet for intervju.

I artikkel III er informantene invitert til å tenke tilbake og bedt om å beskrive tanker og oppfatninger om prosesser og hendelser som ligger en del år tilbake i tid. Fellesnevneren for disse tilnærmingene er at informantene, uansett spørsmål, må ta utgangspunkt i informantens nåtidige erindring (Poulsen, 1968). Skolelederne og lærerne i artikkel II ble ikke spurt om eksakte tidligere hendelser som de måtte ta stilling til, men bedt om å reflektere over spørsmålene i intervjuguiden. Dette kunne være hvordan de oppfattet god ledelse eller om de hadde konkrete eksempler som kunne illustrere deres oppfatning. Ifølge Field (1981) er faktisk informasjon enklere å huske enn informasjon knyttet til holdninger. Hukommelse er viktigere i intervjuene med politikerne enn intervjuene med lærerne og skolelederne, som i stor grad ikke handlet om deres praksis her og nå. I intervjuer som går tilbake i tid, er det alltid en mulighet for at informantene husker feil, at de har ulike oppfatninger av hva som

egentlig skjedde, eller at ulike informanter husker og tolker forskjellig og gir ulike beskrivelser om samme tema.

Intervjuer med politikere klassifiserte Zuckerman (1972) som 'elite-intervjuer'. Å ha tilstrekkelig kunnskap om temaet vil i slike sammenhenger være avgjørende for å få informantens tillit (Ostrander, 1993). Det at man som forsker presenterer seg selv og er åpen om hensikten med forskningsprosjektet, er viktig. Politikere har ofte knapt med tid, og kvaliteten på intervjuet blir bedre når forskeren er godt forberedt og holder kontroll på tidsbruken. Sentrale politikere er også mer vant til å bli intervjuet. Intervjuer med slike informantgrupper kan dermed bli mer strukturerte enn med andre informanter. Richards (1996) mener for eksempel at rekkefølgen på spørsmålene som blir stilt i eliteintervjuer, ikke bør være tilfeldig. Vanskelige og mer inngående spørsmål som kan være utfordrende for informanten, bør etter hans mening stilles midt i intervjuenseansen, etter at forskeren har etablert et godt intervjuklime. I dette prosjektet opplevde jeg at politikerne viste entusiasme og oppriktig interesse for tematikken gjennom hele intervjuet.

4.6 Refleksivitet, pålitelighet og gyldighet

En fellesnevner for avhandlingens datamateriale er at det har blitt til gjennom relasjonelle prosesser. De politiske dokumentene er et produkt av meningsdanning i grupper og reflekterer diskusjoner, debatter og konsensus i politiske gruppesammensetninger. Intervjuene med lærere, skoleledere og politikere er preget av samspillet mellom intervjuer og informanter der intervjuguiden var førende for samtalen og der man sammen forsøkte å skape en ny forståelse av et tema av felles interesse.

Et utgangspunkt for å vurdere refleksivitet (Boyle, 1994; Patton, 2002; Hammersley & Atkinson, 2007; Lune & Berg, 2017) er for det første at forskeren selv forstår sin rolle som aktør i de sosiale relasjonene som oppstår i prosjektet. For det andre må man vite hvordan man skal bevege seg inn i selve forskningsfeltet. Bakgrunnen for denne avhandlingen var tredelt: For det første var jeg spesielt opptatt av hvordan

utdanningspolitikk utformes og med hvilke beveggrunner og motiver politikken blir beskrevet. Denne interessen ble særlig vekket etter lesing av St. meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* som etablerte en dikotomi mellom tydelig og føyelig ledelse. Jeg ble nysgjerrig på hvordan slike beskrivelser kan påvirke både politikktutforming og få konsekvenser for skoleledelse. For det tredje var jeg interessert i skolen som praksisfelt og utfordringer som skoleledere og lærere opplever i et politisert utdanningsfelt.

Med en slik tilnærming er jeg som forsker selv en aktør i forskningsfeltet, jeg påvirker og lar meg påvirke. Dette karakteriserer det konstruktivistiske forskningsparadigmet (Hatch, 2002; Lune & Berg, 2017), der alle deltakere i en kontekst bidrar med ulike perspektiver på spørsmål om virkeligheten. Leegaard (2019) mener at bedømmelse av kvalitet – herunder validitet (gyldighet), pålitelighet (reliabilitet) og transparens særlig gjelder tre hovedområder: 1) hva er funnene? 2) er funnene gyldige? og 3) er funnene relevante? I avhandlingen er prosedyrer for datainnhenting og databehandling beskrevet så grundig som mulig for å sikre transparens og pålitelighet. For å sikre pålitelighet og gyldighet i forskningen må også refleksivitet og etiske betraktninger drøftes. Ifølge Blackstone (2012) og Kvale (1997) handler gyldighet i forskning om en slags sosialt konstruert enighet, altså at det forskeren kommer frem til virker gjenkjennelig for de som har bidratt med data.

Alle informantene i prosjektet har lest gjennom og godkjent de utdragene som blir benyttet i avhandlingen og den konteksten utdragene står i.

4.7 Avhandlingens tidsspenn

Arbeidet med avhandlingen har skjedd over et lengre tidsrom (2006-2022). Det betyr at jeg som forsker har gått inn og ut av forskningsfeltet, fått nye innsikter underveis og har utviklet min egen forståelse, både for forskning og for utdanningspolitisk utvikling. Arbeidet med artikkel I og II tidlig i forskningsarbeidet hadde betydning for den videre prosessen. Funnene i disse to artiklene ble inngangen til analyse av nye utdanningspolitiske dokumenter. Ny kunnskap ble derfor nødvendig for arbeidet med

artikkel III som tar for seg tidsspennet fra 1990 til 2017. Tidsperspektivet i prosjektet har medført både fordeler og ulemper. En av styrkene er at prosjektet har hatt mulighet til å identifisere utviklingstrekk over tid. Forskningsmessig var tidsepoken avgjørende for i det hele tatt å kunne skrive artikkel III, slik problemstillingen er formulert. Uten denne periodiseringen kunne jeg vanskelig ha analysert utdanningspolitiske dokumenter på tvers og i et historisk perspektiv. De to eldste artiklene er skrevet omtrent i samme periode og med tilnærmet lik utdanningspolitisk kontekst.

Det er alltid en fare for at forskningsresultater tilbake i tid mister sin gyldighet eller blir utdatert. Når prosjektet handler om å analysere utdanningspolitikk over tid, er denne faren mindre.

4.8 Etikk

Forskningsprosjektet følger Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (NESH, 2016)²⁰. Ifølge disse retningslinjene er enhver forsker forpliktet til å følge forskningsetiske normer og ansvarlig for å sikre faglig frihet og uavhengighet fordi samfunnets tillit til forskning bygger på høy grad av analytisk kompetanse (NESH, 2016, s. 15–16).

Prosjektet ble meldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD) som vist i appendix VII. Sentralt i all forskning som innbefatter mennesker, er at det skal innhentes informert samtykke, og at anonymisering blir utført tilfredsstillende. I denne avhandlingen har all deltakelse vært frivillig. De tre politikerne Clemet, Solhjell og Reikvam ga tillatelse til å refereres med navn. Artikkel II ble forankret hos Fylkesmannen i tillegg til skoleledelsen på skolene. Et grunnleggende prinsipp er at all forskning skal sikre personvern og konfidensialitet, noe som kan være særlig utfordrende i kvalitativ forskning (Wallace, 2010). Intervjumaterialet med skoleledere og lærere ble anonymisert, og lydopptakene slettet etter at transkripsjonene var

²⁰ <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

fullført. Selv om skolene fikk fiktive navn, er det alltid en viss mulighet for at de blir gjenkjent. Særlig skolelederne er utsatt, siden de er få og blir omtalt som nettopp skoleledere. Sensitiv informasjon ble imidlertid ikke delt i noen av intervjuene. Selv om det juridisk sett ikke blir gitt sensitiv informasjon, har likevel forskeren et spesielt ansvar for å ta hensyn til sine informanter. Informanter som stiller opp til intervju må være trygge på at informasjon blir håndtert på en forskningsetisk og kvalitetsmessig god måte, og at den kun brukes til det definerte forskningsprosjektet. Antallet informanter i skolene ble i dette prosjektet vurdert til å være stort nok til at anonymisering var mulig. Spørsmålene var heller ikke av personlig art, men tematiske spørsmål som for eksempel «Hva er god skoleledelse for deg som lærer?».

4.8.1 Anonymisering av politikere

Intervjuene med politikere var også frivillig. Det ble sendt e-post til de tre utvalgte politikere med spørsmål om deltakelse, og alle samtykket til både intervju og publisering. Politikere leste også utdragene fra intervjuene som skulle publiseres og godkjente bruken av disse. Politikere er ikke anonymisert, noe alle samtykket til etter å ha lest transkripsjonene. Det er også et poeng å ikke anonymisere disse politikere som hadde stor påvirkning på norsk utdanningspolitikk i den perioden avhandlingen dekker. Det er også en fordel for forskningsprosjektet og dets historiske verdi at disse er navngitt. Ifølge de forskningsetiske retningslinjene har befolkningen en legitim interesse i hvordan samfunnsinstitusjoner fungerer, noe som tilsier at forskere i størst mulig grad bør ha innsyn i offentlig forvaltning og organer. Ogden (2012, s. 2) hevder likevel at politikere kan ha en egen interesse av at intervjuene ikke blir anonymisert: “For some participants, a benefit of taking part in a study is the opportunity to publicly express their experiences and beliefs.” Retningslinjene sier også at offentlige organer bør stille seg til disposisjon for forskning på sin virksomhet (NESH, 2016, s. 20). Min opplevelse som forsker var at politikere opplevde dette som uproblematisk. I tillegg fikk de anledning til å justere på teksten. Det ble heller ikke delt sensitiv informasjon i intervjuene med de tidligere toppolitikere. Deler av korrespondansen med politikere er vedlagt avhandlingen (appendiks V).

I de tidligere kapitlene er avhandlingens kontekst beskrevet, og det er gjort rede for de teoretiske perspektivene og metodiske valg. Sammen med artiklene gir dette bakgrunn for diskusjonen, som binder artiklene og kappeteksten sammen. I neste kapittel drøftes derfor fire sentrale funn i lys av det teoretiske fundamentet og relevant forskning, og som sammen med artiklene besvarer avhandlingens overordnede forskningsspørsmål.

5. Diskusjon

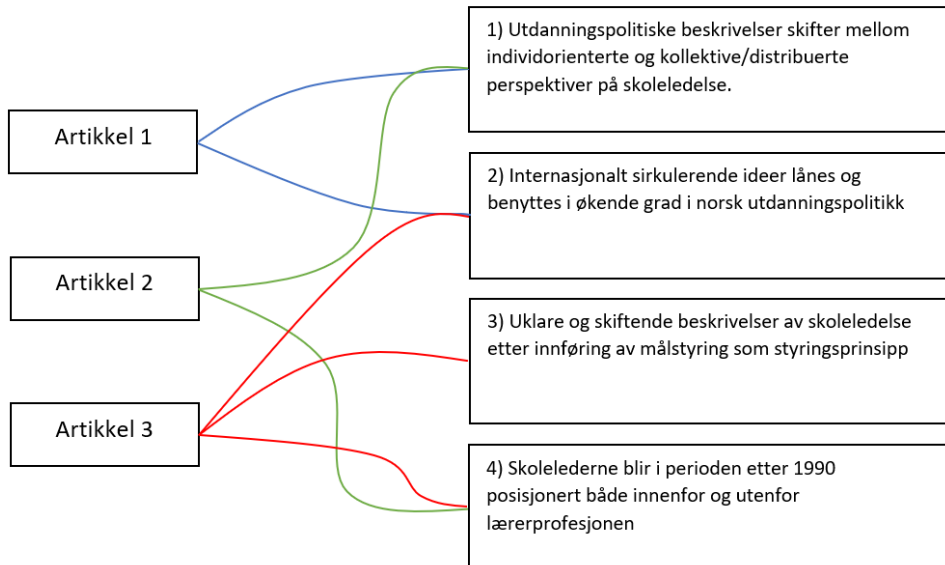
Avhandlingens artikler bidrar, sammen med den sammenbindende teksten, til å besvare forskningsspørsmålet: *Hvordan beskrives skoleledernes funksjon etter 1990?*

Dette kapittelet drøfter fire hovedfunn som er avdekket gjennom analysen av dokumenter og intervjuer, avhandlingens teoretiske perspektiver og de tre artiklene.

Artikkel I viste at de analyserte utdanningspolitiske dokumentene både var deskriptive og normative i sin beskrivelse av den rådende politiske situasjonen og hvordan utfordringene bør møtes. Eksempler på normative beskrivelser er begrepene tydelig og føyelig ledelse (artikkel I) og koseskole versus puggeskole (artikkel III). De politiske dokumentene som gjengis i artikkel I, er mer forskningsinformerte enn tidligere meldinger. Blant annet blir det vist til at forskning peker i retning av kollektivt orienterte ledelsesformer. Artikkelen viser at utdanningspolitiske beskrivelser skifter mellom individorienterte, kollektive og distribuerte perspektiver på skoleledelse og at internasjonalt sirkulerende ideer i økende grad lånes og benyttes i norsk utdanningspolitikk.

Artikkel II støtter og utdyper funn fra artikkel I, gjennom utdrag fra intervjuer med skoleledere og lærere. Artikkel II viser også at skoleledernes posisjonering kan være ulik, avhengig av ledelsesorganisering, samt at skolelederne både kan posisjoneres innenfor og utenfor lærerprofesjonen.

Artikkel III konkluderer med at beskrivelsene av skoleledelse i perioden 1990-2017 er skiftende og uklare. Til sammen viser artiklene, fra ulike perspektiver, hvordan posisjonering av skoleledere har endret seg i tidsrommet 1990 til 2017. De har både hatt status som arbeidsgivere, vært klart definert utenfor lærernes profesjonsfelleskap, og senere som arbeidstakere og tiltenkt en funksjon i profesjonsfelleskapet. Dette kapittelet vil derfor diskutere de fire funnene som er skissert i figur 1 nedenfor:

Figur 1, Avhandlingens fire funn og sammenheng med artiklene.

Torrance & Hume (2014) har påpekt at manglende tydelighet i beskrivelsen av skoleledelse, som for eksempel hva som er minimumsforventningene til lederkompetanse, skaper uklarhet i spørsmål om forventet kompetanse, ferdigheter og kunnskap, samt lederegenskaper. De viser også at uklare beskrivelser av skoleledelse kan gjøre det vanskelig for lærerne å forstå hva det vil si å være skoleleder.

5.1 Individorienterte, kollektive og distribuerte perspektiver på skoleledelse

Spenningen mellom individorienterte, kollektive og distribuerte perspektiver på skoleledelse kommer både uttrykk både i dokumentene og i intervjuene med skoleledere, lærere og utdanningspolitikere. Artikkel I konkluderer med at de kollektive perspektivene kommer fra internasjonale studier (Gronn, 2003) som lenge har vært opptatt av distribuert ledelse, mens nasjonal utdanningspolitikk ofte framholder et individorientert perspektiv. Uavhengig av hvordan ledelsen er organisert, betraktes rektor som den *egentlige* lederen av skolen. I en systematisk

kunnskapsoversikt om mellomledere i skolen finner Lillejord & Børte (2018) at dette både gjelder nasjonalt og internasjonalt.

Artikkel II viser at lærere og skoleledere i noen sammenhenger opplever at forventningen om tydelig (og ikke føyelig) skoleledelse i praksis allerede er innfridd. Studien viser en divergens mellom utdanningspolitiske beskrivelser på den ene siden og lærere og skolelederes opplevelser på den andre. Funnene fra Bekketjern skole (artikkel II) viser at ulik ledelsesorganisering kan ha betydning for hvordan skoleledelse tillegges vekt, men også hvordan skoleledelse blir utøvd og opplevd i skolene. Når skolelederne og lærerne måtte argumentere for å forsvare det de opplevde som en vellykket ledelsesorganisering, økte deres egen bevissthet om ledelse. Hva vellykket skoleledelse egentlig betyr kan man altså få ulike svar på alt etter om man spør politikere fra ulike partier eller aktører i ulike deler av praksisfeltet.

Lærere ved Fjellsiden skole antydte at tradisjonen med rektor som øverste leder ikke nødvendigvis garanterer en *tydelig* ledelse: «Vi sier ofte at det er et så ufattelig godt personale her, at vi på en måte rett og slett ikke ser at det mangler en god ledelse» (Valle, 2006b, s. 150). Dette sitatet illustrerer at et individorientert perspektiv, med rektor som øverste leder, ikke i seg selv garanterer god ledelse. Forskning har også vist at lederoppgaver kan ivaretas av flere samtidig, slik som rektor oppfattes som den egentlige lederen (Devos, Tuytens & Hulpia, 2014). Eksempelet fra Fjellsiden skole understøtter at styring også kan preges av det Paulsen & Høyer (2016) kaller profesjonell tillit, og at mykere former for styring kan være like effektivt som direkte kontrollmetoder (Hudson, 2011).

Lærersitater fra Bekketjern skole viser også at kollektive ledelsespraksiser har sine svakheter: «(...) det er en del ting som gjør at en leder kanskje ikke tør å være nok leder i noen situasjoner på grunn av at de kommer fra egne rekker, og skal tilbake igjen til egne rekker» (Valle, 2006b, s. 150). Dette indikerer et lojalitetsdilemma: er lederen en del av *ledelsen* eller *kollegiet*? Dilemmaet kan både handle om vansker med å balansere forholdet mellom å være leder og medarbeider og at ledere må ta

upopulære og vanskelige beslutninger. Artikkel I viser hvordan det politisk konstruerte begrepet *føyelig ledelse* brukes til å illustrere en politisk uønsket ledelsespraksis i norsk skole. Ifølge lærersitatet fra Bekketjern kan ansatte oppleve føyelig ledelsespraksis uavhengig av ledelsesorganisering. Ønsket om mer tydelig ledelse kan også handle om et behov for mer rasjonell drift (Newman & Clarke, 1994), at man får mer igjen for ressursinnsatsen.

Ifølge Ball (2008) var de konservatives reformer i England preget av performativitet og magiske løsninger på generiske problemer. I Norge ble *tydelig ledelse* en «magisk løsning» for å bedre skolens resultater. Briseid (2017) har påpekt at det oppsto en «romantisk heltedyrking» av skolelederrollen tidlig på 2000-tallet, noe som samsvarer med politikernes ønske om tydelig ledelse. Samtidig viser debatten om kollektiv og individorientert ledelse at ledelsesdiskursen er flerstemmig og foranderlig, med mange fasetter (Ball, 1994). Etter PISA-sjokket og økt oppmerksomhet om elevenes målbare læringsutbytte, trengte også politikerne én resultatansvarlig på skolen (Hopmann, 2008).

Skolene i artikkel II organiserte ledelsen etter henholdsvis 1. og 2. ledd i opplæringslova § 9-1, slik den fortsatt (i 2022) er formulert i lovteksten²¹. Rektor ved Fjellsiden skole praktiserte ledelse etter 1. ledd, og var enig i at den tradisjonelle oppfatningen av rektor som ‘fremst blant likemenn’ ikke var et godt ledelsesprinsipp. Intervjuene viste at vektleggingen av ledelse ved Bekketjern skole påvirket muligheten for å kunne rekruttere ledertalenter, men at en fireårig åremålsmodell har sine klare svakheter. En annen forskjell mellom de to ulike ledelsesorganiseringene handler om lojalitet til lærerne versus til skoleeier: «Det er lettere å trimme en rektor i

²¹ «Kvar skole skal ha ei forsvarleg fagleg, pedagogisk og administrativ leiing.

Opplæringa i skolen skal leiast av rektorar. Rektorane skal halde seg fortrulege med den daglege verksemda i skolane og arbeide for å vidareutvikle verksemda. Den som skal tilsetjast som rektor, må ha pedagogisk kompetanse og nødvendige leiareigenskapar. Rektorar kan tilsetjast på åremål.

Departementet kan etter søknad gjere unntak frå reglane i andre ledd og gi høve til andre måtar å organisere leiinga på.» (Opplæringslova § 9-1, *Leiing*)

lojalitet. Her (på denne skolen) vil jo lederne kanskje være like lojale nedover som oppover. Og det er jo 'farlig' for den som sitter lengst oppe» (Valle, 2006b, s. 150).

En lærer på Fjellsiden skole sa: «For å unnskyldte litte granne ledelsen, (...) lojaliteten er på en måte oppover, og vi hadde jo ønsket at han hadde vært lojal nedover. Og vi har kanskje mer enn noen fått en rektor som er lojal oppover, mot økonomi, mot kurs, og de som på en måte forventer noe av ham» (Valle, 2006b, s. 150). Sitatet kan også sees i lys av uklare formuleringer rundt skoleleder som arbeidstaker og arbeidsgiver slik gjennomgangen av utdanningspolitiske dokumenter i perioden etter 1990 viser i artikkel III (Valle & Lillejord, 2022). Det kan også se ut som om skoleledernes forståelse av egen posisjon har betydning for hvordan lærerne forstår og opplever skoleledelse.

I artikkel II bekrefter informantene at det å rekruttere ledere på åremål fra skolens egne rekker kan bidra til eller opprettholde en slags føyelig ledelse, ved ikke å tørre å være leder på tilstrekkelig vis. Lærerne ved Fjellsiden skole kopler ledelse til at de vet hvem de skal forholde seg til. Samtidig påpeker personalleder ved Bekketjern skole at den største fordelen med en kollektiv ledelsesorganisering er at ansvarsforholdene blir tydelig kommunisert og plassert.

Intervjuene med lærere og skoleledere har vist at tydelig ledelse kan tolkes og forstås på ulike måter. I skolene er det også flere oppfatninger av hva ulike ledelsesorganisering betyr for praksis. Tidlig på 2000-tallet ble effektive lederteam ansett som en nøkkelfaktor i vellykket skoleledelse (NOU 2003: 16, s. 247).

Intervjuene med skoleledere og lærere ble gjennomført i en periode da det var et særlig politisk trykk på skoleledelse. Det er grunn til å tro at dette politiske trykket på skoleledelse var en direkte konsekvens av at PISA-resultatene ble offentliggjort i 2001. Samtidig som det var bred tverrpolitisk enighet om at noe måtte gjøres, ble internasjonale studier om vellykket skoleledelse viktige i politikktutforming (St. meld. nr. 30 (2003-2004, s. 29). I dag forventes kunnskapsbasert politikktutforming, og kunnskapsgrunnlaget i de politiske dokumentene tidlig på 2000-tallet kan virke noe snevert og ensidig. En forskningsinformert utdanningspolitikk handler også om

historiefortelling (Waldow & Steiner-Khamsi, 2019) og overforenkling av komplekse problemstillinger, gjerne med det Ball (2010) kaller magiske løsninger. Forskere, for eksempel Easley & Tulowitzki (2013), har påpekt at myndigheter må tilpasse det internasjonale kunnskapsgrunnlaget til sin nasjonale kontekst. Når intervjumaterialet i artikkel II og III leses i sammenheng med formuleringene i de utdanningspolitiske dokumentene, viser avhandlingen at det eksisterer ulike beskrivelser av skoleledernes posisjon ikke bare på det politiske nivået, men også på tvers av skoler med ulike modeller for ledelsesorganisering.

Til tross for det politiske trykket på skoleledelse etter år 2000 og at norsk utdanningspolitikk ble mer forskningsinformert, var det liten politisk oppmerksomhet på kollektive perspektiver på ledelse. I stor grad handlet de politiske visjonene om skolens resultater (Wiborg, 2013), og den magiske løsningen (Ball, 2010) ble tydelig (performativ) ledelse gjennom én leder som kunne stilles til ansvar for resultatene. Eksemplene fra Bekketjern og Fjellsiden skoler viser også at tydelig ledelse beskrives ulikt. Ved å bruke Harris (2005) sin kategorisering i 'managerial-' og 'instructional leadership', kan Fjellsiden skole beskrives som managerial, med rektor ved siden av (eller utenfor) lærerprofesjonen, mens lederteamet ved Bekketjern skole samarbeider aktivt med lærerne og preges mer av instructional leadership. Avhandlingen bekrefter dermed Abrahamsen & Aas (2016) og Briseid (2017) som har vist at utdanningspolitiske dokumenter omtaler skolelederne i et «heroisk individuelt perspektiv» samtidig som diskursen og historiefortellingen ellers er distribuert og demokratisk orientert.

At den politiske retorikken sentrerer rundt *én* skoleleder, kan også kalles et bestående trekk (Diem, 2017) i perioden avhandlingen dekker. Samtidig preges forskningen om skoleledelse perioden etter 1990 av kollektive/distribuerte perspektiver, som i mindre grad har fått politisk fotfeste i norsk utdanningspolitikk.

5.2 Oversettelse av internasjonale ideer

Moos (2013) har påpekt at det skjer et oversettelsesarbeid fra globalt til lokalt nivå og fra politikk til praksis. Harris (2005) la samme analyse til grunn og argumenterte for at kompetanse i å tolke og oversette nasjonal utdanningspolitikk, ble stadig viktigere i årene etter siste årtusenskiftet. Dale (1993) hevdet at utdanning alltid må forstås i relasjon til andre samfunnsmessige forhold, som kan være forskjellige fra land til land, eller fra skole til skole.

Artikkel I gir et eksempel på slikt oversettelsesarbeid, nemlig hvordan man lokalt skal fortolke og forstå meningsinnholdet i og distinksjonen mellom begrepene tydelig og føyelig ledelse som ble lansert i St. meld. nr. 30 (2003-2004). Analyser av rektorutdanninger som ble etablert i 2009, viser at mål og intensjon med utdanningene tolkes og praktiseres ulikt (Møller & Ottesen, 2011; Hybertsen mfl., 2014). Rektorutdanningen ved Universitetet i Oslo framhever på sine nettsider at studiet ivaretar kunnskapsbehovet for rektorene ved å tilby undervisning knyttet til *«lærings- og læreplanarbeid, skolemiljø, digitalisering, profesjonsfelleskap og skolejuss»*²². Norges Handelshøyskole (NHH) tilbyr på sin side «avansert kunnskap om og forståelse for ulike organisasjonsformer, skoleutvikling, endrings-, innovasjons- og utviklingsprosesser, samt økonomistyring og ledelse av autonome medarbeidere.»²³ Handelshøyskolen BI sier på sine nettsider at utdanningen har et «sterkt fokus på lederens ansvar for resultater, spesielt opptatt av elevenes læringsutbytte og derfor på «læringstrykket» i skolen.»²⁴ Slik blir de som tilbyr utdanning viktige premissleverandører i nasjonal utdanningspolitikk og i konkretiseringen av skolelederrollen. Det performative perspektivet (Ball, 2010) oppfordrer alle, også skolelederne, til å bli mer effektive. En viktig del av tenkningen om governance er hvordan man formulerer problemstillinger og beskriver

²² <https://www.uv.uio.no/ils/studier/evu/rektorutdanningen/Hva%20laerer%20du/>

²³ <https://www.nhh.no/executive/andre-executive-studier/den-nasjonale-rektorutdanningen/faglig-innhol/>

²⁴ <https://www.bi.no/studier-og-kurs/kurs/masterprogram-skole/lederskap-og-omstilling-i-skolen/>

utfordringer (Ball, 2021). Et annet spørsmål er om skoleledernes opplæring og kompetanseheving har ulike og til dels motstridende kunnskapsgrunnlag.

Politiske beskrivelser kan både representere et demokratisk perspektiv på kunnskap og være uttrykk for den variasjonen som til enhver tid finnes i befolkningen. Det kan også hende at politikkutforming, som preges av kompromisser, kan ha noe tvetydig ved seg (Lillejord, Elstad & Kavli, 2018). Ulikheter i tilbud om kompetanseheving kan også reflektere ulik vektlegging av administrativ og pedagogisk ledelse, slik avhandlingens forskningsgjennomgang viste. Uansett begrunnelse, er det problematisk om ulike utdanningspolitiske forståelser gir ulike opplæringstilbud nasjonalt, ulik rolleforståelse lokalt og i neste omgang ulike praksiser i den enkelte skole. Firestone (1989) omtaler utdanningspolitikk som en kjede av beslutninger fra myndighetene ned til det enkelte klasserom. Det vil si at variasjonen kan øke jo nærmere man kommer klasserommet, og kan forklare hvorfor man på lokalt nivå opplever at politiske føringer truer lokal praksis (Møller, 2009). Artikkel I viser at tydelighet er viktig når det gjelder mål, retning og endringskompetanse, og at det fra sentralt hold er høye forventninger til skoleledernes oversettelsesarbeid av nasjonal utdanningspolitikk. I likhet med andre profesjoner må lærerprofesjonen ha en felles kunnskapsbase som hele tiden fornyes, og det er vanskelig å se for seg at lærere og deres ledere skal ha helt ulike kunnskapskilder (Lillejord & Børte, 2018). I et nasjonalt perspektiv vil det derfor være problematisk hvis ulike skoleledere har forskjellige forståelser av hva det betyr å lykkes som skoleleder.

Artikkel I tok utgangspunkt i at vår adgang til virkeligheten alltid går gjennom språket (Laclau & Mouffe, 1985). Ifølge Møller (2007) setter utdanningspolitiske dokumenter agendaen for den utdanningspolitiske diskusjonen og begrenser hva det er mulig å si. I nyere tid, sier Moos (2013, 284), er politikkutforming ofte basert på forskning fra flere utdanningssystemer og kulturer. Dermed blir ord som *accountability*, likhet og standarder “global ‘fluid signifiers’ that are given content and meaning in context.” Abrahamsen & Aas (2016) viser at det skjer et oversettelsesarbeid av internasjonale diskurser om skoleledelse som tas opp i norsk utdanningspolitikk og praksis. Harris & Jones (2018) konkluderer imidlertid med at

det å 'låne' perspektiver fra andre land kan gi utilsiktede konsekvenser og uheldige bieffekter. En slik bieffekt kan være at begreper «oversettes» på måter som tilslører eller endrer deres meningsinnhold. Et eksempel her kan være forholdet mellom ekstern og intern ansvarliggjøring (accountability) og konkretisering av tydelig ledelse (individorientert eller kollektiv).

Etter årtusenskiftet har antall referanser til norsk og internasjonal forskning i norske stortingsmeldinger økt markant. Dette kan beskrives som en framvoksende tendens (Diem, 2017). At politikere blir opptatt av å holde seg oppdatert på forskning kan bidra til å forklare økt enighet på tvers av partigrenser (Helgøy & Homme, 2016; Wiborg, 2013). Politikerne står til ansvar for velgerne, og noen ganger får de kunnskap og dokumentasjon som er så overbevisende at den setter ideologiske motsetninger til side, slik artikkel III viser. Valle (2006a) har imidlertid vist at policytekster også kan være omtrentlige og upresise, og at de kan 'cherry-picke' forskning alt etter hva som passer der og da. Argumentasjonen for begrepet 'føyelig ledelse' var for eksempel hentet fra en rapport utgitt av Skolverket (Ekholm mfl., 2000, s. 197):

Rektorer som är mycket följsamma till lärares önskemål om att revidera förändringsarbetet så att det passar in i befintligt undervisningsmönster eller rektorer som överlämnar utvecklings- och förverkligandeansvaret till lärarna, minskar sannolikheten för ett framgångsrikt utvecklingsarbete.

Begrepet följsam ledelse brukes kun én gang i rapporten, og St. meld. nr. 30 (2003–2004) gjengir ikke forfatterens egentlige poenger, som kan oppsummeres i fem punkter: 1) Det må stilles mer realistiske forventninger til skolelederne. 2) Rektorer må holde seg oppdaterte på forskning. 3) Skoleledere bør, (...) sørge for mer systematikk og kvalitet i skolen. 4) Rektorer må ha pedagogisk innsikt. 5) Man bør være forsiktige med å overføre forskning om såkalte framgangsrike skoler til andre kontekster. I stedet fokuserer St. meld. nr. 30 (2003–2004) på ett begrep (tydelig) og eksempler på framgangsrike skoler, og ignorerer hovedpoenget til Ekholm mfl. (2000, s. 31):

Man nöjer sig i allmänhet med att konstatera att man funnit eller inte funnit en samvariaton mellan framgångsrika förändringsförsök och viss typ av ledarskap. Detta utgör en stor brist, eftersom det inte ger någon djupare förståelse för förändringsprocessenes natur.

Dette eksempelet kan gi en indikasjon på at politikkkutforming som baserer seg på et selektivt utvalg av sitater fra forskningen, ikke er tilstrekkelig kunnskapsbasert.

Avhandlingen har vist at selv om de utdanningspolitiske dokumentene beskriver skoleledelse som *avgjørende*, konkretiserer de i liten grad hva dette betyr i praksis. Når det ikke konkretiseres hva «avgjørende» er, kan blant andre tilbydere av utdanning fritt bestemme hvilken kompetanse skolelederne trenger. Dermed kan norske skoleledere få ulik utdanning. Det kan kanskje også hevdes at manglende konkretisering gir den enkelte skoleleder frihet til å tolke politiske krav og forventninger og at skolene kan bruke sitt handlingsrom til å tilpasse nasjonal utdanningspolitikk til lokale forhold. Det er uansett uklart om norske myndigheter ønsker en sterkere klargjøring av skoleledernes posisjon.

5.3 Uklare og skiftende beskrivelser av skoleledelse

I innledningskapittelet ble det referert til Meyer og Normann (2019) som påpeker at skolens oppdrag er langt mer uklart enn det både målstyring og NPM har som premiss. De konkluderer med at offentlig sektor trenger andre styringsprinsipper enn privat sektor.

Artikkel I analyserte St. meld. nr. 30 (2003–2004) og fant at teksten etablerer en motsetning mellom den formen for skoleledelse som politisk ledelse anser som ønskelig, og beskriver en form for skoleledelse som antas å være utbredt, som uønsket. Tidlig på 2000-tallet bruker politikerne begrepene ‘tydelig’ og ‘føyelig’ til å markere at den ‘tradisjonelle’ ledelsesformen *primus inter pares* (fremst blant likemenn) er utilstrekkelig når skolen skal bli en lærende organisasjon som kontinuerlig forbedrer sine resultater. Vie (2012) mener at man beveget seg bort fra en faglig forankret til en form for generisk, profesjonalisert ledelse. Når behovet er én leder med ansvar for elevenes læringsresultater, trengs ikke kollegial ledelse. St.

meld. nr. 30 (2003–2004) beskriver en skoleleder som dels handler på et ‘best-practice-grunnlag’ og dels er «manager» (eller lojal til styringslinjen). Selv om dokumentet viser oftere til forskning enn tidligere policydokumenter framstår det samtidig som både deskriptivt og normativt, med et ideologisk preg.

Stortingsmeldingen beskriver de svake ledelsestradisjonene i norsk skole og argumenterer for sterkere lederskap. Med PISA-resultatene som ble publisert i 2001 som bakteppe, ga den internasjonalt sirkulerende neoliberale og markedsorienterte utdanningspolitikken den konservative siden i norsk politikk et forsprang i å identifisere midlene som var nødvendige for å nå målene. Både i NOU 2003: 16 og i St. meld. nr. 30 (2003–2004) ble tydelig ledelse framhevet som en suksessfaktor, uten videre klargjøring. Beskrivelsene er vage, for eksempel påstår NOU 2003: 16 følgende: «Når en studerer de skolene som har tatt initiativ til endringer, ser en at de har mobilisert ressurser og demonstrerer en forbløffende evne til fremdrift og ledelse» (NOU 2003: 16, s. 283). Påstanden er ikke dokumentert med referanser.

Biesta & Miron (2002) fant at det bak reformene i denne perioden, både nasjonalt og internasjonalt, ble kommunisert en klar mistillit til lærerne og lærerprofesjonen. Ønsket om (mer) tydelig ledelse i skolen kan også tolkes som mistillit til skolelederne. Bruk av ulike språklige sjangre (forskning og politikk) kan nok bidra til å skarpstille dikotomier, men gir samtidig et utydelig budskap med mange tolkningsmuligheter. Slik implisitt uttrykt mistillit til en profesjon kan i neste omgang bety økt makt til administrasjonen, som politikkenes forlengede arm. Holst (2017) har uttrykt bekymring for at en dreining mot økt ekspertmakt og innflytelse kan få konsekvenser for demokratiet. Funn i denne avhandlingen gir grunn til å minne om betydningen av å ta godt vare på demokratiske prosesser i skolen. Mangetydige eller tvetydige beskrivelser blir problematiske og politikkkutforming betraktes som rasjonelle prosesser som skal beskrive et problemområde. Beskrivelsene skal også foreslå løsninger som kan realiseres i praksis. Funnene i artikkel II gir imidlertid grunnlag for å hevde at tydelig ledelse ikke bare handler om at rektor er eneste leder på skolen. Ved Bekketjern skole ble den kollegiale formen for ledelse beskrevet som vellykket i seg selv, men at den truet skoleeiers mulighet for kontroll. Det kan altså

antas at hva det innebærer å lykkes med skoleledelse kan variere, alt etter ståsted i skolehierarkiet.

Spor av mistilliten til skolen og skolelederne som ble kommunisert i *A Nation at Risk* (The National Commission on Excellence in Education, 1983), kan identifiseres i flere av de norske utdanningspolitiske dokumentene som er analysert. I stedet for tillit handlet det nå om ansvarlighet, målbare resultater, kontroll og mer testing i skolen. Samtidig ble ledelse omtalt som avgjørende med beskrivelser av lederatferd i privat sektor og NPM. I forskningsprosjekter som omhandlet “*successful school leadership*” (Day & Leithwood, 2007) publiserte forskere mange studier av vellykkede skoler. På samme tid var mål-middel-tenkningen fremtredende i norsk utdanningspolitikk, og nøye utvalgt forskning ble brukt til å støtte den politiske argumentasjonen. Ansvarlighet og mistillit er både dominante og bestående trekk ved perioden. En framvoksende tendens i de uklare og skiftende beskrivelsene av skoleledelse er fokuset på vellykket skoleledelse. Tydelig ledelse ble koblet til elevenes læringsresultat i flere av de politiske dokumentene. I senere tid er det stilt spørsmål ved forskning som identifiserer «best practice» eller «what works». I sluttrapporten fra ekspertgruppen for skolebidrag påpekes det at slike eksempler ikke nødvendigvis gir råd som er til nytte for lavt presterende skoler (Lillejord mfl. 2021).

5.4 Skoleledernes profesjonstilhørighet

Før målstyring ble innført i utdanningssektoren, ble skoleledere valgt av lærerkollegiet, som *primus inter pares* eller ‘fremst blant likemenn’ (Møller, 2009). I forbindelse med innføringen av målstyring ble det også stilt spørsmål ved skoleledernes kompetanse. Kapittel 2 viste at skolelederen både ble posisjonert innenfor og utenfor lærerprofesjonen med ulike funksjoner og arbeidsoppgaver. I Meld. St. 28 (2015–2016) *Fag – fordypning – forståelse – En fornyelse av Kunnskapsløftet* formulerte regjeringen seg slik: «Lærere og skoleledere, de sentrale profesjonene i skolen, har avgjørende betydning for elevenes læringsutbytte (...)» (Meld. St. 28 (2015–2016), s. 67). Denne formuleringen kan tolkes som om det er to profesjoner i skolen og at skoleledelse betraktes som en egen profesjon, atskilt fra

lærerprofesjonen. Spørsmålet blir om dette er en bevisst uklar formulering, og om politikerne mener at skoleledere både skal være en del av og utenfor lærerprofesjonen.

I Meld. St. nr. 21 (2016-2017) *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen* beskriver imidlertid Solberg-regjeringen skoleledernes betydning på en litt annen måte: «Etter lærernes kompetanse er skoleledelse blant de faktorene som betyr mest for elevenes læring» (Meld. St. nr. 21 (2016-2017), s. 26). Med referanse til Hattie (2009), Robinson mfl. (2009) og Leithwood mfl. (2004) hevder stortingsmeldingen at skoleledernes effekt på elevenes læring først og fremst er indirekte. Skoleledernes oppgave er å organisere skolens arbeid på en god måte i tillegg til å etablere gode relasjoner til foreldre og samfunn. Meldingen understreker at god skoleledelse er avgjørende for å kunne redusere forskjeller i elevresultater innad på en skole (Meld. St. nr. 21 (2016-2017)).

Meld. St. nr. 21 (2016–2017) konkluderte med at mens skolepolitikken tradisjonelt har markert et skarpt skille mellom lærerne og deres ledere, er skolelederen i nyere norske politiske dokumenter plassert nærmere lærerprofesjonen. Et slikt 'skifte' i beskrivelser kan ha flere forklaringer. I et kunnskapsbasert perspektiv på politikkkutforming kan det for eksempel handle om at det distribuerte perspektivet på ledelse beskriver ledelse som en praksis som utøves både av ledere og de som blir ledet. Det kan også være en erkjennelse av at skoleledelse ikke er en egen profesjon, at de aller fleste skoleledere har lærerutdanning, og at det er gunstig at skoleledere, på linje med lærerprofesjonen, har pedagogisk kompetanse. Granavolden-erklæringen markerer i så fall et brudd med tidligere konservative regjeringer, som har ment at det eksisterer allmenngyldige prinsipper for ledelse, uavhengig av fagfelt, og at skoleledere ikke hadde behov for pedagogisk kompetanse.

Torrence & Hume (2014) mener at det må klargjøres hva som egentlig menes med *educational leadership*, noe funnene i denne avhandlingen støtter. Økt interesse for skoleledelse etter årtusenskiftet førte til mange studier om vellykket skoleledelse, både nasjonalt og internasjonalt. Møller & Eggen mfl. (2005) konkluderte med at i

skoler som norske myndigheter betraktet som vellykkede, sto de demokratiske prinsippene sentralt. Artikkel II undersøkte ulike organiseringsformer i skolen og konkluderte med at bevissthet rundt ledelse i skolen har betydning for hvordan ledelse blir oppfattet og utøvd både av lærere og ledere. Avhandlingen viser nødvendigheten av at ladete begreper som *successful*, *vellykket* og *god* skoleledelse må gis innhold og konkretiseres.

Moos, Krejsler, Kofod & Jenssen (2005) argumenterte for at god skoleledelse forutsetter høy grad av enighet mellom politiske interessenter i skolen og praksisfeltet. Dette styrker argumentet om at det trengs begrepsavklaringer både på politisk nivå og i praksis, for å sikre relevant kompetanseheving og faglig utøvelse av skoleledelse.

I de analyserte dokumentene ligger det en forventning om at skoleledere trenger lederutdanning. Ifølge Møller (2016, s. 8) drar nasjonale skolelederprogrammer i stor grad veksler på generell ledelsesteori og såkalt “school-effectiveness”-forskning. Møller & Ottesen (2011) har vist at rektorprogrammer som ble utviklet etter St. meld. nr. 31 (2007–2008) *Kvalitet i skolen*, var fundamentalt ulike når det gjaldt perspektiver på ledelse og rektors posisjon i forhold til lærerne. Ved å sammenligne to av programmene fant de at i det ene programmet ble rektor betraktet som arbeidsgiver og forventet å administrere lærerne. I et annet var skolelederens primære funksjon å samarbeide tett med lærerne. Møller & Ottesen (2011) konkluderte med at det er et paradoks i et nasjonalt utdanningssystem at kompetansehevingsprogrammer med fundamentalt ulik grunnlagsforståelse betraktes som tilfredsstillende lederopplæring.

Timperley (2005) hevder at det kan være risikabelt å distribuere ledelse over flere personer fordi det også kan medføre distribusjon av inkompetanse. Spørsmålet blir hvem det er risikabelt for. Lillejord & Børte (2018) oppsummerte forskning om distribuert ledelse og fant at forskere som tilhører denne tradisjonen er opptatt av at en bør flytte oppmerksomheten fra den individuelle lederen i organisasjonen til å forstå ledelse som en praksis som utøves gjennom samarbeid om mangfoldet av

daglige gjøremål i organisasjonen. Artikkene i denne avhandlingen bekrefter spenningene som avdekkes av Timperley (2005) og Lillejord & Børte (2018).

Det kan se ut som om den politiske viljen til å bruke bredden av relevant forskning om skoleledelse er varierende. Nordiske land har lange tradisjoner for kollektive politiske beslutninger, basert på tillit og gjensidig respekt (Byrkjeflot, 2001). Avhandlingen viser at beskrivelsene av skoleledernes funksjon fra 1990 til 2017 har vært preget av politisk enighet, men at språket og beskrivelsene av skoleledelse er uklare og skiftende. Eksemplene som avhandlingen gir, viser også at bruken av forskning i politiske dokumenter er selektiv og til dels kreativ (jf. anvendelsen av Ekholm mfl., 2000). Samtidig viser avhandlingen at tillit og troen på skolelederne er skiftende. Det kommer særlig fram i forholdet mellom tydelig og føyelig ledelse, posisjoneringsen av skolelederne som arbeidsgivere eller som arbeidstakere og troen på individorientert ledelse versus teambaserte ledermodeller. Et viktig funn er at mens skoleledere ble omtalt som arbeidsgivere i forbindelse med innføring av målstyring i utdanningssektoren i 1990, plasseres de i 2017 nærmere lærerprofesjonen.

5.5 Avsluttende kommentarer

Ball (1994) understreket at utdanningspolitikk både kan være tekst og handling, ord og gjerninger. Utdanningspolitikk er altså både vedtak og intensjoner. Avhandlingen har vist at utdanningspolitiske beskrivelser av skolelederne ikke er entydige. De utdanningspolitiske dokumentene konstituerer et virkelighetsbilde og formulerer krav og forventninger til skolelederne. Både virkelighetsbildet og forventningene skifter over tid. Målstyring som styringsform gir i utgangspunktet klare føringer for lederoppgaven, for eksempel gjennom standarder og målbare prestasjoner. I løpet av perioden som er studert blir det benyttet flere referanser til forskning i stortingsmeldingene. Avhandlingens funn reiser på bakgrunn av dette en rekke spørsmål knyttet til skoleledernes profesjonstilhørighet og posisjon i skolen. Samtidig viser avhandlingen at skoler og skoleledere har et visst handlingsrom til selv å kunne gi innhold til skoleledernes funksjon. Et grunnleggende spørsmål er om skolelederens

funksjon skal gis innhold gjennom nasjonal utdanningspolitikk eller om skolene selv skal gi funksjonen innhold ut fra egne behov. Analysen viser også at utdanningspolitiske beskrivelser gjør tilfeldige utvalg av forskningsresultater og ikke alltid er like trofaste mot kilden. Samtidig flyttes skolelederens posisjon, og stillingen tillegges flere oppgaver. Som vist innledningsvis, har Bjørnset & Kindt (2019) spurt om vi står i fare for å uthule skoleledernes funksjon og få enda større problemer med å rekruttere framtidens skoleledere. De mente at rekrutteringsproblemene blant annet kan skyldes høyt arbeidspress, for mange administrative oppgaver og mangel på nettverk. Funnene i denne avhandlingen kan indikere at kanskje de uklare beskrivelsene av skoleledernes funksjon er en vel så stor årsak. Ettersom skolelederne omtales som viktige for elevenes læringsutbytte, vil det være naturlig at de utdanningspolitiske signalene viser gjennom klar posisjonering, tydelige beskrivelser av ansvar og hva skolelederne skal gjøre for å lykkes.

Litteratur

- Aas, M., Helstad, K. & Vennebo, K. F. (2017). Når rektor stilles til ansvar: Krise eller gyllen mulighet? Om resultatstyring i rektorutdanningen. *Acta Didactica 11* (1).
- Aasen, P. & Sandberg, N. (2010). Hvem vet best? Om styringen av grunnopplæringen under Kunnskapsløftet. *Acta Didactica Norge*, 4(1), art. 18. <https://doi.org/10.5617/adno.1058>
- Abrahamsen, H. & Aas, M. (2016). School leadership for the future: heroic or distributed? Translating international discourses in Norwegian policy documents. *Journal of Educational Administration and History*, 48(1), 68-88. <https://doi.org/10.1080/00220620.2016.1092426>
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2017). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur.
- Ames, H., Glenton, C., & Lewin, S. (2019). Purposive sampling in a qualitative evidence synthesis: a worked example from a synthesis on parental perceptions of vaccination communication. *BMC Med Res Methodol*, 19(1), 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12874-019-0665-4>
- Asdal, K. & Reinertsen, H. (2020). *Hvordan gjøre dokumentanalyse*. Cappelen Damm Akademisk.
- Back, C., Hörmann, B., Karseth, B., Pizmony-Levy, O., Sivesind, K. & Steiner-Khamsi, G. (2018). Policy learning in Norwegian School reform: A social network analysis of the 2020 incremental reform. *Nordic Journal of Studies In Educational Policy*, 4(1), 24-37. doi:10.1080/20020317.2017.1412747
- Ball, S. J. (1990). *Politics and policy making in Education. Explorations in policy sociology*, vol 33. Routledge, Taylor and Francis.

-
- Ball, S. J. (1994). *Education Reform: A critical and post-structural approach*. Open University Press.
- Ball, S. J. (1998). Big policies small world: an introduction to international perspectives in education policy. *Comparative Education*, 34(2), 119-130. doi:10.1080/03050069828225
- Ball, S. J. (red.) (2000). *The Sociology of Education*. Routledge.
- Ball, S. J. (2003). The teacher's soul and the terrors of performativity. *Journal of Education Policy*, 18(2), 215-228. doi:10.1080/0268093022000043065
- Ball, S. J. (2008). *The educational debate*. Policy Press.
- Ball, S. J. (2009a). The governance turn! *Journal of Education Policy*, 24(5), 537-538. doi:10.1080/02680930903239904
- Ball, S. J. (2009b). Privatising education, privatising education policy, privatizing educational research: Network governance and the 'competition state'. *Journal of Education Policy*, 24(1), 83-99. doi:10.1080/02680930802419474
- Ball, S. J. (2010). New voices, new knowledges and the new politics of education research: The gathering of a perfect storm? *European Educational Research Journal*, 9(2), 124-137. doi:10.2304/eej.2010.9.2.124
- Ball, S. J. (2017). Laboring to relate. Neoliberalism, embodied policy and network dynamics. *Peabody Journal of Education*, 92(1), 29-41. doi:10.1080/0161956X.2016.1264802
- Ball, S. J. (2021). Response: Policy? Policy research? How absurd? *Critical studies in Education*, 62(3), 387-393. <https://doi.org/10.1080/17508487.2021.1924214>
- Ball, S. J., Maguire, M. & Brown, A. (2012). *How schools do policy. Policy enactments in secondary schools*. Routledge.

- Beck, J. (2008). Governmental professionalism: Re-professionalising or de-professionalising teachers in England? *British Journal of Educational Studies*, 56(2), 119-143. doi: 10.1111/j.1467-8527.2008.00401.x
- Ben-Peretz, M. (1995). Educational reform in Israel: An example of synergy in education. I D. S. Carter & M. H. O'Neill (ed.). *Case studies in Educational Change: An International Perspective*, 86-95. The Falmer Press.
- Berg, G. (1999). *Skolekultur – nøkkelen til skolens utvikling*. Ad Notam Gyldendal AS.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1967). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Doubleday.
- Bergesen, H. O. (2006). *Kampen om kunnskapsskolen*. Universitetsforlaget.
- Biesta, G. & Miron, L. F. (2002). The New Discourse on Educational Leadership: An introduction. *Studies in Philosophy and Education*, 21(2). doi:10.1023/A:1014449519643
- Bjordal, I. (2016). Markedsretting i en urban norsk skolekontekst – Et sosialt rettferdighetsperspektiv [Doktoravhandling]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Bjørnset, M. & Kindt, M. T. (2019). *Fra gallionsfigur til overarbeidet altnuligmann?* Fafo-rapport 2019: 37. <https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/item/fra-gallionsfigur-til-overarbeidet-altmuligmann>
- Björnsson, J. K. & Olsen, R. V. (red.) (2018). *Tjue år med TIMSS og PISA i Norge*. Universitetsforlaget.
- Blackstone, A. (2012). *Principles of Sociological Inquiry: Qualitative and Quantitative Methods*. Saylor Foundation.

-
- Bowe, R., Ball, S. J. & Gold, A. (1992). *Reforming Education and Changing Schools: Case Studies in Policy Sociology Case studies in policy sociology*. Routledge.
- Bowen, G. (2017). Document analysis is a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. doi.10.3316/QRJ0902027
- Boyle, S. J. (1994). Styles in ethnography. In J. M. Morse (ed.). *Critical Issues in qualitative research methods*, 159-185. Sage.
- Briseid, L. G. (2017). Rektorrollens transformasjoner 1959-2006. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 101(2), 144-156.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-2987-2017-02-04>
- Byrkjeflot, H. (2001). *Ledelse i politisk styrte virksomheter, forskningsstatus og problemstillinger*. Rapport til Kommunenes Sentralforbund.
- Christensen, T. & Læg Reid, P. (1999). New Public Management. Design, resistance, or transformation. *Public Productivity & Management Review*, 23(2), 169-193. doi:10.2307/3380777
- Cibulka, J. G. (1995). The reform and survival of American public schools: an institutional perspective. I R. L. Crowson, W. Lowe Boyd & H. B. Mawhinney (eds.). *The politics of education and the new institutionalism: Reinviting the American School*. The Falmer Press.
- Clarke, J. (2007). Subordinating the social? Neo-liberalism and the remaking of welfare capitalism. *Cultural Studies* 21(6), 974-987.
<https://doi.org/10.1080/09502380701470643>
- Coffield, F. (2012). Why the McKinsey reports will not improve school systems. *Journal of Education Policy*, 27(1), 131-149.
<https://doi.org/10.1080/02680939.2011.623243>

- Conger, J. A. & Pearce, C. L. (ed.) (2003). *Shared leadership: reframing the hows and whys of leadership*. Sage Publications.
- Crawford, M. (2012). Solo and Distributed Leadership: Definitions and dilemmas. *Educational Management Administration and Leadership*, 40(5), 610-620. <https://doi.org/10.1177/1741143212451175>
- Dale, R. (1993). *The dominant paradigm in the Sociology of Education and its Consequences*. Paper presented to seminar at La Trobe University, Department of Education.
- Day, C. & Leithwood, K. (eds.) (2007). *Successful school principal leadership in times of change: international perspectives*. Springer.
- Devos, G., Tuytens, M. & Hulpia, H. (2014). Teachers' organizational commitment: Examining the mediating effects of distributed leadership. *American Journal of Education*, 120(2), 205-231. <https://doi.org/10.1086/674370>
- Diem, S. (2017). A Critical Policy Analysis of the Politics, Design, and Implementation of Student Assignment Policies. I M. D. Young & S. Diem, (eds.). *Critical Approaches to Education Policy Analysis, Education, Equity, Economy* 4. doi: 10.1007/978-3-319-39643-9_3
- Donn, G. (1991). Reviewed Work: Politics and Policy Making in Education by Stephen J. Ball. *British Journal of Education Studies*, 39(4), 450-453. <https://doi.org/10.2307/3120992>
- Drucker, P. (1954). *The practice of management*. Harper & Row.
- Dworkin, S. L. (2012). Sample Size Policy for Qualitative Studies Using In-Depth Interviews. *Arch sex Behav*, 41, 1319-1320. Doi:10.1007/s10508-012-0016-6
- Easley, J. & Tulowitzki, P. (2013). Policy formation of intercultural and globally minded educational leadership preparation. *International Journal of Education Management*, 27(7), 744-761. <http://dx.doi.org/10.1108/IJEM-04-2012-0050>

-
- Ekholm, M., Blossing, U., Kåräng, G., Lindvall, K. & Scherp, H-Å (2000).
Forskning om rektor. En forskningsöversikt. Skolverket.
- Elstad, E. (2009). Schools which are named, shamed and blamed by the media: school accountability in Norway. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 21(2), 173-189. doi:10.1007/s11092-009-9076-0
- Engeland, Ø., Langfeldt, G. & Roald, K. (2008). Kommunalt handlingsrom: hvordan forholder norske kommuner seg til ansvarsstyring i skolen? I G. Langfeldt, E. Elstad & S. Hopmann (red.). *Ansvarlighet i skolen. Politiske spørsmål og pedagogiske svar*, 178-203. Cappelen Akademisk forlag.
- Fereday, J. & Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstration Rigor Using Thematic Analysis: A Hybrid Approach of Inductive and Deductive Coding and Theme Development. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), 80-92. <https://doi.org/10.1177/160940690600500107>
- Field, D. (1981). Retrospective reports by healthy intelligent elderly people of personal events of their adult lives. *International Journal of Behavioural Development*, 4, 77-97. <https://doi.org/10.1177/016502548100400106>
- Firestone, W. A. (1989). Educational Policy as an Ecology of Games. *Educational Researcher*, 18(7), 18-24. doi: 10.3102/0013189X018007018.
- Firestone, W. A., & Shipps, D. (2003). How do school leaders create effective programs for school improvement out of conflicting accountabilities? Presented at the annual meeting of the *American Educational Research Association*, Chicago, IL, April 21-25.
- Foucault, M. (1974). *The order of things: an archaeology of the human sciences*. Pantheon Books.
- Foucault, M. (1979). *Discipline and punish*. Peregrine.

- Foucault, M. (1993). Diskursens ordning: Installationsföreläsning vid Collège de France den 2. december 1970. *Moderna franska tänkare: 15*. Stockholm: symposium Bibliotek.
- Fuglestad, O. L. & Lillejord, S. (red.) (1997). *Pedagogisk ledelse – et relasjonelt perspektiv*. Fagbokforlaget.
- Fullan, M. (2009). Large-scale reform comes of age. *Journal of Educational Change*, 10, 101-113. <https://doi.org/10.1007/s10833-009-9108-z>
- Furman, G. C. & Shields, C. M. (2003). How can educational leaders promote and support social justice and democratic community in schools? Paper presented at Annual Meeting of the *American Educational Research Association*, Chicago, IL, April 21-25
- Gewirtz, S. & Ball, S. J. (2000). From 'Welfarism' to 'New Managerialism': Shifting discourses of school headship in the education marketplace. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 21(3), 253-268. <https://doi.org/10.1080/713661162>
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society*. University of California Press.
- Given, L. M. (2008). *The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods. Vol 2*. Sage Publications, Inc.
- Greany, T. (2020). Place-based governance and leadership in decentralised school systems: evidence from England. *Journal of Education Policy*, 37(2). 247-268. <https://doi.org/10.1080/02680939.2020.1792554>
- Granavolden-plattformen (2019). Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politisk-plattform/id2626036/>

-
- Gronn, P. (2002). Distributed leadership. I K. Leithwood & P. Hallinger (eds.) *Second International handbook of educational leadership and administration*, 653-696. Springer.
- Gronn, P. (2003). *The New Work of Educational leaders: Changing Leadership Practice in an Era of School Reform*. Paul Chapman.
- Gumus, S., Bellibas, M. S., Esen, M. & Gumus, E. (2018). A systematic review of studies on leadership models in educational research from 1980 to 2014. *Educational Management Administration & Leadership*, 46(1), 25-48. doi: 10.1177/1741143216659296
- Gunnulfsen, A. E. & Møller, J. (2017). National Testing: Gains or Strains? School Leaders' Responses to Policy Demands. *Leadership and Policy in Schools*, 16(3), 455-474. <https://doi.org/10.1080/15700763.2016.1205200>
- Hall, P. M. (1995). The Consequences of qualitative analysis for sociological theory: Beyond the micro-level. *The Sociological Quarterly*, 36(2), 297-423. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1995.tb00445.x>
- Hallinger, P. (ed.) (2003). *Reshaping the Landscape of School Leadership Development*. Swets & Zeitlinger Publishers.
- Hallinger, P. & Heck, R. H. (1998). Exploring the Principal's Contribution to School Effectiveness: 1980-1995. *School Effectiveness and School Improvement: An International Journal of Research, Policy and practice*, 9, 151-191. <http://dx.doi.org/10.1080/0924345980090203>
- Halpin, D. & Troyna, B. (1995). The Politics of Education Policy Borrowing. *Comparative Education*, 31(3). <https://doi.org/10.1080/03050069528994>
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in Practice* (3rd ed.). Routledge.

- Hargreaves, A. & Fink, D. (2004). The seven principles of sustainable leadership. *Educational Leadership*, 61(7), 8-13.
- Hargreaves, A. & Fink, D. (2006). The Ripple Effect. *Educational Leadership*, 63(8), 16-20.
- Harris, J. (1998). Scientific Management, Bureau-Professionalism, New Managerialism: The Labour Process of State Social Work. *The British Journal of Social Work*, 28(6), 839-862. <http://www.jstor.com/stable/23714910>
- Harris, A. (2005). Leading from the Chalk-face: An overview of School leadership. *Leadership*, 1(1), 73-87. <https://doi.org/10.1177/1742715005049352>
- Harris, A. & Jones, M. (2018). Leading schools as learning organizations. *School Leadership and Management*, 38(4), 351-354.
[doi:10.1080/13632434.2018.1483553](https://doi.org/10.1080/13632434.2018.1483553)
- Hatch, J. A. (2002). *Doing Qualitative Research in education Settings*. State University of New York Press.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning. A synthesis of over 800 metaanalysis relating to achievement*. Routledge.
- Hazelkorn, E. Coates, H. & McCormick, A. (2018). *Research Handbook on Quality, Performance and Accountability in Higher Education*. Edward Elgar Publishing.
- Head, B. W. & Alford, J. (2013). Wicked Problems: Implications for Public Policy and Management. *Administration & Society*, 47(6), 711-739.
<https://doi.org/10.1177/0095399713481601>
- Helgøy, I. & Homme, A. (2016). Educational reforms and marketization in Norway – A challenge to the tradition of the social democratic, inclusive school? *Research in Comparative and International Education*, 11(1), 52-68.
<https://doi.org/10.1177/1745499916631063>

-
- Hennink, M., Hutter, I. & Bailey, A. (eds.) (2020). *Qualitative Research Methods, 2. ed.* Sage.
- Homme, A. (2008). *Den kommunale skolen. Det lokale skolefeltet i historisk perspektiv* [Doktoravhandling]. Universitetet i Bergen.
- Hood, C. (1991). A Public Management for all Seasons? *Public Administration*, 69(1), 3-19. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.1991.tb00779.x>
- Holst, C. (2017). Kunnskapsbasert politikk – et demokratisk problem? *Stat og styring* 3(27), 6-9. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-750X-2017-03-03>
- Hopmann, S. T. (2008). No child, no school, no state left behind: Schooling in the age of accountability. *Journal of curriculum studies*, 40(4), 417-456. <https://doi.org/10.1080/00220270801989818>
- Huber, S. G. (2004). School leadership and leadership development: Adjusting leadership theories and development programs to values and the core purpose of school. *Journal of Educational Administration*, 42(6), 669-684. <https://doi.org/10.1108/09578230410563665>
- Hudson, C. (2011). Evaluation – the (not so) softly approach to governance and its consequences for compulsory education in the Nordic countries. *Education Inquiry*, 2(4), 671-687. <https://doi.org/10.3402/edui.v2i4.22006>
- Hybertsen, I. D., Stensaker, B., Federici, R.A., Olsen, M.S., Solem, A. & P.O. Aamodt (2014). *Ledet til endring.* (Sluttrapport fra Evalueringen av den nasjonale rektorutdanningen). NIFU og NTNU samfunnsforskning AS.
- Imsen, G., Blossing, U. & Moos, L. (2017). Reshaping the Nordic education model in an era of efficiency. Changes in the comprehensive school project in Denmark, Norway, and Sweden since the millennium. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 61(5), 568-583. <https://doi.org/10.1080/00313831.2016.1172502>

- Innst. O. nr. 126 (2002–2003). Innstilling frå kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om lov om endringer 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova). Om større lokal handlefridom i grunnopplæringa.
- Karlsen, G. E. (2006). *Utdanning, styring og marknad*, 2. utg. Universitetsforlaget.
- Karseth, B. & Møller, J. (2014). «Hit eit steg og dit eit steg» - Et institusjonelt blikk på reformarbeidet i skolen. *Norsk pedagogisk tidsskrift* 98(6), 452-468.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2014-06-06>
- Kickert, W. J. M. (1991). Applicability of Autopoiesis to Administration Science. In R. J. Veld, L. Shaap, C. J. A. M. Termeer & M. J. W van Twist (eds). *Autopoiesis and Configuration Theory: New approaches to Societal Steering*. Springer.
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1997). *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen*, (L-97). Oslo: Nasjonalt læremiddelsenter.
- Koritzinsky, T. (2000). *Pedagogikk og politikk i L97. Læreplanens innhold og beslutningsprosessene*. Universitetsforlaget.
- Krippendorff, K. (2004). Reliability in Content Analysis. Some Common Misconceptions and Recommendations. *Human Communication Research*, 30(3), 411-433. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.2004.tb00738.x>
- Kunnskapsdepartementet (2006). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Læreplanverket for Kunnskapsløftet.
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Ad Notam Gyldendal.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Interviews. Learning the craft of qualitative research interviewing*. 2nd ed. Sage.
- Laclau, E. & Mouffe, C. (1985). *Demokrati og hegemoni*. Akademisk Forlag.

-
- Langfeldt, G. (2006). Styringsformer og lederroller i grunnskolen. I J. Møller & O. L. Fuglestad (red.). *Ledelse i anerkjente skoler*. Universitetsforlaget.
- Leegaard (2019). Kvaliteten på kvalitativ forskning. *Sykepleien Forskning*, 14. <https://doi.org/10.4220/Sykepleienf.2019.53932>
- Leithwood, K., Jingping S., & Pollock, K. (2017). *How School Leaders Contribute to Student Success: The Four Paths Framework*. Springer.
- Leithwood, K., Harris, A. & Hopkins, D. (2008). Seven Strong Claims about Successful School Leadership. *School Leadership & Management*, 28, 27-42. 10.1080/13632430701800060
- Leithwood, K., Harris, A. & Hopkins, D. (2020). Seven Strong Claims about Successful School Leadership Revisited. *School Leadership & Management*, 40(1), 5-22. doi:10.1080/13632434.2019.1596077
- Leithwood, K. & Louis, K. (1999). *Organisational learning in schools*. Swets-Zeitlinger.
- Levin, B. (1998). An epidemic of education policy: (what) can we learn from each other? *Comparative education*, 34(2), 131-141. <https://doi.org/10.1080/03050069828234>
- Lillejord, S. (2011). Kunsten å være rektor. I J. Møller & E. Ottesen (red.) *Rektor som leder og sjef*, 284-300. Universitetsforlaget.
- Lillejord, S., Bolstad, A. K., Fjeld, S. E., Lund, T., Myhr, L. A. & Ohm, H. M. (2021). *En skole for vår tid*. (Sluttrapport fra Ekspertgruppen for skolebidrag). Kunnskapsdepartementet.
- Lillejord, S. & Børte, K. (2018). *Mellomledere i skolen: Arbeidsoppgaver og opplæringsbehov. En systematisk kunnskapsoversikt*. Kunnskapscenter for utdanning.

- Lillejord, S., Elstad, E., & Kavli, H. (2018). Teacher evaluation as a wicked policy problem. *Assessment in Education – Principles, Policy & Practice*, 25(3), 291-309. <https://doi.org/10.1080/0969594X.2018.1429388>
- Lingard, B. (1996). Education policy making in a postmodern state: an essay review of Stephen J. Ball's Education Reform: a critical and post-structural approach. *Australian Journal of Education*, 23, 65-91. <https://doi.org/10.1007/BF03219613>
- Lotsberg, D. Ø. (1997). Leing og reformen – om rektorrollen i den norske grunnskolen. I O. L. Fuglestad & S. Lillejord (red.). *Pedagogisk ledelse – et relasjonelt perspektiv*. Fagbokforlaget.
- Lundgren, U. P. (2011). PISA as a political instrument. I. M.A. Pereyram, H.G., Kotthoff & R. Cowen (eds.). *PISA under examination. Changing knowledge, changing tests, and changing schools*, 17-30. Sense Publishers.
- Lune, H. & Berg, B. L. (2017). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*, 9th edition. Pearson.
- Læg Reid, P. (2015). Christopher Hood, "A Public Management for All Seasons?". *The Oxford Handbook of Classics in Public Policy and Administration*. Oxford University Press.
- Mainardes, J. & Gandin, L. A. (2013). Contributions of Stephen J. Ball to the research on educational and curriculum policies in Brazil. *London Review of Education*, 11(3), 256-264. doi: 10.1080/14748460.2013.840985
- March, J. G. & Olsen, J. P. (1975). The uncertainty of the past: Organizational learning under ambiguity. *European Journal of Political Research*, 3(2), 147-171. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1975.tb00521.x>
- Mason, M. (2010). Sample size and Saturation in PhD studies Using Qualitative Interviews. *Forum: Qualitative social research*, 11(3). <https://doi.org/10.17169/fqs-11.3.1428>

-
- Meld. St. 28 (2015-2016). *Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-28-20152016/id2483955/>
- Meld. St. 21 (2016-2017). *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-21-20162017/id2544344/>
- Meyer, C. & Norman, V. (2019). *Ikke for å konkurrere. Strategi for fellesskapets tjenere*. Fagbokforlaget.
- Mills, A. J., Durepos, G. & Wiebe, E. (2010). Document analysis. *Encyclopedia of Case Study Research*. Sage Publications, Inc.
- Moos, L. (2013). Comparing Educational Leadership Research. *Leadership and Policy in Schools, 12*(3), 282-299.
<https://doi.org/10.1080/15700763.2013.834060>
- Moos, L., Krejsler, J., Kofod, K. K. & Jensen, B. B. (2005). ‘Successful school principalship in Danish Schools’ *Journal of Educational Administration, 43*(6), 563-572. <https://doi.org/10.1108/09578230510625665>
- Mulford, B. & Johns, S. (2004). Successful school principalship. *Leading & Managing, 10*(1), 45-78.
- Møller, J. (2007). Educational leadership and a new language of learning. *International Journal of Leadership in Education, 10*(1), 34-48.
[doi:10.1080/13603120600933741](https://doi.org/10.1080/13603120600933741)
- Møller, J. (2009). Approaches to school leadership in Scandinavia. *Journal of Educational Administration and History, 41*(2), 165-177.
<https://doi.org/10.1080/00220620902808244>
- Møller, J. (2011). Research on Principals in Norway, I O. Johansson (red.). *Rektor – en forskningsöversikt 2000-2010 – Del I Research on School Leaders with*

Nordic and European Reviews 2000-2010 – Del II. Vetenskapsrådets rapportserie, 112-134.

- Møller, J. (2015). Researching Norwegian Principals. I H. Ärlestig, C. Day & O. Johansson (eds.). *A decade of Research on School Principals: cases from 24 countries*, 77-102. Springer.
- Møller, J. (2016). Kvalifisering som skoleleder i en norsk kontekst: Et historisk tilbakeblikk og perspektiver på utdanning av skoleledere. *Acta Didactica Norge* 4, <https://utdanningsforskning.no/artikler/2016/kvalifisering-som-skoleleder-i-en-norsk-kontekst-et-historisk-tilbakeblikk-og-perspektiver-pa-utdanning-av-skoleledere/>
- Møller, J., Eggen, A., Fuglestad, O. L., Langfeldt, G., Presthus, A-M., Skrøvset, S., Stjernstrøm, E. & Vedøy, G. (2005). 'Successful school leadership: the Norwegian case'. *Journal of Educational administration*, 43(6), 584-594. <https://doi.org/10.1108/09578230510625683>
- Møller, J. & Ottesen, E. (red) (2011). *Rektor som leder og sjef*. Universitetsforlaget.
- Møller, J., Ottesen, E. & Hertzberg, F. (2010). Møtet mellom skolens profesjonsforståelse og Kunnskapsløftet som styringsform. *Acta Didactica Norge*, 4(1), art. 15. doi:10.5617/adno.1055
- National Commission on Excellence in Education (US) (1983). A nation at risk: The imperative for educational reform. *The elementary school Journal*, 84(2), 113-130.
- NESH (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. De nasjonale forskningsetiske komiteer.
- Newman, J. & Clarke, J. (1997). *The Managerial state: Power, politics and ideology in the remaking of social welfare*. Sage.

-
- NOU 1988: 28 *Med viten og vilje*. (1988). Kultur- og vitenskapsdepartementet.
- NOU 1990: 13 *Forslag til ny lov om kommuner og fylkeskommuner*. (1990). Kommunaldepartementet.
- NOU 2002: 10 *Førsteklasses fra første klasse*. (2002). Utdannings- og forskningsdepartementet.
- NOU 2003: 16 *I første rekke. Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle*. (2003). Utdannings- og forskningsdepartementet.
- OECD/KUF (1989). *OECD-vurdering av norsk utdanningspolitikk: norsk rapport til OECD: ekspertvurdering frå OECD*. Aschehoug.
- Ogden, R. (2012). Ethics in Qualitative Research: A View of the Participants' and Researchers' World from a Critical Standpoint. *International Journal of Qualitative Methods*, 11(2), 64-81.
<https://doi.org/10.1177/160940691201100208>
- Olsen, J. P. (2005). Maybe it is time to rediscover bureaucracy? *Working paper no. 10, Arena Centre for European Studies*, University of Oslo.
- Opplæringslova (1998). Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (LOV-1998-07-17-61). <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-61>
- Ostrander, S.A. (1993). Surely you're not in this just to be helpful. Access, rapport, and interviews in three studies of elites. *Journal of Contemporary Ethnography* 22(1), 7-27. <https://doi.org/10.1177/089124193022001002>
- Ot. prp. nr. 37 (2006-2007) *Om lov om endringar i friskolelova*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-37-2006-2007-/id460509/>
- Paulsen, J. M. & Høyer, H. C. (2016). External control and Professional Trust in Norwegian School Governing: Synthesis from a Nordic Research Perspective.

Nordic Studies in Education, 35(2), 86-102.

<https://doi.org/10.18261/issn.1891-5949-2016-02-02>

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*, 3rd ed. Sage.

Petticrew, M. & Roberts, H. (2006). *Systematic Reviews in the Social Sciences: A Practical Guide*. Blackwell Publishing.

Pont, B. (2020). A literature review of school leadership policy reforms. *European Journal of Education*, 55(2), 154-168. <https://doi.org/10.1111/ejed.12398>

Popkewitz, T. S. (2000). The Denial of Change in Educational Change: Systems of Ideas in the Construction of National Policy and Evaluation. *Educational Researcher*, 29(1), 17-29. <https://doi.org/10.3102/0013189X029001017>

Poulsen, H. (1968). Om samtidshistorisk intervjuing. I *Scandia. Tidsskrift för historisk forskning*. 34(2), 197-218. <https://scandia.hist.lu.se>

Prestine, N. & Nelson, B. (2003). How can Educational Leaders Support and promote Teaching and Learning? New conceptions of Learning and Leading in Schools? *Paper for AERA, Chicago, April 2003*.

Ransedokken, O. & Karlsen, G. E. (2007). En ny utdanningspolitikk? *Norsk pedagogisk tidsskrift* 91(5), 359-360.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2007-05-01>

Richards, D. (1996). Elite interviewing: approaches and pitfalls. *Politics* 16(3), 199-204. doi:10.1111/j.1467-9256-1996.tb00039.x

Rizvi, F. & Lingard, B. (2010). *Globalizing education policy*. Routledge.

Robinson, V., Hohepa, M. & Lloyd, C. (2009). *School Leadership and Student Outcomes: Identifying What Works and Why: Best Evidence Synthesis Iteration*. The University of Auckland, New Zealand.

Salkind, N. J. (ed.) (2010). *Encyclopedia of Research Design vol 1*. Sage.

-
- Saltkjel, T., Tøge, A. G., Malmberg-Heimonen, I., Borg, E., Lyng, S. T., Wittrock, C., Pålshagen, Ø., Fossetøl, K., Christensen, H. & Lund, T. (2018). Research protocol: A cluster-randomised study evaluating the effects of a model for improving inter-professional collaboration in Norwegian primary schools. *International Journal of Educational Research* 91, 41-48.
doi: 10.1016/j.ijer.2018.07.001.
- Schjander, N. (1995). *Hvis jeg bare hadde en bedre sjef: George Kenning om ledelse*. Hjemmets bokforl.
- Senge, P. (1990). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. Doubleday.
- Sharp, R. (2018). *Knowledge, ideology and the politics of schooling: Towards a Marxist analysis of education*. Routledge Library Editions: Sociology of Education.
- Solhaug, T. (2011). New Public Management in Educational Reform in Norway. *Policy Futures in Education*, 9(2), 267-279.
- Sosialistisk Venstreparti (2007). *Skolepolitisk manifest*. Sosialistisk Venstrepartis landsmøte, 23. Mars 2007.
- Spillane, J. P. (2005). Distributed Leadership. *The Educational Forum*, 69(2), 143-150. <https://doi.org/10.1080/00131720508984678>
- Stewart, D. L. (2010). Researcher as instrument: Understanding “Shifting” findings in Constructivist Research. *Journal of Student Affairs Research and Practice*, 47(3), 291-306. <https://doi.org/10.2202/1949-6605.6130>
- St. meld. nr. 37 (1990-1991). *Om organisering og styring av utdanningssektoren*. Kirke-, utdanning- og forskningsdepartementet <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=5752>

- St. meld. nr. 30 (2003-2004). *Kultur for læring*. Utdannings- og forskningsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-030-2003-2004-/id404433/>
- St. meld. nr. 16 (2006-2007). ... *og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-16-2006-2007-/id441395/>
- Sundvolden-plattformen (2013). Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet.
- Telhaug, A. O. (1997). *Utdanningsreformene: oversikt og analyse*. Didakta.
- Telhaug, A. O. (2005). *Kunnskapsløftet – Ny eller gammel skole*. Cappelen.
- Telhaug, A. O. (2007). SVs utdanningspolitikk i regjeringsposisjon 2005-2007. *Norsk pedagogisk tidsskrift* 5(7), 375-386, doi:10.18261/issn.1504-2987
- Telhaug, A. O., Mediås, O. A., & Aasen, P. (2006). The Nordic model in education: Education as part of the political system in the last 50 years. *Scandinavian journal of educational research*, 50(3), 245-283. <http://doi.org/10.1080/00313830600743274>
- Timperley, H. S. (2005). Distributed leadership: developing theory from practice. *Journal of Curriculum studies*, 37(4), 395-420. <https://doi.org/10.1080/00220270500038545>
- Torrance, D. & W. Hume (2014). The shifting discourses of educational leadership. International trends and Scotland's response. *Educational Management Administration & Leadership*, 43(5), 792-810. <https://doi.org/10.1177/1741143214535748>
- Tranøy, B. S. & Østerud, Ø. (2001). Den fragmenterte staten. Reform, makt og styring. *Serie: Makt- og demokratiutredningen 1998-2003*.

-
- Tønnessen, L. K. B. (2011). *Norsk utdanningshistorie. En innføring med fokus på grunnskolens utvikling, 2.utg.* Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2019a). *Ledelse av lærings- og læreplanarbeid.*
Anskaffelse av modulbasert videreutdanning for skoleledere.
- Utdanningsdirektoratet. (2019b). Kravspesifikasjon for modulbasert videreutdanning for skoleledere - Ledelse av lærings- og læreplanarbeid.
- Valle, R. (2006a). Tydelighet og føyelighet. En diskursiv analyse av norsk skoleledelse i utdanningspolitiske dokumenter. *Nordic Studies in Education*, 26(3), 243-247. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-5949-2006-03-04>
- Valle, R. (2006b). Organisering av ledelse i skolen. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 90(2), 145-157. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2006-02-06>
- Valle, R. & Lillejord, S. (2022). A new regime of understanding? School leadership in Norwegian educational policy discourse (1990-2017). [Manuscript submitted for publication]
- Verger, A., Fontdevial, C. & Zancajo, A. (2016). *The Privatization of Education: A Political Economy of Global Education Reform.* Teachers College Press.
- Vie, O. E. (2012). Ledelse på norsk. *Magma*, 4. *Econas tidsskrift for økonomi og ledelse.* <https://old.magma.no/ledelse-pa-norsk>
- Waldow, F. & Steiner-Khamsi, G. (eds.) (2019). *Understanding PISA's Attractiveness.* Bloomsbury Publishing.
<https://doi.org/10.1080/00071005.2020.1785789>
- Wallace, P. (2010). Anonymity and Confidentiality. *Encyclopedia of Case Study Research.* Sage Publications. <https://dx.doi.org/10.4135/9781412957397>
- Wiborg, S. (2013). Neo-liberalism and universal state education: the cases of Denmark, Norway and Sweden 1980-2011. *Comparative Education*, 49(4), 407-423. doi: 10.1080/03050068.2012.700436

- Williams, R. (1977). *Marxism and Literature*. Oxford University Press.
doi:10.1215/08992363-8090166
- Ydesen, C. (2019a). *The OECD's historical rise in education*. Palgrave Macmillan.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-33799-5_14
- Ydesen, C. (2019b). The Formation and Workings of a Global Education Governing Complex. I Ydesen, C. (eds.) (2019) *The OECD's Historical Rise in Education, Global Histories of Education*, 291-303. Palgrave Macmillan.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-33799-5_14
- Yeatman, A. (1993). Corporate managerialism and the shift from the welfare to the competition state. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 13(2), 3-9. <https://doi.org/10.1080/0159630930130202>
- Zuckerman, H.A. (1972). Interviewing an ultra-elite. *The Public Opinion Quarterly* 36, 159-175. <https://www.jstor.org/stable/2747786>

Appendix I Søkestrenger

ProQuest – 05.09.2018

(TI,AB("school leadership")) AND (TI,AB("policy" OR "practice")) AND (TI,AB("perspective*"))

SCOPUS – 05.09.2018

TITLE-ABS-KEY("school leadership") AND TITLE-ABS-KEY("policy" OR "practice") AND TITLE-ABS-KEY("perspective*")

ERIC – 10.09.2018

TITLE-ABS-KEY("school leadership") AND TITLE-ABS-KEY("policy" OR "practice") AND TITLE-ABS-KEY("perspective*")

Web of Science 11.09.2018

TITLE-ABS-KEY("school leadership") AND TITLE-ABS-KEY("policy" OR "practice") AND TITLE-ABS-KEY("perspective*")

Appendix II Eksempel på intervjuguide, utdanningspolitikere

- St. meld. Nr. 30 – Kultur for læring var et viktig dokument for utdanningspolitikken da du var kunnskapsminister. Hva vil du i 2018 si var det aller viktigste i denne meldingen?
- Kan du si noe om de to-tre viktigste politiske begrunnelsene for reformen?
- På hvilke områder (måter) mener du at man har lyktes med målsettingene i denne meldingen og Kunnskapsløftet?
- I denne stortingsmeldingen, og flere utover 2000-tallet ble god skoleledelse trukket fram som avgjørende for elevenes læringsresultater. Kan du konkretisere hvorfor dette ble så fremhevet?
- På hvilket område mener du at satsingen på skoleledelse har bidratt til at det har blitt bedre?
- Stortingsmeldingen og senere kunnskapsløftet fikk stor betydning i skolen: Hvordan vil du i 2018 beskrive det utdanningspolitiske klimaet da du var statsråd? Hvilke saker var det størst enighet om, og hvor gikk de store konfliktlinjene?
- Noen kan hevde at skoleledelse i dag er en rent resultatorientert og administrativ stilling: Var dette et tilsiktet resultat av politikken?
- Fra et «2018-perspektiv» (og du i en annen rolle): Er det noe du tenker du som «utdanningspolitiker» burde gjort annerledes eller som du ser har vært feilslått?
- Selv om det kan se ut som om det nå er større bevissthet rundt lederteam i skolen, er fortsatt rektor den ubestridte formelle lederen av skolen. Skoler som har ønsket å prøve ut alternative styringsformer kan bli trenert av fylkesmannen, med hjemmel i opplæringsloven. Hvorfor er det så viktig å framheve rektor og formell ledelse?
- En analyse av offentlige dokumenter fra 2003 til i dag kan indikere at det nå snakkes mer om *klasseledelse* og at læreren kanskje tilskrives større betydning for elevenes læringsresultater. Er det et bevis på at den formelle skolelederen primært innehar en administrativ rolle?
- En del utdanningspolitikere jeg snakket med for 10 år siden opplevde at de ikke helt kjente igjen skolehverdagen i de politiske dokumentene som brukte begreper som at skolen skulle bli en lærende organisasjon, at skolelederne var føyelige og bøydde unna for lærerne ikke var helt dekkende. De opplevde at mange av begrepene som ble brukt var litt fremmedgjørende og uten et egentlig innhold. Du ble trolig konfrontert med dette – har du noen kommentarer til dette?
- Hva mener du er den største svakheten i skolen, og hvis du skal gi ett råd, hvor bør vi (fra et lederperspektiv) begynne?

Appendix III Intervjuguide skoleleder

Presentasjon av meg selv som forsker. Presiser forskningens hensikt, sørg for informert samtykke, gi forsikring om konfidensialitet og beskriv hvordan data vil bli oppbevart, og hvordan anonymitet vil bli sikret i sluttrapporten. Sørg for informert samtykke som gjelder båndopptak og/eller notering under intervjuet. Intervjuet vil vare ca. 60-75 minutter.

1. Karriere/livet som leder. Yrkesidentitet og rolle
 - På hvilken måte har din utdanning og tidligere erfaring gjort deg kompetent til å arbeide som skoleleder?
 - Hva og hvem har påvirket deg når det gjelder hvordan du handler i jobben. Hva er dine viktigste kilder for påvirkning internt og eksternt?
2. Skolens verdier og perspektiver på kvalitet
 - Hva er en god skole for deg?
 - På hvilke måter er dette en god skole?
3. Ledelsesorganisering og ledelsesstruktur
 - Kan du gi en beskrivelse av hvordan dere har organisert lederfunksjonene ved denne skolen?
 - Hva er årsaken til at dere har valgt nettopp denne formen for organisering?
 - På hvilke områder samarbeider dere om oppgaver?
 - For hvilke arbeidsoppgaver har dere en klar arbeidsfordeling?
 - Hvilken kompetanse og erfaring bør en skoleleder ha?
4. Hvilken påvirkning kan du som skoleleder ha på skolens resultater?
5. Organisasjon og endring
 - På hvilke måter har organisasjonen endret seg etter at du overtok som leder ved skolen?
 - Kan du beskrive disse endringene og prosessene?
 - Hvordan oppsto eventuelt viljen til endring?
 - På hvilke måter har endringene fått konkrete utslag i praksis?
6. Hvordan påvirker politiske beslutninger din funksjon som skoleleder?
 - Eksempler og på hvilke måter?
 - Hvordan påvirker de negativt og positivt?
7. Ansvar for kvalitet
 - Hvordan ivaretar du ansvaret for skolens resultater og for at skolen lykkes i å realisere sine målsettinger?
 - Hvilke endringer ser du for deg de neste to årene?
 - Hvorfor akkurat disse endringene?

Appendix IV Intervjuguide lærere

Presentasjon av meg selv som forsker. Presiser forskningens hensikt, sørg for informert samtykke, gi forsikring om konfidensialitet og beskriv hvordan data vil bli oppbevart, og hvordan anonymitet vil bli sikret i sluttrapporten. Sørg for informert samtykke som gjelder båndopptak og/eller notering under intervjuet. Intervjuet vil vare ca. 60-75 minutter.

1. Bakgrunnen din og hvor lenge du har vært lærer på skolen
2. På hvilke måter er dette en god skole?
 - a. Eksempler på hvordan dette vises i praksis?
3. Kan du nevne eksempler på hvordan du som lærer jobber aktivt for å bidra til målsettingen om en god skole?
4. Skoleledelse
 - a. Hva er god ledelse for deg som lærer?
 - b. Kan hvem som helst bli skoleleder?
 - i. Hvorfor/hvorfor ikke?
 - c. Hvordan støtter skoleledelsen ditt arbeid som lærer?
 - i. Hva er styrkene, hva mangler du?
5. Politiske beslutninger
 - a. Hvordan påvirker nye politiske beslutninger ditt arbeid som lærer?
 - b. Hvordan blir nye føringer implementert ved denne skolen?
 - c. Hva er skoleleders funksjon i innføring av nye føringer?
6. Hvis du kunne endret noe:
 - a. Hva ville du endret når det gjelder hvordan skoleledelsen er organisert?
 - b. Hva ville du endret når det gjelder skoleledelsens funksjon?

Appendix V Eksempel på korrespondanse med tidligere utdanningspolitikere

Re: SV: Forespørsel ifbm forskningsprosjekt

Bård Vegar Solhjell [redacted]
Til ● Roald Valle

Det ser fint ut!

Mvh
Bård Vegar

Sendt fra min iPhone

10. sep. 2019 kl. 10:44 skrev Roald Valle [redacted]

Hei igjen Bård Vegar,

Her er direkte sitat (oversatt til engelsk) som vi svært gjerne vil bruke i artikkelen. Den er tenkt publisert i Scandinavian Jou

- 1) «It was the beginning of a new regime of understanding, including what education is and how we should understand it»
- 2) «It was in a way a paradigm shift in the Norwegian educational debate. We received large-scale surveys about Norway. Something must be done. Everybody acknowledged it»
- 3) «First and foremost, I think the need for the reform was not politically but professionally driven, by research reports»
- 4) «The way I see it, this project was not primarily run by the Conservatives, as it has later been assumed. But it became

Hører gjerne fra deg når du har fått kikket på dem

Hilsen Roald

SV: Forespørsel til deg

Kristin Clemet

Til ● Roald Valle

Du videregav denne meldingen 18.09.2019 15:52.

Svar

Svar til

Dette er greit, men jeg har gjort to små rettelser. Jeg var selv ikke politiker før 2001, så jeg var ikke med på denne karikeringen – og meldingen ble presentert i 2004.

Kristin

Fra: Roald Valle <[redacted]>

Sendt: tirsdag 10. september 2019 10:41

Til: Kristin Clemet <[redacted]>

Emne: SV: Forespørsel til deg

Hei Kristin,

Her er direkte sitat, oversatt til engelsk som vi gjerne ønsker å bruke i artikkelen.

De står i kontekst til innføring av kunnskapsløftet. Artikkelen er tenkt publisert i Scandinavian Journal of Education Research

- 1) «When I entered the Ministry in 2001, The Conservatives and The Socialist Left were the “school parties”, taking opposite positions in the debate. The Socials school” and the Conservatives wanted the “rote learning-school”. This is how **THEY** caricatured each other in the debate»
- 2) «I didn't realize that we were launching a reform when I took office. It became clear when we were about to present the White Paper in 2004. We wanted to make improvements but did not realise how big it would be»
- 3) «If you don't understand the problem, then the reform becomes the problem. But there was agreement that we had a problem and what the problems were:
- 4) “From a party-tactical point of view, it was a disadvantage for the other parties that they agreed on the need for a ‘knowledge-school’”
- 5) «After all, the school belongs to one of the professional cultures that traditionally didn't have management or felt no need for management. I often say, if you bring in a great symphony orchestra and you ask them to play, it will be pretty good without a conductor. And even with a bad conductor it be much better if they have a good conductor.»

Vi håper selvsagt at det er ok for deg å bruke dette materialet, så gi meg gjerne en lyd når du har fått kikket på det.

Hilsen Roald

Rolf Reikvam

med ønske om en fortsatt fin kveld.

Hilsen Roald

FR. 15:25

takk for sist. Du bruker det som du vil. Det skal bli interessant å lese. Jeg er fortsatt engasjert så utdanning og skole står høyt på lista. Hilsen Rolf RHeikvam

Skriv en melding ...

Appendiks VI, Eksempel på koding av transkribert intervju

BVS: Nei, min forståelse av det som skjedde den perioden jeg synes er den naturlige innrammingen av dette her, er egentlig litt lenger. Jeg tror at perioden vi snakker om her begynner en gang på siste del av 90 tallet, kanskje mer 98-99 enn 95-96, men liksom ...ja der....Og på en måte går tilen gang rundt og litt forbi 2010, men med et kjernepunkt fra gjerne 2002-2003 til 2006-07 eller noe sånt. Det kom et nytt forståelsesregime...i mangel på et bedre ord...kanskje dårlig ord, men altså...Forståelsen vår av hva utdanning og det sentrale ved utdanning var, hvordan vi så på den norske skolen endret seg i den perioden mener jeg.

RV: Vil du si at dette var en tverrpolitisk forståelse?

BVS: Jeg mener at det i første rekke ikke var politisk drevet, men faglig drevet. Altså jeg tror det var drevet av endringer i stor grad i embetsverk og fagsystemet og de som satt og jobbet med data og fikk tilgang til kunnskap og fant ut at vi må finn ut av mer. Og så mener jeg at det åpenbart ikke var helt tverrpolitisk. Men jeg...det var ikke så mye et sånt høyreprosjekt som mange etterpå har skrevet om, etter min oppfatning. Det ble det på mange måter fordi Høyre har skrevet om dette og på mange måter var der og brukte det og hadde vilje og evne til å eie det. Mens andre var litt mer...fra nølende til skeptiske til Å ikke være der liksom...Og veldig sånn forenklet, to ting: Vi begynte mer systematisk, og det skjedde jo gradvis...vi hadde jo anelser og tall fra før også, og måle de norske resultatene mot andre lands resultater. Særlig selvsagt offentliggjøring av første PISA, som vel ... den var vel tatt opp i 2000 og offentliggjort i 2001? Og egentlig alle de tre første PISA undersøkelsene fikk jo enorm oppmerksomhet. 1, 4 og 7. Men den første satte i gang ting, den andre ...litt sånn...etablerte bildet. Slik at da var det liksom....og gjennom det at vi fikk et bilde av norsk skole....Det vi målte...i det bildet....påvirket veldig sterkt hva vi tenkte på som viktig. Det som for eksempel senere fikk navnet grunnleggende ferdigheter, målbare resultater i helt sentrale fag. Mitt personlige syn på det, er sikkert mer positivt enn Rolf Reikvam sitt. For å si det rett ut. Jeg mener at i grove trekk så var dette nødvendig og riktig. At veldig mange...at en svært stor andel har gode ferdigheter i norsk og matematikk, eller lesing, skriving og regning er ufattelig viktig for ethvert samfunn, etter min oppfatning. For alle dimensjoner av samfunnet – fra dannelse, til næringsliv...til alt. Og jeg tror vi må si at saklig sett , så ble det dokumentert at det var for svakt og særlig at det ikke var tungt nok satset tungt nok de første årene av skoleårene og at man ikke så fikk fulgt opp de som

Hans Holmboes gate 22
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47/ 55 58 21 17
Fax: +47/ 55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Roald Valle
Seksjon for utdanningsvitenskap
Institutt for utdanning og helse
Universitetet i Bergen
Christiesgate 13
5020 BERGEN

Vår dato: 09.12.2004

Vår ref: 200400038 SM /RH

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING FRA PERSONVERNOBUDET

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 23.11.2004. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 08.12.2004. Meldingen gjelder prosjektet:

11826

Diskurser om skoleledelse

Behandlingsansvarlig

Universitetet i Bergen, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig

Roald Valle

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS er utpekt som personvernombud av Universitetet i Bergen, jf. personopplysningsforskriften § 7-12. Ordningen innebærer at meldeplikten til Datatilsynet er erstattet av meldeplikt til personvernombudet.

Personvernombudets vurdering

Personvernombudet finner at behandlingen av personopplysningene er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31 og at behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres slik det er beskrevet i vedlegget. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Ny melding

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de punktene som ligger til grunn for personvernombudets vurdering.

Selv om det ikke skjer endringer i behandlingsopplegget, skal det gis ny melding tre år etter at forrige melding ble gitt dersom prosjektet fortsatt pågår.

Ny melding skal skje skriftlig til personvernombudet.

Offentlig register

Personvernombudet har lagt ut meldingen i et offentlig register, www.nsd.uib.no/personvern/register/

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47/ 22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47/ 73 59 19 07. kyrr.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47/ 77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Ny kontakt

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.05.2007, rette en henvendelse angående status for prosjektet.

Vennlig hilsen

Vigdis Kvalheim

Siv Midthassel

Kontaktperson: Siv Midthassel tlf: 55588334

Vedlegg: Prosjektbeskrivelse

Appendiks VIII

Oversikt over stortingsmeldinger fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet og Kunnskapsdepartementet til Stortinget etter 1990.

	Dokument	Tittel	Departement	Epoke
1	St. meld. nr. 37 (1990-1991)	Om organisering og styring av utdanningssektoren	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
2	St. meld. nr. 33 (1991-1992)	Kunnskap og kyndighet. Om visse sider ved videregående opplæring	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
3	St. meld. nr. 24 (1993-1994)	Om informasjonsteknologi i utdanningen	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
4	St. meld. nr. 14 (1993-1994)	Studiefinansiering og studentvelferd	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
5	St. meld. nr. 29 (1994-1995)	Om prinsipper og retningslinjer for 10-årig grunnskole – ny læreplan	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
6	St. meld. nr. 14 (1995-1996)	Om kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
7	St. meld. nr. 47 (1995-1996)	Om elevvurdering, skolebasert vurdering og nasjonalt vurderingssystem	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
8	St. meld. nr. 48 (1996-1997)	Om lærarutdanning	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
9	St. meld. nr. 19 (1996-1997)	Om studier i utlandet	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
10	St. meld. nr. 21 (1996-1997)	Finansiering av lærebøker for 2.-10.klassetrinn og status for tilrettelegging av skolelokaler for seksåringer i forbindelse med Reform 97	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
11	St. meld. nr. 22 (1996-1997)	Om lærings situasjonen	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
12	St. meld. nr. 52 (1996-1997)	Om økt førskolelærardekning	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
13	St. meld. nr. 55 (1996-1997)	Om skolefritidsordningen	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
14	St. meld. nr. 14 (1997-1998)	Om foreldremedverknad i grunnskolen	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1990-1997
15	St. meld. nr. 23 (1997-1998)	Om opplæring for barn, unge og voksne med særskilte behov	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
16	St. meld. nr. 33 (1997-1998)	Om tilleggs poeng for folkehøgskoleelevar ved opptak i høgre utdanning	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
17	St. meld. nr. 39 (1997-1998)	Om dimensjonering av ulike studier innenfor høgre utdanning	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
18	St. meld. nr. 42 (1997-1998)	Kompetansereformen	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
19	St. meld. nr. 45 (1997-1998)	Om visse endringer i tilskotsordninga for skolar som får stats tilskot etter lov om tilskot til private grunnskular og private skular som gjev videregående opplæring	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
20	St. meld. nr. 25 (1998-1999)	Morsmålsopplæringa i grunnskolen	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
21	St. meld. nr. 26 (1998-1999)	Økonomien i den statlege høgskolesektoren	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
22	St. meld. nr. 27 (1998-1999)	Om innføring av fastrente i Statens lånekasse for utdanning	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
23	St. meld. nr. 32 (1998-1999)	Videregående opplæring	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
24	St. meld. nr. 36 (1998-1999)	Om prinsipper for dimensjonering av høgre utdanning	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
25	St. meld. nr. 39 (1998-1999)	Forsking ved et tidsskille	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
26	St. meld. nr. 12 (1999-2000)	... og yrke skal båten bera	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
27	St. meld. nr. 20 (2000-2001)	Om kortere yrkesrettede utdanninger etter videregående opplæring	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
28	St. meld. nr. 21 (2000-2001)	Styrt val i 4. studieåret i allmennlærarutdanninga	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
29	St. meld. nr. 27 (2000-2001)	Gjør din plikt – Krev din rett	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
30	St. meld. nr. 32 (2000-2001)	Evaluering av faget Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
31	St. meld. nr. 11 (2001-2002)	Kvalitetsreformen Om vurdering av enkelte unntak fra ny gradsstruktur i høgere utdanning	Utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
32	St. meld. nr. 16 (2001-2002)	Kvalitetsreformen Om ny lærerutdanning Mangfoldig – krevede – relevant	Utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005

33	St. meld. nr. 18 (2001-2002)	Kvalitetsreformen Om høyere kunstutdanning	Utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
34	St. meld. nr. 34 (2001-2002)	Kvalitetsreformen Om høyere samisk utdanning og forskning	Utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
35	St. meld. nr. 35 (2001-2002)	Kvalitetsreformen Om rekruttering til undervisnings- og forskerstillinger i universitets- og høyskolesektoren	Utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
36	St. meld. nr. 21 (2002-2003)	Kilder til kunnskap	Utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
37	St. meld. nr. 33 (2002-2003)	Om ressursituasjonen i grunnsopplæringen m.m.	Utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
38	St. meld. nr. 39 (2002-2003)	«Ei blot til lyst»	Utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
39	St. meld. nr. 12 (2003-2004)	Om modernisering av Statens lånekasse for utdanning	Utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
40	St. meld. nr. 14 (2003-2004)	Om opplæringstilbud for hørselshemma	Utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
41	St. meld. nr. 30 (2003-2004)	Kultur for læring	Utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
42	St. meld. nr. 20 (2004-2005)	Vilje til forskning	Utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
43	St. meld. nr. 27 (2004-2005)	Om opplæringen innefor kriminalomsorgen	Utdannings- og forskningsdepartementet	1998-2005
44	St. meld. nr. 16 (2006-2007)	... og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
45	St. meld. nr. 7 (2007-2008)	Statusrapport for Kvalitetsreformen i høgre utdanning	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
46	St. meld. nr. 15 (2007-2008)	Tingenes tale – Universitetsmuseene	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
47	St. meld. nr. 23 (2007-2008)	Språk bygge broer – Språkstimulering og språkopplæring for barn, unge og voksne	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
48	St. meld. nr. 31 (2007-2008)	Kvalitet i skolen	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
49	St. meld. nr. 11 (2008-2009)	Læreren Rollen og utdanningen	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
50	St. meld. nr. 14 (2008-2009)	Internasjonalisering av utdanning	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
51	St. meld. nr. 30 (2008-2009)	Klima for forskning	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
52	St. meld. nr. 41 (2008-2009)	Kvalitet i barnehagen	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
53	St. meld. nr. 44 (2008-2009)	Utdanningslinja	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
54	Meld. St. 19 (2009-2010)	Tid til læring – oppfølging av Tidsbruksutvalgets rapport	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
55	Meld. St. 18 (2010-2011)	Læring og fellesskap	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
56	Meld. St. 22 (2010-2011)	Motivasjon – Mestring – Muligheter – Ungdomstrinnet	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
57	Meld. St. 13 (2011-2012)	Utdanning for velferd	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
58	Meld. St. 18 (2012-2013)	Lange linjer – kunnskap gir muligheter	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
59	Meld. St. 20 (2012-2013)	På rett vei	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
60	Meld. St. 24 (2012-2013)	Framtidens barnehage	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
61	Meld. St. 5 (2013-2014)	Tilbaketreking av Prop. 206 L (2012–2013) Endringer i opplæringslova og privatskolelova (gratis kulturskoletilbud)	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
62	Meld. St. 7 (2014-2015)	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015-2024	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
63	Meld. St. 18 (2014-2015)	Konsentrasjon for kvalitet – Strukturreformen i universitets- og høyskolesektoren	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
64	Meld. St. 16 (2015-2016)	Fra utenforskap til ny sjanse – Samordnet innsats for voksnes læring	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
65	Meld. St. 19 (2015-2016)	Tid for lek og læring – Bedre innhold i barnehagen	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
66	Meld. St. 28 (2015-2016)	Fag – Fordypning – Forståelse – En fornyelse av Kunnskapsløftet	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
67	Meld. St. 9 (2016-2017)	Fagfolk for fremtiden – Fagskoleutdanning	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
68	Meld. St. 16 (2016-2017)	Kultur for kvalitet i høyere utdanning	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
69	Meld. St. 21 (2016-2017)	Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
70	Meld. St. 25 (2016-2017)	Humaniora i Norge	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
71	Meld. St. 11 (2017-2018)	Nordisk samarbeid	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
72	Meld. St. 4 (2018-2019)	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019-2028	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
73	Meld. St. 6 (2019-2020)	Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
74	Meld. St. 14 (2019-2020)	Kompetansereformen – Lære hele livet	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006
75	Meld. St. 7 (2020-2021)	En verden av muligheter – Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning	Kunnskapsdepartementet	Etter 2006

Doctoral Theses at The Faculty of Psychology,
University of Bergen

1980	Allen, Hugh M., Dr. philos.	Parent-offspring interactions in willow grouse (<i>Lagopus L. Lagopus</i>).
1981	Myhrer, Trond, Dr. philos.	Behavioral Studies after selective disruption of hippocampal inputs in albino rats.
1982	Svebak, Sven, Dr. philos.	The significance of motivation for task-induced tonic physiological changes.
1983	Myhre, Grete, Dr. philos.	The Biopsychology of behavior in captive Willow ptarmigan.
	Eide, Rolf, Dr. philos.	PSYCHOSOCIAL FACTORS AND INDICES OF HEALTH RISKS. The relationship of psychosocial conditions to subjective complaints, arterial blood pressure, serum cholesterol, serum triglycerides and urinary catecholamines in middle aged populations in Western Norway.
	Værnes, Ragnar J., Dr. philos.	Neuropsychological effects of diving.
1984	Kolstad, Arnulf, Dr. philos.	Til diskusjonen om sammenhengen mellom sosiale forhold og psykiske strukturer. En epidemiologisk undersøkelse blant barn og unge.
	Løberg, Tor, Dr. philos.	Neuropsychological assessment in alcohol dependence.
1985	Hellesnes, Tore, Dr. philos.	Læring og problemløsning. En studie av den perseptuelle analysens betydning for verbal læring.
	Håland, Wenche, Dr. philos.	Psykoterapi: relasjon, utviklingsprosess og effekt.
1986	Hagtvatn, Knut A., Dr. philos.	The construct of test anxiety: Conceptual and methodological issues.
	Jellestad, Finn K., Dr. philos.	Effects of neuron specific amygdala lesions on fear-motivated behavior in rats.
1987	Aarø, Leif E., Dr. philos.	Health behaviour and socioeconomic Status. A survey among the adult population in Norway.
	Underlid, Kjell, Dr. philos.	Arbeidsløse i psykososialt perspektiv.
	Laberg, Jon C., Dr. philos.	Expectancy and classical conditioning in alcoholics' craving.
	Vollmer, Fred, Dr. philos.	Essays on explanation in psychology.
	Ellertsen, Bjørn, Dr. philos.	Migraine and tension headache: Psychophysiology, personality and therapy.
1988	Kaufmann, Astrid, Dr. philos.	Antisocial atferd hos ungdom. En studie av psykologiske determinanter.

	Mykletun, Reidar J., Dr. philos.	Teacher stress: personality, work-load and health.
	Havik, Odd E., Dr. philos.	After the myocardial infarction: A medical and psychological study with special emphasis on perceived illness.
1989	Bråten, Stein, Dr. philos.	Menneskedyaden. En teoretisk tese om sinnets dialogiske natur med informasjons- og utviklingspsykologiske implikasjoner sammenholdt med utvalgte spedbarnsstudier.
	Wold, Bente, Dr. psychol.	Lifestyles and physical activity. A theoretical and empirical analysis of socialization among children and adolescents.
1990	Flaten, Magne A., Dr. psychol.	The role of habituation and learning in reflex modification.
1991	Alsaker, Françoise D., Dr. philos.	Global negative self-evaluations in early adolescence.
	Kraft, Pål, Dr. philos.	AIDS prevention in Norway. Empirical studies on diffusion of knowledge, public opinion, and sexual behaviour.
	Endresen, Inger M., Dr. philos.	Psychoimmunological stress markers in working life.
	Faleide, Asbjørn O., Dr. philos.	Asthma and allergy in childhood. Psychosocial and psychotherapeutic problems.
1992	Dalen, Knut, Dr. philos.	Hemispheric asymmetry and the Dual-Task Paradigm: An experimental approach.
	Bø, Inge B., Dr. philos.	Ungdoms sosiale økologi. En undersøkelse av 14-16 åringers sosiale nettverk.
	Nivison, Mary E., Dr. philos.	The relationship between noise as an experimental and environmental stressor, physiological changes and psychological factors.
	Torgersen, Anne M., Dr. philos.	Genetic and environmental influence on temperamental behaviour. A longitudinal study of twins from infancy to adolescence.
1993	Larsen, Svein, Dr. philos.	Cultural background and problem drinking.
	Nordhus, Inger Hilde, Dr. philos.	Family caregiving. A community psychological study with special emphasis on clinical interventions.
	Thuen, Frode, Dr. psychol.	Accident-related behaviour among children and young adolescents: Prediction and prevention.
	Solheim, Ragnar, Dr. philos.	Spesifikke lærevansker. Diskrepanskriteriet anvendt i seleksjonsmetodikk.
	Johnsen, Bjørn Helge, Dr. psychol.	Brain asymmetry and facial emotional expressions: Conditioning experiments.
1994	Tønnessen, Finn E., Dr. philos.	The etiology of Dyslexia.
	Kvale, Gerd, Dr. psychol.	Psychological factors in anticipatory nausea and vomiting in cancer chemotherapy.
	Asbjørnsen, Arve E., Dr. psychol.	Structural and dynamic factors in dichotic listening: An interactional model.

	Bru, Edvin, Dr. philos.	The role of psychological factors in neck, shoulder and low back pain among female hospital staff.
	Braathen, Eli T., Dr. psychol.	Prediction of excellence and discontinuation in different types of sport: The significance of motivation and EMG.
	Johannessen, Birte F., Dr. philos.	Det flytende kjønnnet. Om lederskap, politikk og identitet.
1995	Sam, David L., Dr. psychol.	Acculturation of young immigrants in Norway: A psychological and socio-cultural adaptation.
	Bjaalid, Inger-Kristin, Dr. philos.	Component processes in word recognition.
	Martinsen, Øyvind, Dr. philos.	Cognitive style and insight.
	Nordby, Helge, Dr. philos.	Processing of auditory deviant events: Mismatch negativity of event-related brain potentials.
	Raaheim, Arild, Dr. philos.	Health perception and health behaviour, theoretical considerations, empirical studies, and practical implications.
	Seltzer, Wencke J., Dr. philos.	Studies of Psychocultural Approach to Families in Therapy.
	Brun, Wibecke, Dr. philos.	Subjective conceptions of uncertainty and risk.
	Aas, Henrik N., Dr. psychol.	Alcohol expectancies and socialization: Adolescents learning to drink.
	Bjørkly, Stål, Dr. psychol.	Diagnosis and prediction of intra-institutional aggressive behaviour in psychotic patients
1996	Anderssen, Norman, Dr. psychol.	Physical activity of young people in a health perspective: Stability, change and social influences.
	Sandal, Gro Mjeldheim, Dr. psychol.	Coping in extreme environments: The role of personality.
	Strumse, Einar, Dr. philos.	The psychology of aesthetics: explaining visual preferences for agrarian landscapes in Western Norway.
	Hestad, Knut, Dr. philos.	Neuropsychological deficits in HIV-1 infection.
	Lugoe, L.Wycliffe, Dr. philos.	Prediction of Tanzanian students' HIV risk and preventive behaviours
	Sandvik, B. Gunnhild, Dr. philos.	Fra distriktsjordmor til institusjonsjordmor. Fremveksten av en profesjon og en profesjonsutdanning
	Lie, Gro Therese, Dr. psychol.	The disease that dares not speak its name: Studies on factors of importance for coping with HIV/AIDS in Northern Tanzania
	Øygaard, Lisbet, Dr. philos.	Health behaviors among young adults. A psychological and sociological approach
	Stormark, Kjell Morten, Dr. psychol.	Emotional modulation of selective attention: Experimental and clinical evidence.
	Einarsen, Ståle, Dr. psychol.	Bullying and harassment at work: epidemiological and psychosocial aspects.

1997	Knivsberg, Ann-Mari, Dr. philos.	Behavioural abnormalities and childhood psychopathology: Urinary peptide patterns as a potential tool in diagnosis and remediation.
	Eide, Arne H., Dr. philos.	Adolescent drug use in Zimbabwe. Cultural orientation in a global-local perspective and use of psychoactive substances among secondary school students.
	Sørensen, Marit, Dr. philos.	The psychology of initiating and maintaining exercise and diet behaviour.
	Skjæveland, Oddvar, Dr. psychol.	Relationships between spatial-physical neighborhood attributes and social relations among neighbors.
	Zewdie, Teka, Dr. philos.	Mother-child relational patterns in Ethiopia. Issues of developmental theories and intervention programs.
	Wilhelmsen, Britt Unni, Dr. philos.	Development and evaluation of two educational programmes designed to prevent alcohol use among adolescents.
	Manger, Terje, Dr. philos.	Gender differences in mathematical achievement among Norwegian elementary school students.
1998	Lindstrøm, Torill Christine, Dr. philos.	«Good Grief»: Adapting to Bereavement.
V	Skogstad, Anders, Dr. philos.	Effects of leadership behaviour on job satisfaction, health and efficiency.
	Haldorsen, Ellen M. Håland, Dr. psychol.	Return to work in low back pain patients.
	Besemer, Susan P., Dr. philos.	Creative Product Analysis: The Search for a Valid Model for Understanding Creativity in Products.
H	Winje, Dagfinn, Dr. psychol.	Psychological adjustment after severe trauma. A longitudinal study of adults' and children's posttraumatic reactions and coping after the bus accident in Måbødalen, Norway 1988.
	Vosburg, Suzanne K., Dr. philos.	The effects of mood on creative problem solving.
	Eriksen, Hege R., Dr. philos.	Stress and coping: Does it really matter for subjective health complaints?
	Jakobsen, Reidar, Dr. psychol.	Empiriske studier av kunnskap og holdninger om hiv/aids og den normative seksuelle utvikling i ungdomsårene.
1999	Mikkelsen, Aslaug, Dr. philos.	Effects of learning opportunities and learning climate on occupational health.
V	Samdal, Oddrun, Dr. philos.	The school environment as a risk or resource for students' health-related behaviours and subjective well-being.
	Friestad, Christine, Dr. philos.	Social psychological approaches to smoking.
	Ekeland, Tor-Johan, Dr. philos.	Meining som medisin. Ein analyse av placebofenomenet og implikasjoner for terapi og terapeutiske teoriar.
H	Saban, Sara, Dr. psychol.	Brain Asymmetry and Attention: Classical Conditioning Experiments.

	Carlsten, Carl Thomas, Dr. philos.	God lesing – God læring. En aksjonsrettet studie av undervisning i fagtekstlesing.
	Dundas, Ingrid, Dr. psychol.	Functional and dysfunctional closeness. Family interaction and children's adjustment.
	Engen, Liv, Dr. philos.	Kartlegging av leseferdighet på småskoletrinnet og vurdering av faktorer som kan være av betydning for optimal leseutvikling.
2000	Hovland, Ole Johan, Dr. philos.	Transforming a self-preserving "alarm" reaction into a self-defeating emotional response: Toward an integrative approach to anxiety as a human phenomenon.
V	Lillejord, Sølvi, Dr. philos.	Handlingsrasjonalitet og spesialundervisning. En analyse av aktørperspektiver.
	Sandell, Ove, Dr. philos.	Den varme kunnskapen.
	Oftedal, Marit Petersen, Dr. philos.	Diagnostisering av ordavkodingsvansker: En prosessanalytisk tilnæringsmåte.
H	Sandbak, Tone, Dr. psychol.	Alcohol consumption and preference in the rat: The significance of individual differences and relationships to stress pathology
	Eid, Jarle, Dr. psychol.	Early predictors of PTSD symptom reporting; The significance of contextual and individual factors.
2001	Skinstad, Anne Helene, Dr. philos.	Substance dependence and borderline personality disorders.
V	Binder, Per-Einar, Dr. psychol.	Individet og den meningsbærende andre. En teoretisk undersøkelse av de mellommenneskelige forutsetningene for psykisk liv og utvikling med utgangspunkt i Donald Winnicotts teori.
	Roald, Ingvild K., Dr. philos.	Building of concepts. A study of Physics concepts of Norwegian deaf students.
H	Fekadu, Zelalem W., Dr. philos.	Predicting contraceptive use and intention among a sample of adolescent girls. An application of the theory of planned behaviour in Ethiopian context.
	Melesse, Fantu, Dr. philos.	The more intelligent and sensitive child (MISC) mediational intervention in an Ethiopian context: An evaluation study.
	Råheim, Målfrid, Dr. philos.	Kvinnerens kroppserfaring og livssammenheng. En fenomenologisk – hermeneutisk studie av friske kvinner og kvinner med kroniske muskelsmerter.
	Engelsen, Birthe Kari, Dr. psychol.	Measurement of the eating problem construct.
	Lau, Bjørn, Dr. philos.	Weight and eating concerns in adolescence.
2002	Ihlebak, Camilla, Dr. philos.	Epidemiological studies of subjective health complaints.
V	Rosén, Gunnar O. R., Dr. philos.	The phantom limb experience. Models for understanding and treatment of pain with hypnosis.

	Høines, Marit Johnsen, Dr. philos.	Fleksible språkrom. Matematikklæring som tekstutvikling.
	Anthun, Roald Andor, Dr. philos.	School psychology service quality. Consumer appraisal, quality dimensions, and collaborative improvement potential
	Pallesen, Ståle, Dr. psychol.	Insomnia in the elderly. Epidemiology, psychological characteristics and treatment.
	Midthassel, Unni Vere, Dr. philos.	Teacher involvement in school development activity. A study of teachers in Norwegian compulsory schools
	Kallestad, Jan Helge, Dr. philos.	Teachers, schools and implementation of the Olweus Bullying Prevention Program.
H	Ofte, Sonja Helgesen, Dr. psychol.	Right-left discrimination in adults and children.
	Netland, Marit, Dr. psychol.	Exposure to political violence. The need to estimate our estimations.
	Diseth, Åge, Dr. psychol.	Approaches to learning: Validity and prediction of academic performance.
	Bjuland, Raymond, Dr. philos.	Problem solving in geometry. Reasoning processes of student teachers working in small groups: A dialogical approach.
2003 V	Arefjord, Kjersti, Dr. psychol.	After the myocardial infarction – the wives' view. Short- and long-term adjustment in wives of myocardial infarction patients.
	Ingjaldsson, Jón Þorvaldur, Dr. psychol.	Unconscious Processes and Vagal Activity in Alcohol Dependency.
	Holden, Børge, Dr. philos.	Følger av atferdsanalytiske forklaringer for atferdsanalysens tilnærming til utforming av behandling.
	Holsen, Ingrid, Dr. philos.	Depressed mood from adolescence to 'emerging adulthood'. Course and longitudinal influences of body image and parent-adolescent relationship.
	Hammar, Åsa Karin, Dr. psychol.	Major depression and cognitive dysfunction- An experimental study of the cognitive effort hypothesis.
	Sprugevica, Ieva, Dr. philos.	The impact of enabling skills on early reading acquisition.
	Gabrielsen, Egil, Dr. philos.	LESE FOR LIVET. Lesekompetansen i den norske voksenbefolkningen sett i lys av visjonen om en enhetsskole.
H	Hansen, Anita Lill, Dr. psychol.	The influence of heart rate variability in the regulation of attentional and memory processes.
	Dyregrov, Kari, Dr. philos.	The loss of child by suicide, SIDS, and accidents: Consequences, needs and provisions of help.
2004 V	Torsheim, Torbjørn, Dr. psychol.	Student role strain and subjective health complaints: Individual, contextual, and longitudinal perspectives.
	Haugland, Bente Storm Mowatt Dr. psychol.	Parental alcohol abuse. Family functioning and child adjustment.

	Milde, Anne Marita, Dr. psychol.	Ulcerative colitis and the role of stress. Animal studies of psychobiological factors in relationship to experimentally induced colitis.
	Stornes, Tor, Dr. philos.	Socio-moral behaviour in sport. An investigation of perceptions of sportspersonship in handball related to important factors of socio-moral influence.
	Mæhle, Magne, Dr. philos.	Re-inventing the child in family therapy: An investigation of the relevance and applicability of theory and research in child development for family therapy involving children.
	Kobbeltvedt, Therese, Dr. psychol.	Risk and feelings: A field approach.
2004	Thomsen, Tormod, Dr. psychol.	Localization of attention in the brain.
H	Løberg, Else-Marie, Dr. psychol.	Functional laterality and attention modulation in schizophrenia: Effects of clinical variables.
	Kyrkjebø, Jane Mikkelsen, Dr. philos.	Learning to improve: Integrating continuous quality improvement learning into nursing education.
	Laumann, Karin, Dr. psychol.	Restorative and stress-reducing effects of natural environments: Experiential, behavioural and cardiovascular indices.
	Holgersen, Helge, PhD	Mellom oss - Essay i relasjonell psykoanalyse.
2005	Hetland, Hilde, Dr. psychol.	Leading to the extraordinary? Antecedents and outcomes of transformational leadership.
V	Iversen, Anette Christine, Dr. philos.	Social differences in health behaviour: the motivational role of perceived control and coping.
2005	Mathisen, Gro Ellen, PhD	Climates for creativity and innovation: Definitions, measurement, predictors and consequences.
H	Sævi, Tone, Dr. philos.	Seeing disability pedagogically – The lived experience of disability in the pedagogical encounter.
	Wiium, Nora, PhD	Intrapersonal factors, family and school norms: combined and interactive influence on adolescent smoking behaviour.
	Kanagaratnam, Pushpa, PhD	Subjective and objective correlates of Posttraumatic Stress in immigrants/refugees exposed to political violence.
	Larsen, Torill M. B. , PhD	Evaluating principals` and teachers` implementation of Second Step. A case study of four Norwegian primary schools.
	Bancila, Delia, PhD	Psychosocial stress and distress among Romanian adolescents and adults.
2006	Hillestad, Torgeir Martin, Dr. philos.	Normalitet og avvik. Forutsetninger for et objektivt psykopatologisk avviksbegrep. En psykologisk, sosial, erkjennelsesteoretisk og teorihistorisk framstilling.
V	Nordanger, Dag Øystein, Dr. psychol.	Psychosocial discourses and responses to political violence in post-war Tigray, Ethiopia.

	Rimol, Lars Morten, PhD	Behavioral and fMRI studies of auditory laterality and speech sound processing.
	Krumsvik, Rune Johan, Dr. philos.	ICT in the school. ICT-initiated school development in lower secondary school.
	Norman, Elisabeth, Dr. psychol.	Gut feelings and unconscious thought: An exploration of fringe consciousness in implicit cognition.
	Israel, K Pravin, Dr. psychol.	Parent involvement in the mental health care of children and adolescents. Empirical studies from clinical care setting.
	Glasø, Lars, PhD	Affects and emotional regulation in leader-subordinate relationships.
	Knutsen, Ketil, Dr. philos.	HISTORIER UNGDOM LEVER – En studie av hvordan ungdommer bruker historie for å gjøre livet meningsfullt.
	Matthiesen, Stig Berge, PhD	Bullying at work. Antecedents and outcomes.
2006	Gramstad, Arne, PhD	Neuropsychological assessment of cognitive and emotional functioning in patients with epilepsy.
H	Bendixen, Mons, PhD	Antisocial behaviour in early adolescence: Methodological and substantive issues.
	Mrumbi, Khalifa Maulid, PhD	Parental illness and loss to HIV/AIDS as experienced by AIDS orphans aged between 12-17 years from Temeke District, Dar es Salaam, Tanzania: A study of the children's psychosocial health and coping responses.
	Hetland, Jørn, Dr. psychol.	The nature of subjective health complaints in adolescence: Dimensionality, stability, and psychosocial predictors
	Kakoko, Deodatus Conatus Vitalis, PhD	Voluntary HIV counselling and testing service uptake among primary school teachers in Mwanza, Tanzania: assessment of socio-demographic, psychosocial and socio-cognitive aspects
	Mykletun, Arnstein, Dr. psychol.	Mortality and work-related disability as long-term consequences of anxiety and depression: Historical cohort designs based on the HUNT-2 study
	Sivertsen, Børge, PhD	Insomnia in older adults. Consequences, assessment and treatment.
2007	Singhammer, John, Dr. philos.	Social conditions from before birth to early adulthood – the influence on health and health behaviour
V	Janvin, Carmen Ani Cristea, PhD	Cognitive impairment in patients with Parkinson's disease: profiles and implications for prognosis
	Braarud, Hanne Cecilie, Dr. psychol.	Infant regulation of distress: A longitudinal study of transactions between mothers and infants
	Tveito, Torill Helene, PhD	Sick Leave and Subjective Health Complaints
	Magnussen, Liv Heide, PhD	Returning disability pensioners with back pain to work

	Thuen, Elin Marie, Dr.philos.	Learning environment, students' coping styles and emotional and behavioural problems. A study of Norwegian secondary school students.
	Solberg, Ole Asbjørn, PhD	Peacekeeping warriors – A longitudinal study of Norwegian peacekeepers in Kosovo
2007	Søreide, Gunn Elisabeth, Dr.philos.	Narrative construction of teacher identity
H	Svensen, Erling, PhD	WORK & HEALTH. Cognitive Activation Theory of Stress applied in an organisational setting.
	Øverland, Simon Nygaard, PhD	Mental health and impairment in disability benefits. Studies applying linkages between health surveys and administrative registries.
	Eichele, Tom, PhD	Electrophysiological and Hemodynamic Correlates of Expectancy in Target Processing
	Børhaug, Kjetil, Dr.philos.	Oppseding til demokrati. Ein studie av politisk oppseding i norsk skule.
	Eikeland, Thorleif, Dr.philos.	Om å vokse opp på barnehjem og på sykehus. En undersøkelse av barnehjemsbarns opplevelser på barnehjem sammenholdt med sanatoriebarns beskrivelse av langvarige sykehusopphold – og et forsøk på forklaring.
	Wadel, Carl Cato, Dr.philos.	Medarbeidersamhandling og medarbeiderledelse i en lagbasert organisasjon
	Vinje, Hege Forbech, PhD	Thriving despite adversity: Job engagement and self-care among community nurses
	Noort, Maurits van den, PhD	Working memory capacity and foreign language acquisition
2008	Breivik, Kyrre, Dr.psychol.	The Adjustment of Children and Adolescents in Different Post-Divorce Family Structures. A Norwegian Study of Risks and Mechanisms.
V	Johnsen, Grethe E., PhD	Memory impairment in patients with posttraumatic stress disorder
	Sætrevik, Bjørn, PhD	Cognitive Control in Auditory Processing
	Carvalho, Susana Fonseca, PhD	Prevention of bullying in schools: an ecological model
2008	Brønnick, Kolbjørn Selvåg	Attentional dysfunction in dementia associated with Parkinson's disease.
H	Posserud, Maja-Britt Rocio	Epidemiology of autism spectrum disorders
	Haug, Ellen	Multilevel correlates of physical activity in the school setting
	Skjerve, Arvid	Assessing mild dementia – a study of brief cognitive tests.

	Kjønniksen, Lise	The association between adolescent experiences in physical activity and leisure time physical activity in adulthood: a ten year longitudinal study
	Gundersen, Hilde	The effects of alcohol and expectancy on brain function
	Omvik, Siri	Insomnia – a night and day problem
2009 V	Molde, Helge	Pathological gambling: prevalence, mechanisms and treatment outcome.
	Foss, Else	Den omsorgsfulle væremåte. En studie av voksnes væremåte i forhold til barn i barnehagen.
	Westrheim, Kariane	Education in a Political Context: A study of Knowledge Processes and Learning Sites in the PKK.
	Wehling, Eike	Cognitive and olfactory changes in aging
	Wangberg, Silje C.	Internet based interventions to support health behaviours: The role of self-efficacy.
	Nielsen, Morten B.	Methodological issues in research on workplace bullying. Operationalisations, measurements and samples.
	Sandu, Anca Larisa	MRI measures of brain volume and cortical complexity in clinical groups and during development.
	Guribye, Eugene	Refugees and mental health interventions
	Sørensen, Lin	Emotional problems in inattentive children – effects on cognitive control functions.
	Tjomsland, Hege E.	Health promotion with teachers. Evaluation of the Norwegian Network of Health Promoting Schools: Quantitative and qualitative analyses of predisposing, reinforcing and enabling conditions related to teacher participation and program sustainability.
	Helleve, Ingrid	Productive interactions in ICT supported communities of learners
2009 H	Skorpen, Aina Øye, Christine	Dagliglivet i en psykiatrisk institusjon: En analyse av miljøterapeutiske praksiser
	Andreassen, Cecilie Schou	WORKAHOLISM – Antecedents and Outcomes
	Stang, Ingun	Being in the same boat: An empowerment intervention in breast cancer self-help groups
	Sequeira, Sarah Dorothee Dos Santos	The effects of background noise on asymmetrical speech perception
	Kleiven, Jo, dr.philos.	The Lillehammer scales: Measuring common motives for vacation and leisure behavior
	Jónsdóttir, Guðrún	Dubito ergo sum? Ni jenter møter naturfaglig kunnskap.
	Hove, Oddbjørn	Mental health disorders in adults with intellectual disabilities - Methods of assessment and prevalence of mental health disorders and problem behaviour
	Wageningen, Heidi Karin van	The role of glutamate on brain function

	Bjørkvik, Jofrid	God nok? Selvaktelse og interpersonlig fungering hos pasienter innen psykisk helsevern: Forholdet til diagnoser, symptomer og behandlingsutbytte
	Andersson, Martin	A study of attention control in children and elderly using a forced-attention dichotic listening paradigm
	Almås, Aslaug Grov	Teachers in the Digital Network Society: Visions and Realities. A study of teachers' experiences with the use of ICT in teaching and learning.
	Ulvik, Marit	Lærerutdanning som dannning? Tre stemmer i diskusjonen
2010	Skår, Randi	Læringsprosesser i sykepleieres profesjonsutøvelse. En studie av sykepleieres læringserfaringer.
V	Roald, Knut	Kvalitetsvurdering som organisasjonslæring mellom skole og skoleeigar
	Lunde, Linn-Heidi	Chronic pain in older adults. Consequences, assessment and treatment.
	Danielsen, Anne Grete	Perceived psychosocial support, students' self-reported academic initiative and perceived life satisfaction
	Hysing, Mari	Mental health in children with chronic illness
	Olsen, Olav Kjellevod	Are good leaders moral leaders? The relationship between effective military operational leadership and morals
	Riese, Hanne	Friendship and learning. Entrepreneurship education through mini-enterprises.
	Holthe, Asle	Evaluating the implementation of the Norwegian guidelines for healthy school meals: A case study involving three secondary schools
H	Hauge, Lars Johan	Environmental antecedents of workplace bullying: A multi-design approach
	Bjørkelo, Brita	Whistleblowing at work: Antecedents and consequences
	Reme, Silje Endresen	Common Complaints – Common Cure? Psychiatric comorbidity and predictors of treatment outcome in low back pain and irritable bowel syndrome
	Helland, Wenche Andersen	Communication difficulties in children identified with psychiatric problems
	Beneventi, Harald	Neuronal correlates of working memory in dyslexia
	Thygesen, Elin	Subjective health and coping in care-dependent old persons living at home
	Aanes, Mette Marthinussen	Poor social relationships as a threat to belongingness needs. Interpersonal stress and subjective health complaints: Mediating and moderating factors.
	Anker, Morten Gustav	Client directed outcome informed couple therapy

	Bull, Torill	Combining employment and child care: The subjective well-being of single women in Scandinavia and in Southern Europe
	Viiig, Nina Grieg	Tilrettelegging for læreres deltakelse i helsefremmende arbeid. En kvalitativ og kvantitativ analyse av sammenhengen mellom organisatoriske forhold og læreres deltakelse i utvikling og implementering av Europeisk Nettverk av Helsefremmende Skoler i Norge
	Wolff, Katharina	To know or not to know? Attitudes towards receiving genetic information among patients and the general public.
	Ogden, Terje, dr.philos.	Familiebasert behandling av alvorlige atferdsproblemer blant barn og ungdom. Evaluering og implementering av evidensbaserte behandlingsprogrammer i Norge.
	Solberg, Mona Elin	Self-reported bullying and victimisation at school: Prevalence, overlap and psychosocial adjustment.
2011	Bye, Hege Høivik	Self-presentation in job interviews. Individual and cultural differences in applicant self-presentation during job interviews and hiring managers' evaluation
V	Notelaers, Guy	Workplace bullying. A risk control perspective.
	Moltu, Christian	Being a therapist in difficult therapeutic impasses. A hermeneutic phenomenological analysis of skilled psychotherapists' experiences, needs, and strategies in difficult therapies ending well.
	Myrseth, Helga	Pathological Gambling - Treatment and Personality Factors
	Schanche, Elisabeth	From self-criticism to self-compassion. An empirical investigation of hypothesized change processes in the Affect Phobia Treatment Model of short-term dynamic psychotherapy for patients with Cluster C personality disorders.
	Våpenstad, Eystein Victor, dr.philos.	Det tempererte nærvær. En teoretisk undersøkelse av psykoterapeutens subjektivitet i psykoanalyse og psykoanalytisk psykoterapi.
	Haukebø, Kristin	Cognitive, behavioral and neural correlates of dental and intra-oral injection phobia. Results from one treatment and one fMRI study of randomized, controlled design.
	Harris, Anette	Adaptation and health in extreme and isolated environments. From 78°N to 75°S.
	Bjørknes, Ragnhild	Parent Management Training-Oregon Model: intervention effects on maternal practice and child behavior in ethnic minority families
	Mamen, Asgeir	Aspects of using physical training in patients with substance dependence and additional mental distress
	Espevik, Roar	Expert teams: Do shared mental models of team members make a difference
	Haara, Frode Olav	Unveiling teachers' reasons for choosing practical activities in mathematics teaching

2011 H	Hauge, Hans Abraham	How can employee empowerment be made conducive to both employee health and organisation performance? An empirical investigation of a tailor-made approach to organisation learning in a municipal public service organisation.
	Melkevik, Ole Rogstad	Screen-based sedentary behaviours: pastimes for the poor, inactive and overweight? A cross-national survey of children and adolescents in 39 countries.
	Vøllestad, Jon	Mindfulness-based treatment for anxiety disorders. A quantitative review of the evidence, results from a randomized controlled trial, and a qualitative exploration of patient experiences.
	Tolo, Astrid	Hvordan blir lærerkompetanse konstruert? En kvalitativ studie av PPU-studenters kunnskapsutvikling.
	Saus, Evelyn-Rose	Training effectiveness: Situation awareness training in simulators
	Nordgreen, Tine	Internet-based self-help for social anxiety disorder and panic disorder. Factors associated with effect and use of self-help.
	Munkvold, Linda Helen	Oppositional Defiant Disorder: Informant discrepancies, gender differences, co-occurring mental health problems and neurocognitive function.
	Christiansen, Øivin	Når barn plasseres utenfor hjemmet: beslutninger, forløp og relasjoner. Under barnevernets (ved)tak.
	Brunborg, Geir Scott	Conditionability and Reinforcement Sensitivity in Gambling Behaviour
	Hystad, Sigurd William	Measuring Psychological Resiliency: Validation of an Adapted Norwegian Hardiness Scale
2012 V	Roness, Dag	Hvorfor bli lærer? Motivasjon for utdanning og utøving.
	Fjermestad, Krister Westlye	The therapeutic alliance in cognitive behavioural therapy for youth anxiety disorders
	Jenssen, Eirik Sørnes	Tilpasset opplæring i norsk skole: politikeres, skolelederes og læreres handlingsvalg
	Saksvik-Lehouillier, Ingvild	Shift work tolerance and adaptation to shift work among offshore workers and nurses
	Johansen, Venke Frederike	Når det intime blir offentlig. Om kvinners åpenhet om brystkreft og om markedsføring av brystkreftsaken.
	Herheim, Rune	Pupils collaborating in pairs at a computer in mathematics learning: investigating verbal communication patterns and qualities
	Vie, Tina Løkke	Cognitive appraisal, emotions and subjective health complaints among victims of workplace bullying: A stress-theoretical approach
	Jones, Lise Øen	Effects of reading skills, spelling skills and accompanying efficacy beliefs on participation in education. A study in Norwegian prisons.

2012 H	Danielsen, Yngvild Sørebo	Childhood obesity – characteristics and treatment. Psychological perspectives.
	Horverak, Jøri Gytre	Sense or sensibility in hiring processes. Interviewee and interviewer characteristics as antecedents of immigrant applicants' employment probabilities. An experimental approach.
	Jøsendal, Ola	Development and evaluation of BE smokeFREE, a school-based smoking prevention program
	Osnes, Berge	Temporal and Posterior Frontal Involvement in Auditory Speech Perception
	Drageset, Sigrunn	Psychological distress, coping and social support in the diagnostic and preoperative phase of breast cancer
	Aasland, Merethe Schanke	Destructive leadership: Conceptualization, measurement, prevalence and outcomes
	Bakibinga, Pauline	The experience of job engagement and self-care among Ugandan nurses and midwives
	Skogen, Jens Christoffer	Foetal and early origins of old age health. Linkage between birth records and the old age cohort of the Hordaland Health Study (HUSK)
	Leveresen, Ingrid	Adolescents' leisure activity participation and their life satisfaction: The role of demographic characteristics and psychological processes
	Hanss, Daniel	Explaining sustainable consumption: Findings from cross-sectional and intervention approaches
Rød, Per Arne	Barn i klem mellom foreldrekonflikter og samfunnsmessig beskyttelse	
2013 V	Mentzoni, Rune Aune	Structural Characteristics in Gambling
	Knudsen, Ann Kristin	Long-term sickness absence and disability pension award as consequences of common mental disorders. Epidemiological studies using a population-based health survey and official ill health benefit registries.
	Strand, Mari	Emotional information processing in recurrent MDD
	Veseth, Marius	Recovery in bipolar disorder. A reflexive-collaborative exploration of the lived experiences of healing and growth when battling a severe mental illness
	Mæland, Silje	Sick leave for patients with severe subjective health complaints. Challenges in general practice.
	Mjaaland, Thera	At the frontiers of change? Women and girls' pursuit of education in north-western Tigray, Ethiopia
	Odéen, Magnus	Coping at work. The role of knowledge and coping expectancies in health and sick leave.
	Hynninen, Kia Minna Johanna	Anxiety, depression and sleep disturbance in chronic obstructive pulmonary disease (COPD). Associations, prevalence and effect of psychological treatment.
Flo, Elisabeth	Sleep and health in shift working nurses	

	Aasen, Elin Margrethe	From paternalism to patient participation? The older patients undergoing hemodialysis, their next of kin and the nurses: a discursive perspective on perception of patient participation in dialysis units
	Ekornås, Belinda	Emotional and Behavioural Problems in Children: Self-perception, peer relationships, and motor abilities
	Corbin, J. Hope	North-South Partnerships for Health: Key Factors for Partnership Success from the Perspective of the KIWAKKUKI
	Birkeland, Marianne Skogbrott	Development of global self-esteem: The transition from adolescence to adulthood
2013 H	Gianella-Malca, Camila	Challenges in Implementing the Colombian Constitutional Court's Health-Care System Ruling of 2008
	Hovland, Anders	Panic disorder – Treatment outcomes and psychophysiological concomitants
	Mortensen, Øystein	The transition to parenthood – Couple relationships put to the test
	Årdal, Guro	Major Depressive Disorder – a Ten Year Follow-up Study. Inhibition, Information Processing and Health Related Quality of Life
	Johansen, Rino Bandlitz	The impact of military identity on performance in the Norwegian armed forces
	Bøe, Tormod	Socioeconomic Status and Mental Health in Children and Adolescents
2014 V	Nordmo, Ivar	Gjennom nåløyet – studenters læringserfaringer i psykologutdanningen
	Dovran, Anders	Childhood Trauma and Mental Health Problems in Adult Life
	Hegelstad, Wenche ten Velden	Early Detection and Intervention in Psychosis: A Long-Term Perspective
	Urheim, Ragnar	Forståelse av pasientaggresjon og forklaringer på nedgang i voldsrater ved Regional sikkerhetsavdeling, Sandviken sykehus
	Kinn, Liv Grethe	Round-Trips to Work. Qualitative studies of how persons with severe mental illness experience work integration.
	Rød, Anne Marie Kinn	Consequences of social defeat stress for behaviour and sleep. Short-term and long-term assessments in rats.
	Nygård, Merethe	Schizophrenia – Cognitive Function, Brain Abnormalities, and Cannabis Use
	Tjora, Tore	Smoking from adolescence through adulthood: the role of family, friends, depression and socioeconomic status. Predictors of smoking from age 13 to 30 in the "The Norwegian Longitudinal Health Behaviour Study" (NLHB)
	Vangsnes, Vigdis	The Dramaturgy and Didactics of Computer Gaming. A Study of a Medium in the Educational Context of Kindergartens.

	Nordahl, Kristin Berg	Early Father-Child Interaction in a Father-Friendly Context: Gender Differences, Child Outcomes, and Protective Factors related to Fathers' Parenting Behaviors with One-year-olds
2014	Sandvik, Asle Makoto	Psychopathy – the heterogeneity of the construct
H	Skotheim, Siv	Maternal emotional distress and early mother-infant interaction: Psychological, social and nutritional contributions
	Halleland, Helene Barone	Executive Functioning in adult Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD). From basic mechanisms to functional outcome.
	Halvorsen, Kirsti Vindal	Partnerskap i lærerutdanning, sett fra et økologisk perspektiv
	Solbue, Vibeke	Dialogen som visker ut kategorier. En studie av hvilke erfaringer innvandrerdommer og norskfødte med innvandrereldre har med videregående skole. Hva forteller ungdommenes erfaringer om videregående skoles håndtering av etniske ulikheter?
	Kvalevaag, Anne Lise	Fathers' mental health and child development. The predictive value of fathers' psychological distress during pregnancy for the social, emotional and behavioural development of their children
	Sandal, Ann Karin	Ungdom og utdanningsval. Om elevar sine opplevingar av val og overgangsprossessar.
	Haug, Thomas	Predictors and moderators of treatment outcome from high- and low-intensity cognitive behavioral therapy for anxiety disorders. Association between patient and process factors, and the outcome from guided self-help, stepped care, and face-to-face cognitive behavioral therapy.
	Sjølie, Hege	Experiences of Members of a Crisis Resolution Home Treatment Team. Personal history, professional role and emotional support in a CRHT team.
	Falkenberg, Liv Eggset	Neuronal underpinnings of healthy and dysfunctional cognitive control
	Mrdalj, Jelena	The early life condition. Importance for sleep, circadian rhythmicity, behaviour and response to later life challenges
	Hesjedal, Elisabeth	Tverrprofesjonelt samarbeid mellom skule og barnevern: Kva kan støtte utsette barn og unge?
2015	Hauken, May Aasebø	« <i>The cancer treatment was only half the work!</i> » A Mixed-Method Study of Rehabilitation among Young Adult Cancer Survivors
V	Ryland, Hilde Katrin	Social functioning and mental health in children: the influence of chronic illness and intellectual function
	Rønsen, Anne Kristin	Vurdering som profesjonskompetanse. Refleksjonsbasert utvikling av læreres kompetanse i formativ vurdering

	Hoff, Helge Andreas	Thinking about Symptoms of Psychopathy in Norway: Content Validation of the Comprehensive Assessment of Psychopathic Personality (CAPP) Model in a Norwegian Setting
	Schmid, Marit Therese	Executive Functioning in recurrent- and first episode Major Depressive Disorder. Longitudinal studies
	Sand, Liv	Body Image Distortion and Eating Disturbances in Children and Adolescents
	Matanda, Dennis Juma	Child physical growth and care practices in Kenya: Evidence from Demographic and Health Surveys
	Amugsi, Dickson Abanimi	Child care practices, resources for care, and nutritional outcomes in Ghana: Findings from Demographic and Health Surveys
	Jakobsen, Hilde	The good beating: Social norms supporting men's partner violence in Tanzania
	Sagoe, Dominic	Nonmedical anabolic-androgenic steroid use: Prevalence, attitudes, and social perception
	Eide, Helene Marie Kjærgård	Narrating the relationship between leadership and learning outcomes. A study of public narratives in the Norwegian educational sector.
2015	Wubs, Annegreet Gera	Intimate partner violence among adolescents in South Africa and Tanzania
H	Hjelmervik, Helene Susanne	Sex and sex-hormonal effects on brain organization of fronto-parietal networks
	Dahl, Berit Misund	The meaning of professional identity in public health nursing
	Røykenes, Kari	Testangst hos sykepleierstudenter: «Alternativ behandling»
	Bless, Josef Johann	The smartphone as a research tool in psychology. Assessment of language lateralization and training of auditory attention.
	Løvvik, Camilla Margrethe Sigvaldsen	Common mental disorders and work participation – the role of return-to-work expectations
	Lehmann, Stine	Mental Disorders in Foster Children: A Study of Prevalence, Comorbidity, and Risk Factors
	Knapstad, Marit	Psychological factors in long-term sickness absence: the role of shame and social support. Epidemiological studies based on the Health Assets Project.
2016	Kvestad, Ingrid	Biological risks and neurodevelopment in young North Indian children
V	Sælør, Knut Tore	Hinderløyper, halmstrå og hengende snører. En kvalitativ studie av håp innenfor psykisk helse- og rusfeltet.
	Mellingen, Sonja	Alkoholbruk, partilfredshet og samlivsstatus. Før, inn i, og etter svangerskapet – korrelerer eller konsekvenser?
	Thun, Eirunn	Shift work: negative consequences and protective factors

	Hilt, Line Torbjørnsen	The borderlands of educational inclusion. Analyses of inclusion and exclusion processes for minority language students
	Havnen, Audun	Treatment of obsessive-compulsive disorder and the importance of assessing clinical effectiveness
	Slåtten, Hilde	Gay-related name-calling among young adolescents. Exploring the importance of the context.
	Ree, Eline	Staying at work. The role of expectancies and beliefs in health and workplace interventions.
	Morken, Frøydis	Reading and writing processing in dyslexia
2016	Løvoll, Helga Synnevåg	Inside the outdoor experience. On the distinction between pleasant and interesting feelings and their implication in the motivational process.
H	Hjeltnes, Aslak	Facing social fears: An investigation of mindfulness-based stress reduction for young adults with social anxiety disorder
	Øyeflaten, Irene Larsen	Long-term sick leave and work rehabilitation. Prognostic factors for return to work.
	Henriksen, Roger Ekeberg	Social relationships, stress and infection risk in mother and child
	Johnsen, Iren	«Only a friend» - The bereavement process of young adults who have lost a friend to a traumatic death. A mixed methods study.
	Helle, Siri	Cannabis use in non-affective psychoses: Relationship to age at onset, cognitive functioning and social cognition
	Glambek, Mats	Workplace bullying and expulsion in working life. A representative study addressing prospective associations and explanatory conditions.
	Oanes, Camilla Jensen	Tilbakemelding i terapi. På hvilke måter opplever terapeuter at tilbakemeldingsprosedyrer kan virke inn på terapeutiske praksiser?
	Reknes, Iselin	Exposure to workplace bullying among nurses: Health outcomes and individual coping
	Chimhutu, Victor	Results-Based Financing (RBF) in the health sector of a low-income country. From agenda setting to implementation: The case of Tanzania
	Ness, Ingunn Johanne	The Room of Opportunity. Understanding how knowledge and ideas are constructed in multidisciplinary groups working with developing innovative ideas.
	Hollekim, Ragnhild	Contemporary discourses on children and parenting in Norway. An empirical study based on two cases.
	Doran, Rouven	Eco-friendly travelling: The relevance of perceived norms and social comparison
2017	Katisi, Masego	The power of context in health partnerships: Exploring synergy and antagonism between external and internal ideologies in implementing Safe Male Circumcision (SMC) for HIV prevention in Botswana
V		

	Jamaludin, Nor Lelawati Binti	The “why” and “how” of International Students’ Ambassadorship Roles in International Education
	Berthelsen, Mona	Effects of shift work and psychological and social work factors on mental distress. Studies of onshore/offshore workers and nurses in Norway.
	Krane, Vibeke	Lærer-elev-relasjoner, elevers psykiske helse og frafall i videregående skole – en eksplorerende studie om samarbeid og den store betydningen av de små ting
	Søvik, Margaret Ljosnes	Evaluating the implementation of the Empowering Coaching™ program in Norway
	Tonheim, Milfrid	A troublesome transition: Social reintegration of girl soldiers returning ‘home’
	Senneseth, Mette	Improving social network support for partners facing spousal cancer while caring for minors. A randomized controlled trial.
	Urke, Helga Bjørnøy	Child health and child care of very young children in Bolivia, Colombia and Peru.
	Bakhturidze, George	Public Participation in Tobacco Control Policy-making in Georgia
	Fismen, Anne-Siri	Adolescent eating habits. Trends and socio-economic status.
2017 H	Hagatun, Susanne	Internet-based cognitive-behavioural therapy for insomnia. A randomised controlled trial in Norway.
	Eichele, Heike	Electrophysiological Correlates of Performance Monitoring in Children with Tourette Syndrome. A developmental perspective.
	Risan, Ulf Patrick	Accommodating trauma in police interviews. An exploration of rapport in investigative interviews of traumatized victims.
	Sandhåland, Hilde	Safety on board offshore vessels: A study of shipboard factors and situation awareness
	Blågestad, Tone Fidje	Less pain – better sleep and mood? Interrelatedness of pain, sleep and mood in total hip arthroplasty patients
	Kronstad, Morten	Frå skulebenk til deadlines. Korleis nettjournalistar og journaliststudentar lærer, og korleis dei utviklar journalistfagleg kunnskap
	Vedaa, Øystein	Shift work: The importance of sufficient time for rest between shifts.
	Steine, Iris Mulders	Predictors of symptoms outcomes among adult survivors of sexual abuse: The role of abuse characteristics, cumulative childhood maltreatment, genetic variants, and perceived social support.
	Høgheim, Sigve	Making math interesting: An experimental study of interventions to encourage interest in mathematics

2018 V	Brevik, Erlend Joramo	Adult Attention Deficit Hyperactivity Disorder. Beyond the Core Symptoms of the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders.
	Erevik, Eilin Kristine	User-generated alcohol-related content on social media: Determinants and relation to offline alcohol use
	Hagen, Egon	Cognitive and psychological functioning in patients with substance use disorder; from initial assessment to one-year recovery
	Adólfssdóttir, Steinunn	Subcomponents of executive functions: Effects of age and brain maturations
	Brattabø, Ingfrid Vaksdal	Detection of child maltreatment, the role of dental health personnel – A national cross-sectional study among public dental health personnel in Norway
	Fylkesnes, Marte Knag	Frykt, forhandlinger og deltakelse. Ungdommer og foreldre med etnisk minoritetsbakgrunn i møte med den norske barnevernstjenesten.
	Stiegler, Jan Reidar	Processing emotions in emotion-focused therapy. Exploring the impact of the two-chair dialogue intervention.
	Egelandsdal, Kjetil	Clickers and Formative Feedback at University Lectures. Exploring students and teachers' reception and use of feedback from clicker interventions.
	Torjussen, Lars Petter Storm	Foreningen av visdom og veltalenhet – utkast til en universitetsdidaktikk gjennom en kritikk og videreføring av Skjervheims pedagogiske filosofi på bakgrunn av Arendt og Foucault. <i>Eller hvorfor menneskelivet er mer som å spille fløyte enn å bygge et hus.</i>
Selvik, Sabreen	A childhood at refuges. Children with multiple relocations at refuges for abused women.	
2018 H	Leino, Tony Mathias	Structural game characteristics, game features, financial outcomes and gambling behaviour
	Raknes, Solfrid	Anxious Adolescents: Prevalence, Correlates, and Preventive Cognitive Behavioural Interventions
	Morken, Katharina Teresa Enehaug	Mentalization-based treatment of female patients with severe personality disorder and substance use disorder
	Braatveit, Kirsten Johanne	Intellectual disability among in-patients with substance use disorders
	Barua, Padmaja	Unequal Interdependencies: Exploring Power and Agency in Domestic Work Relations in Contemporary India
	Darkwah, Ernest	Caring for "parentless" children. An exploration of work-related experiences of caregivers in children's homes in Ghana.
	Valdersnes, Kjersti Bergheim	Safety Climate perceptions in High Reliability Organizations – the role of Psychological Capital

2019	Kongsgården, Petter	Vurderingspraksiser i teknologirike læringsmiljøer. En undersøkelse av læreres vurderingspraksiser i teknologirike læringsmiljøer og implikasjoner på elevenes medvirkning i egen læringsprosess.
V	Vikene, Kjetil	Complexity in Rhythm and Parkinson's disease: Cognitive and Neuronal Correlates
	Heradstveit, Ove	Alcohol- and drug use among adolescents. School-related problems, childhood mental health problems, and psychiatric diagnoses.
	Riise, Eili Nygard	Concentrated exposure and response prevention for obsessive-compulsive disorder in adolescents: the Bergen 4-day treatment
	Vik, Alexandra	Imaging the Aging Brain: From Morphometry to Functional Connectivity
	Krossbakken, Elfrid	Personal and Contextual Factors Influencing Gaming Behaviour. Risk Factors and Prevention of Video Game Addiction.
	Solholm, Roar	Foreldrenes status og rolle i familie- og nærmiljøbaserte intervensjoner for barn med atferdsvansker
	Baldomir, Andrea Margarita	Children at Risk and Mothering Networks in Buenos Aires, Argentina: Analyses of Socialization and Law-Abiding Practices in Public Early Childhood Intervention.
	Samuelsson, Martin Per	Education for Deliberative Democracy. Theoretical assumptions and classroom practices.
	Visted, Endre	Emotion regulation difficulties. The role in onset, maintenance and recurrence of major depressive disorder.
2019	Nordmo, Morten	Sleep and naval performance. The impact of personality and leadership.
H	Sveinsdottir, Vigdis	Supported Employment and preventing Early Disability (SEED)
	Dwyer, Gerard Eric	New approaches to the use of magnetic resonance spectroscopy for investigating the pathophysiology of auditory-verbal hallucinations
	Synnevåg, Ellen Strøm	Planning for Public Health. Balancing top-down and bottom-up approaches in Norwegian municipalities.
	Kvinge, Øystein Røsseland	Presentation in teacher education. A study of student teachers' transformation and representation of subject content using semiotic technology.
	Thorsen, Anders Lillevik	The emotional brain in obsessive-compulsive disorder
	Eldal, Kari	Sikkerhetsnettet som tek imot om eg fell – men som også kan fange meg. Korleis erfarer menneske med psykiske lidningar ei innlegging i psykisk helsevern? Eit samarbeidsbasert forskingsprosjekt mellom forskarar og brukarar.

	Svendsen, Julie Lillebostad	Self-compassion - Relationship with mindfulness, emotional stress symptoms and psychophysiological flexibility
2020 V	Albæk, Ane Ugland	Walking children through a minefield. Qualitative studies of professionals' experiences addressing abuse in child interviews.
	Ludvigsen, Kristine	Creating Spaces for Formative Feedback in Lectures. Understanding how use of educational technology can support formative assessment in lectures in higher education.
	Hansen, Hege	Tidlig intervensjon og recoveryprosesser ved førsteepisode psykose. En kvalitativ utforskning av ulike perspektiver.
	Nilsen, Sondre Aasen	After the Divorce: Academic Achievement, Mental Health, and Health Complaints in Adolescence. Heterogeneous associations by parental education, family structure, and siblings.
	Hovland, Runar Tengeli	Kliniske tilbakemeldingssystemer i psykisk helsevern – implementering og praktisering
	Sæverot, Ane Malene	Bilde og pedagogikk. En empirisk undersøkelse av ungdoms fortellinger om bilder.
	Carlsen, Siv-Elin Leirvåg	Opioid maintenance treatment and social aspects of quality of life for first-time enrolled patients. A quantitative study.
	Haugen, Lill Susann Ynnesdal	Meeting places in Norwegian community mental health care: A participatory and community psychological inquiry
2020 H	Markova, Valeria	How do immigrants in Norway interpret, view, and prefer to cope with symptoms of depression? A mixed method study
	Anda-Ågotnes, Liss Gøril	Cognitive change in psychosis
	Finserås, Turi Reiten	Assessment, reward characteristics and parental mediation of Internet Gaming Disorder
	Hagen, Susanne	«Helse i alt kommunen gjør? ...» - <i>en undersøkelse av samvariasjoner mellom kommunale faktorer og norske kommuners bruk av folkehelsekoordinator, fokus på levekår og prioritering av fordelingshensyn blant sosioøkonomiske grupper.</i>
	Rajalingam, Dhaksshaginy	The impact of workplace bullying and repeated social defeat on health complaints and behavioral outcomes: A biopsychosocial perspective
	Potrebny, Thomas	Temporal trends in psychological distress and healthcare utilization among young people
2021 V	Hjetland, Gunnhild Johnsen	The effect of bright light on sleep in nursing home patients with dementia
	Marquardt, Lynn Anne	tDCS as treatment in neuro-psychiatric disorders. The underlying neuronal mechanisms of tDCS treatment of auditory verbal hallucinations.

Sunde, Erlend	Effects of light interventions for adaptation to night work: Simulated night work experiments	
Kusztrits, Isabella	About psychotic-like experiences and auditory verbal hallucinations. Transdiagnostic investigations of neurobiological, cognitive, and emotional aspects of a continuous phenomenon.	
Halvorsen, Øyvind Wiik	Aktørskap hjå norsklærarar i vidaregåande skule – Ein sosiokulturell intervjustudie	
Fyhn, Tonje	Barriers and facilitators to increasing work participation among people with moderate to severe mental illness	
Marti, Andrea Rørvik	Shift work, circadian rhythms, and the brain. Identifying biological mechanisms underlying the metabolic and cognitive consequences of work timing, using a rat model.	
Thomassen, Ådne Gabriel	Hardiness and mental health in military organizations. Exploring mechanism and boundary conditions.	
Husabø, Elisabeth Bakke	Implementation of indicated anxiety prevention in schools	
Hagatun, Kari	The Educational Situation for Roma Pupils in Norway. Silenced Narratives on Schooling and Future.	
Herrero-Arias, Raquel	Negotiating parenting culture, identity, and belonging. The experiences of Southern European parents raising their children in Norway.	
Moltudal, Synnøve	Purposeful Actions in Leadership of Learning Processes: A Mixed Methods Study of Classroom Management in Digital Learning Environments	
2021 H	Johnsen, Anja	Barn og unge i fattige familier: Selvpoppfattet skolekompetanse, etnisitet og akademisk resiliens. Hvilke faktorer kan fremme skoleprestasjoner hos barn og unge i risiko?
Eilertsen, Silje Elisabeth Hasmo	Who profits from concentrated exposure treatment for obsessive-compulsive disorder (OCD)? A quality assurance project from the OCD-team in Bergen.	
Chegeni, Razieh	Anabolic-Androgenic Steroids and Aggression in Humans: Experimental Studies, Subgroups, and Longitudinal Risk	
Solstad, Stig Magne	Patients' experiences with routine outcome monitoring and clinical feedback systems in psychotherapy	
Oldeide, Olin Blaalid	Local drug prevention - From policy to practice: A qualitative case study of policy makers, outreach social workers and at-risk youths	
Steinkopf, Per Heine	«Being the Instrument of Change» Staff Experiences in Developing Trauma-informed Practice in a Norwegian Child Welfare Residential Care Unit.	
Tsogli, Barbara	When predictions about the “what”, “where” and “when” interact with statistical learning, from a behavioural and neural perspective.	

2022
V

Simhan, Indra Laetitia	Seeing and being seen: An investigation of video guidance processes with vulnerable parents of infants
Fekete, Orsolya Réka	Clubhouse Members' Experiences of Being in Recovery in Light of Salutogenesis
Madsø, Kristine Gustavsen	Momentary well-being in dementia: Observational assessment of psychosocial interventions and music therapy
Olaniyan, Oyeniya Samuel	Embracing both sides of the same coin. Work-related psychosocial risks and resources among child welfare workers.
Harris, Samantha Marie	Mental health encounters between general practitioners and individuals with a refugee background - Help seeking and provision in the resettlement context
Larsen, Marit Hjellset	Service support and quality of life for youth in foster care

Graphic design: Kommunikasjonsevidlingen, UIB / Trykk: Skjerve Kommunikasjon AS

uib.no

9788230865132 (print)

9788230846346 (PDF)